

บรรณานุกรม

- จินตนา สมสวัสดิ์และคณะ.2551.**การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**.รายงานการวิจัยสาขาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชูศักดิ์ เฟื่องมาตร .2544.**ทัศนคติของประชาชนในเขตพืงพืงป่าอุทยานแห่งชาติภูผาม่านต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ของอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน**. สาขาสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ช่อเพชร ทินพรรณ .2544.**สภาพเศรษฐกิจ สังคม ของนักท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กับการประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทัศนาวลัย อุچارสกุล .2544.**ผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติ สำนักงานอุทยานหนองผักรี- อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่**. สาขาวิทยาศาสตร์สภาวะแวดล้อม.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- นิคม จารุมณี.2544กรุงเทพมหานคร.**การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว** .:โอเอส พริน. .ตั้ง เฮาส์
- นิจูริน ไต้พันธ์ .2544.**ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี**. สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญเลิศ ตั้งวัฒนา .การพัฒนาธุรกิจเชิงนิเวศ .2541.**จดหมายข่าวการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย**.
- ประชาสารณ์ แสนภักดี 2552.**เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม**. ค้นเมื่อ ,2553กรกฎาคม 14 จาก <http://www.prachasan.com/mindmapknowledge/aic.html>
- พงศ์พันธุ์ ศรีธธาทิพย์ .บัณฑิต สวรรยาวิสุทธิ,2551.**กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านสัมฤทธิ์ ตำบลสัมฤทธิ์ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา**. รายงานการวิจัย คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พจนา สวนศรี.2546.**คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community based tourism handbook** . กรุงเทพมหานคร โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- มปป. 2549.**เล่าเรื่องสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. ค้นเมื่อ ,2553มิถุนายน 10จาก http://www.cbt-i.org/lib_article_view.php?id=61
- เพ็ญศรี เจริญวานิช .2541 .นิติพล ภูตะโชติ ,**การพัฒนาตลาดท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน จังหวัด คือ ขอนแก่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ 5 .เลย และอุบลราชธานี** คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ลลิตา โภชนพันธ์ .2539 .พฤติกรรมเชิงนิเวศสังคมของนักท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

วันชัย ธรรมศรี .2552 .แนวทางการพัฒนาป่าต้นน้ำห้วยขอนขว้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้าน

สหกรณ์หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ

วิจัย ,2553กรกฎาคม 19คั่นเมื่อ .(สกว)จาก

http://www.vijai.org/research/project_content.asp?projID=RDG51N0027

ศุภลักษณ์ วิริยะสุน.2551 .การประมวลองค์ความรู้ สถานภาพ และสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนใน

เขตภาคเหนือตอนล่าง ,2553กรกฎาคม 19คั่นเมื่อ .(สกว)สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย .จาก

http://www.vijai.org/research/project_content.asp?projID=RDG50N0014

สฤกษ์ แสงอรุณ .2548 .การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ (Ecotourism) .คั่นเมื่อ ,2553กรกฎาคม 14

จาก http://www.dnp.go.th/NPO/html/Tour/Eco_Tour.html

สุภาวดี ทรงพรพาณิชย์.2552.รูปแบบการตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ระยะที่2.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ,2553กรกฎาคม 14คั่นเมื่อ.(สกว)จาก

http://www.vijai.org/research/project_content.asp?projID=RDG52N0021

สันติ ปานน้อยและคณะ .2550. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวในหมู่บ้านข้างในพื้นที่กลุ่มจังหวัดอีสาน

ตอนใต้เพื่อการเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวแบบอื่นๆ .รายงานการวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการ

วิจัย.มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ (สกว)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2553) .วิจัยเพื่อท้องถิ่นฝ่าย (สกว)ก.(คู่มือในการวิจัย. คั่นเมื่อ 14

กรกฎาคม ,2553จาก http://www.vijai.org/Tool_vijai/12/06.asp

มปป. 2553) .ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว)ข.(คู่มือในการวิจัย. คั่นเมื่อ ,2553กรกฎาคม 19จาก

http://www.vijai.org/Tool_vijai/12/011.asp

สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.2550 .นิยามและความหมายการท่องเที่ยว

เชิงอนุรักษ์.คั่นเมื่อ ,2553มิถุนายน 10จาก http://www.dnp.go.th/npo/html/Tour/Eco_Tour.html

มปป. 2550. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ .คั่นเมื่อ ,2553มิถุนายน 10จาก

http://www.dnp.go.th/npo/html/Tour/Factor_Eco.html

อาคมและคณะ.2548. การศึกษาตลาดสิ่งแวดล้อม. คั่นเมื่อ ,2553มิถุนายน 10จาก

<http://onknow.blogspot.com/2005/06/blog-post.html>

อารีย์ นัยพินิจ .จิรัชยา มณีเนตร,2551. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว หมู่บ้านนุไท

โสมศเคย์ ตำบลดัมฤทธิ์ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา.รายงานการวิจัย คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Dowling, R.K. Ecotourim in Thailand. *Annals of Tourim Research*, 23(2) ;1996:488-90.

Gunn,C.1988. **Tourim Planning**. London: Taylor and Francis.*Parks*.2(3):31-35.

ภาคผนวก

เอกสารประกอบการบรรยาย

เรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้วัสดุธรรมชาติที่เหมาะสมในสิ่งแวดล้อมชุมชน โดย ผศ.ทรงพล อุปจิตกุล ณ อบต.คอนช้าง จ.ขอนแก่น วันที่ 8 - 9 สิงหาคม 2554

การออกแบบของที่ระลึก

การออกแบบของที่ระลึกเป็นเรื่องเกี่ยวกับ วิธีการ แนวทาง ความนึกคิด การจัดรวบรวม การลำดับ การเลือกและการริเริ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่จะสร้างอยู่ที่ประโยชน์ในการตกแต่งเป็นสิ่งสำคัญและให้มีรูปลักษณะของสิ่งที่จะสร้างเป็นสิ่งหรือสัญลักษณ์ที่น่าสนใจ เข้าใจง่าย ใช้งานได้ มีความเหมาะสม กะทัดรัด มีความเป็นระเบียบและมีความสวยงามเป็นประการสำคัญ อย่างไรก็ตามความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการออกแบบของที่ระลึกมักจะเปลี่ยนไปตามสมัยอาจเป็นเพราะอิทธิพลบางอย่างที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานออกแบบและวงการของที่ระลึกมากขึ้นก็ได้ เช่น ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความก้าวหน้าทางความนึกคิด ความต้องการที่ไม่มีวันสิ้นสุดของมนุษย์ การแข่งขันในส่วนตัวบุคคล การตลาด สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพของสังคมแบบใหม่ การค้นพบวัสดุใหม่ทางการผลิต สภาพความจำเป็นของการดำรงชีวิต ความประหยัด วัฒนธรรมและอื่นๆ ตลอดจนไปจนกระทั่งเหตุผลทางการเมือง สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องความซับซ้อนของสังคมอันมีผลต่อความคิดรวบยอดของบุคคลผู้ออกแบบทั้งสิ้น

จุดมุ่งหมายและสาเหตุของการออกแบบของที่ระลึก

การสร้างสรรคสิ่งใดๆ ก็ตามย่อมต้องมีแนวคิดอันเป็นเหตุแห่งการกระทำนั้นๆ การออกแบบของที่ระลึกก็เช่นเดียวกัน ย่อมต้องมีจุดมุ่งหมายหรือสาเหตุของการออกแบบนั้น ซึ่งมีอยู่มากมาย เช่น

1. เพื่อพัฒนาอาชีพ และแข่งขันกันในด้านการผลิต
2. มีผลมาจากความรักในหน่วยงาน อันเป็นการกระทำด้วยใจรักในการที่จะสร้างสรรค์งานของที่ระลึก
3. เป็นการออกแบบเพื่อพัฒนาความคิดรวบยอดให้เป็นที่ไปตามยุคสมัยที่มีความนิยม
4. เป็นการออกแบบเพื่อสร้างผลงานตอบสนองความเชื่อทางลัทธิ ประเพณี
5. เป็นการออกแบบเพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกาย ทางจิตใจและความต้องการทางด้านอื่นๆของบุคคลโดยส่วนรวมและโดยส่วนตัว
6. เป็นการออกแบบเพื่อผลประโยชน์ที่พึงได้รับ อามิสสินจ้าง รางวัล หรือเพื่อให้เป็นที่ไปตามสัญญาข้อตกลง ข้อผูกมัด อันเป็นความผูกพันระหว่างผู้ออกแบบกับผู้จ้าง
7. เป็นการออกแบบเพื่อทดสอบความมุ่งหมาย กฎเกณฑ์ ข้อกำหนด
8. การออกแบบอันเป็นผลเนื่องมาจากความนิยมทางปรัชญาธรรมวัตถุ สิ่งที่เป็นอนุสรณ์
9. เป็นการออกแบบอันมีผลเนื่องจากชาตินิยม เพื่ออนุรักษ์สิ่งที่ดีเด่นและแบบแผนดั้งเดิมไว้ให้ปรากฏต่อไป
10. เป็นการออกแบบตามลัทธินิยมทางศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธา ที่มีต่อรูปวัตถุ

11. เป็นการออกแบบอันเป็นผลเนื่องมาจากความรัก ความเกลียดชัง ความสมหวัง ความผิดหวัง ความหวาดกลัว รวมทั้งผลกระทบทางจิตใจ ทั้งสิ่งที่เป็นจริงและสิ่งที่เหนือความเป็นจริง
12. เป็นการออกแบบเพื่อสร้างทฤษฎีใหม่ การกำหนดแม่บทหลังของการทำงาน และกฎเกณฑ์
13. เป็นการออกแบบอันมีผลมาจากความริเริ่ม จิตนาการ และแนวความคิดที่จะสร้างสรรค์ผลงานนั้นๆ ให้มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น
14. เป็นการออกแบบเพื่อตอบสนองความรู้สึกนึกคิดที่เป็นอิสระ เสรี
15. เป็นการออกแบบเพื่อสร้างรสนิยมใหม่ เปลี่ยนแนวคิดของบุคคลว่าสิ่งของรูปแบบเช่นนั้น ไม่จำเป็นต้องใช้เพื่อประโยชน์เช่นนั้นตลอดไป อาจใช้เพื่อประโยชน์อย่างอื่นอีกก็ได้
16. เป็นการออกแบบเพื่อความเหมาะสมกับวัสดุ เหมาะสมกับเครื่องมือเครื่องจักร เพื่อความประหยัด และมีประโยชน์ใช้สอย มีความคงทนถาวร ฯลฯ

ลำดับขั้นตอนของการออกแบบของที่ระลึก

การออกแบบเพื่อกำหนดสร้างของที่ระลึกในแต่ละครั้งหากได้มีการกำหนดแน่นอนลงไปทั้งรูปแบบ ประเภท วัสดุ การนำไปใช้ ฯลฯ โดยมีการสำรวจและวางแผนที่มีเป้าหมายชัดเจนยอมทำให้ของที่ระลึกที่จะผลิตสร้างชิ้นนั้น มีความหมายมากกว่าการออกแบบสร้างขึ้นอย่างไรเป้าหมาย ทั้งนี้เนื่องจากของที่ระลึกอาจเปรียบได้ดั่งสื่อสัญลักษณ์ สิ่งที่ใช้แทนบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ ฯลฯ อันมีความหมายต่อความรู้สึกนึกคิดในทางการกระตุ้นสำนึกใจให้คิดและระลึกถึง ดังนั้นลำดับขั้นตอนของการออกแบบควรคำนึงถึงดังต่อไปนี้ คือ

1. กำหนดประเภทของรูปแบบ

การกำหนดประเภทคือการกำหนดเป้าหมายเบื้องต้นในเรื่องรูปแบบว่าจะให้มีแนวโน้มไปในลักษณะใด เช่น อาจกำหนดให้มีรูปแบบในลักษณะตามประเพณีนิยมก็อาจออกแบบจำกัดให้ชัดเจนไปว่าจะเป็นประเพณีนิยมแบบสากลทั่วไป หรือเป็นรูปแบบประเพณีนิยมเฉพาะของท้องถิ่น ของภูมิภาค ของหมู่บ้าน ฯลฯ หรืออาจกำหนดสร้างให้มีรูปแบบในลักษณะตามสมัยนิยม ก็อาจออกแบบจำกัดให้ชัดเจนไปได้ว่าจะจะเป็นรูปแบบที่กำลังนิยมอยู่โดยทั่วไปในปัจจุบัน หรือรูปแบบที่กำลังจะเป็นที่นิยม และรูปแบบที่พยายามจะสร้างให้กลายเป็นความนิยมขึ้นใหม่ในโอกาสต่อไป และถ้าจะกำหนดเป้าหมายในเรื่องรูปแบบให้เป็นลักษณะเฉพาะนั้นเป็นรูปแบบเฉพาะ ของอะไร ของบุคคล เหตุการณ์ งาน สถานที่ ฯลฯ

2. เก็บรวบรวมข้อมูล

การออกแบบสร้างสื่อสัญลักษณ์ สิ่งของแทนบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ ฯลฯ หรือแทนสิ่งใดๆก็ตาม ผู้ออกแบบควรเก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบให้มีลักษณะสอดคล้องกับความเป็นความเป็นสิ่งนั้นอย่างแท้จริง ซึ่งข้อมูลดังกล่าวอาจจะเป็นประวัติเรื่องราว รายละเอียด รูปภาพ หลักฐานเอกสารสิ่งตีพิมพ์ ฯลฯ

3. ดำรวจค่านิยม

ในปัจจุบันของที่ระลึกมีส่วนผูกพันกับค่านิยม รสนิยมของบุคคลอยู่มาก คำว่า "ค่านิยม" อาจหมายถึงความสนใจ ความพึงพอใจ ความชอบ ความนิยม หน้าที่ พันธกรณี ความปรารถนา ความอยาก ความต้องการ ความเหมาะสม และความพึงพอใจ หรือความรู้สึก

อื่นที่มนุษย์มีต่อผลผลิต มีต่อการกระทำสิ่งเหล่านี้มนุษย์ยึดถือไว้สำหรับเป็นแนวทางในการใช้เลือกหรือแนวทางในการจัด การรวบรวมองค์ประกอบของสิ่งต่างๆเข้าด้วยกัน ด้วยวิธีการที่เหมาะสมจากคำจำกัดความของคำว่า "ค่านิยม" คำเดียว บางครั้งก็ให้ความหมายต่อการทำงานของมนุษย์เป็นอย่างมากในการออกแบบ เพราะมีส่วนผูกพันกับค่านิยมทั้งตัวนักออกแบบเอง และรวมไปถึงผู้ใช้ผู้บริโภคด้วย ค่านิยมจึงเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการออกแบบสร้างของที่ระลึกอย่างกว้างขวางผู้ที่สร้างสรรค์ต้องใช้ความสังเกตและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับค่านิยมของผู้ใช้บริโภคไว้เป็นพื้นฐานประกอบการตัดสินใจในการออกแบบ

4. การจับประเด็นสำคัญของข้อมูลเพื่อกำหนดรูปแบบ

จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมผู้ออกแบบจะต้องนำมาคัดเลือกถ่วงน้ำหนักกรองเอาแต่เฉพาะช่วงตอนที่เห็นประเด็นสำคัญ เพื่อถ่ายทอดสร้างสรรค์เป็นรูปแบบ การจับประเด็นสำคัญในข้อมูลนั้นขึ้นอยู่กับผู้ออกแบบต้องการเน้นย้ำในด้านใดทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลทั้งหมดอาจเป็นเรื่องราวของความรัก ความพลัดพราก ความปีติยินดี ความตาย ความกล้าหาญ ความเชื่อ ความศรัทธา ความกล้าหาญวีรกรรม ฯลฯ ซึ่งเรื่องราวอันก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจจากข้อมูลเหล่านี้ ย่อมสามารถกระตุ้นเตือนหรือเน้นย้ำความทรงจำได้ต่างกัน หากเรื่องราวเป็นที่ประทับใจ ความทรงจำก็จะฝังแน่นยาวนานกว่าเรื่องราวที่ปกติธรรมดา ดังนั้น ผู้ออกแบบจึงควรมีความเข้าใจในการแยกแยะข้อมูล และจับประเด็นความรู้สึกอันถูกกระตุ้นเร้าจากข้อมูลที่ได้ผนวกกับ "ค่านิยม" แปลค่าออกมาเป็นสัญลักษณ์สิ่งแทน

5. กำหนดคุณค่าและการนำไปใช้

การจับประเด็นที่เป็นเนื้อหาเรื่องราวเพื่อกำหนดถ่ายทอดเป็นรูปแบบให้สอดคล้องกับค่านิยม นั้น สามารถกระตุ้นเร้าทางความรู้สึกให้เกิดความประทับใจอันเป็นค่าทางความรู้สึกหรือคุณค่าภายใน ส่วนคุณค่าอีกประการหนึ่งที่ผู้ออกแบบควรคำนึงควบคู่กันไปด้วยคือ คุณค่าภายนอกหรือคุณค่าทางกายภาพของวัตถุ คุณค่านี้อาจจะเกิดจากการนำวัสดุที่มีคุณค่าในตัวเองอยู่บ้างแล้วมาสร้างสรรค์เป็นของที่ระลึกเช่น อัญมณี งาม แก้ว ทอง ฯลฯ หรือค่าของงานอยู่ที่ความเก๋ กะทัดรัด แปลกตา น่าทึ่ง สวยงาม มีคุณค่าต่อการมอง สามารถบันดาลให้เกิดความภาคภูมิใจ มีเกียรติ มีสง่าราศี ดังนี้ เป็นต้น และคุณค่าอีกลักษณะหนึ่งก็คือคุณค่าที่เกิดจากการนำไปใช้ ในปัจจุบันของที่ระลึกมักออกมาในรูปแบบของสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องประดับ ที่ได้รับการออกแบบให้มีความหมายว่าเป็นของที่ระลึก นับว่าเป็นความคิดที่ดีผู้รับสามารถใช้ประโยชน์จากของที่ระลึกได้ด้วยซึ่งดีกว่าตั้งไว้เพื่อคุณค่าทางจิตใจหรือคุณค่าทางความงามเฉยๆ ซึ่งรูปแบบที่ใช้ในการออกแบบอาจดัดแปลงแปรรูปจากสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องประดับที่มีปรากฏอยู่แล้วให้เป็นของที่ระลึก เช่น เอาถ้วยชาม ช้อนส้อม จาน ฯลฯ ย่อขนาด และสัดส่วนลงให้พอเหมาะแล้วกำหนดสัญลักษณ์ของที่ระลึกลงไป ก็เป็นของที่ระลึกได้โดยสมบูรณ์

6. ข้อควรคำนึงในด้านผลิตและการตลาด

หากของที่ระลึกจะออกแบบนั้นเกี่ยวข้องกับการจำหน่ายโดยผลิตขึ้นเป็นจำนวนมาก ผู้ออกแบบอาจต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ อีกดังนี้

- ของที่ระลึกนั้นจำเป็นหรือมีค่านิยมหรือไม่ ใช้ประโยชน์ได้หรือเปล่า
  - ของที่ระลึกนั้นผลิตขึ้นมาได้ง่ายหรือไม่ วัสดุที่จะนำมาประดิษฐ์นั้นมีอยู่พอเพียงและหาได้ง่าย
- ประการใด
- จะใช้วัสดุอะไร สีอะไร การชักเงาเคลือบผิวอย่างไร

- การนำออกโชว์ การขนส่ง ทำได้ง่ายหรือเปล่า จะต้องจัดใส่หีบห่อหรือต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ
ประการใด

- วัตถุดิบอะไร ชิ้นส่วนมากน้อยเพียงไหน ต้องใช้เครื่องมือเครื่องมืออะไร เรื่องแรงงานเป็น
อย่างไร ออกแบบแล้วผลิตขึ้นได้หรือไม่ จะผลิตให้ถูก มีคุณสมบัติและรวดเร็วขึ้นได้อย่างไร

- จะซื้อวัสดุได้หรือไม่ ควบคุมคุณภาพได้อย่างไร จะใช้วัสดุอะไรแทนกันได้บ้างและสามารถผลิต
วันละเท่าไร เดือนหรือปีละเท่าใด

- ตลาดสินค้าของที่ระลึกนั้นๆ สำหรับคนไทยหรือชาวต่างประเทศ

- ตลาดมีขอบเขตกว้างแค่ไหน เป็นตลาดท้องถิ่น ทั่วประเทศ หรือตลาดต่างประเทศ

- จะนำสินค้าออกสู่ตลาดโดยวิธีใด

- ลูกค้านชอบและไม่ชอบอะไร เช่น สี วัสดุ รูปร่าง ฯลฯ ลูกค้าต้องการอะไร จำเป็นต้องใช้อะไร มี
ความสามารถซื้อได้หรือไม่

- ของที่ระลึกประเภทเดียวกันนี้มีผู้ผลิตแข่งขันรายอื่นหรือไม่ มีอยู่แพร่หลายเพียงไร ราคาเป็น
อย่างไร คุณภาพเป็นอย่างไร และรูปร่างเป็นอย่างไร ฯลฯ

สรุป

การศึกษาวิชาการออกแบบของที่ระลึกนี้ นอกจากจะต้องมีความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับของที่
ระลึก หลักการออกแบบและการฝึกปฏิบัติงานแล้ว ยังจำเป็นต้องตระหนักถึงความเป็นผู้ใฝ่รู้ติดตามการ
เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วย จึงจะทำให้เป็นนักออกแบบที่ดีในอนาคต

.....

เอกสารประกอบการบรรยาย

เรื่อง เศรษฐศาสตร์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดย ผศ.จินตนา สมสวัสดิ์ ณ อบต.คอนช้าง จ.ขอนแก่น วันที่ 8 - 9 สิงหาคม 2554

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารกลุ่มอาชีพ

จะทำให้ธุรกิจกลุ่มอาชีพมั่นคงและยั่งยืนก้าวหน้าได้อย่างไร

คำตอบ คือ ต้องมีความรู้, ความเข้าใจ, ความชำนาญในเรื่องการจัดการธุรกิจของกลุ่มอาชีพให้ชัดเจน เพราะหากไม่มีความรู้ความชำนาญก็เปรียบเหมือนนักกีฬาฟุตบอลที่ไม่รู้วิธีการเตะลูก เลี้ยงลูก ไม่รู้กติกาการเล่น ย่อมไม่สามารถจะเป็นนักกีฬาที่ดีได้เลย แล้วจะต้องมีความรู้ในเรื่องใดบ้าง ก็ต้องรู้หลักการและวิธีการจัดการคน การจัดการงานด้านต่าง ๆ ตามขั้นตอนของการทำธุรกิจกลุ่มอาชีพ

ธุรกิจคืออะไร

ธุรกิจ คือ ความพยายามที่เป็นระบบของผู้ประกอบการในการทำสินค้าและบริการที่ดีมีคุณภาพ ราคาเหมาะสม ส่งมอบตรงเวลา เพื่อสนองความต้องการของลูกค้าโดยมุ่งหวังผลตอบแทนที่เรียกว่า “กำไร” และเพื่อเป้าหมายอื่นตามต้องการ

การทำธุรกิจ คือ การบริหารทรัพยากร ประกอบด้วย

1. วัสดุ ได้แก่ วัตถุดิบ อาคาร เครื่องจักร อุปกรณ์
2. คน ได้แก่ คนงาน สมาชิก ผู้จัดการ
3. เงิน ได้แก่ เงินทุน ค่าใช้จ่าย รายได้ รายจ่าย
4. ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูล ข่าวสาร เทคโนโลยี หลักการ, วิธีการ

การทำธุรกิจให้ได้ผลสำเร็จเปรียบได้กับการทำโต๊ะ 4 ขา ให้แข็งแรงใช้งานได้ ซึ่งต้องมีการจัดการที่ดีทั้ง 4 ขา ได้แก่

1. การจัดการคนที่ดี คนที่เป็นปัจจัยหลักในการทำธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจกลุ่มอาชีพที่มีเป้าหมายเพื่อความผาสุกของคนในกลุ่ม ดังนั้น ต้องมีวิธีการจัดหน้าที่ ความรับผิดชอบของคนที่เกี่ยวข้อง ให้มีขวัญกำลังใจ ความรู้ ความสามารถ ที่เหมาะสมกับการทำธุรกิจให้บรรลุเป้าหมายได้

2. การจัดการผลผลิตที่ดี การทำธุรกิจต้องมีการนำทรัพยากรมาผลิตให้เป็นสินค้าและบริการที่สนองความต้องการของลูกค้าได้ การผลิตต้องมีการจัดการให้ถูกขั้นตอน ถูกวิธีการ ถูกต้อง ถูกเวลา เพื่อให้ได้ สินค้าและบริการที่ดีมีคุณภาพ ต้นทุนต่ำ และส่งมอบสินค้าตรงตามเวลาตามสัญญา

3. การจัดการตลาดที่ดี การทำการตลาดที่ดีจะทำให้รู้ความต้องการลูกค้าแต่ละกลุ่ม รู้เรื่องคู่แข่งขั้น รู้เรื่องราคาขาย รู้ช่องทาง การใช้สื่อให้ลูกค้าเข้าใจโดยเร็ว ซึ่งต้องมีการจัดการเรื่องนี้อย่างจริงจัง จึงจะทำให้ธุรกิจอยู่รอดได้

4. การจัดการเงินที่ดี การทำธุรกิจต้องมีเงินเป็นปัจจัยในการทำงาน ทั้งการซื้อวัตถุดิบ จ่ายค่าแรง ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ และต้องมีรายได้จากการขายสินค้าเข้ามา จึงต้องมีการจัดการให้รายได้นับกับรายจ่ายเหมาะสม มีกำไรและต้องรู้การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของเงินเข้าเงินออกตลอดเวลา

บันได 3 ขั้นของการทำธุรกิจกลุ่มอาชีพให้ได้ผลสำเร็จ

บันไดขั้นที่ 1 ต้องรู้ว่า ลูกค้าเป้าหมายของเรามีความต้องการสินค้าและบริการอะไรแน่

บันไดขั้นที่ 2 ต้องรู้ว่า จะจัดการทรัพยากรที่มีให้เกิดสินค้าที่มีคุณภาพดีและราคาถูกลงได้อย่างไร

บันไดขั้นที่ 3 ต้องรู้ว่า จะคิดสร้างสินค้าและบริการที่มีประสิทธิภาพและมีข้อดีข้อเด่นกว่าสินค้าของคู่แข่งได้อย่างไร

เส้นทางพัฒนาธุรกิจกลุ่มอาชีพสู่ความยั่งยืน

อย่าลืมดูแลคน 3 กลุ่ม คือ

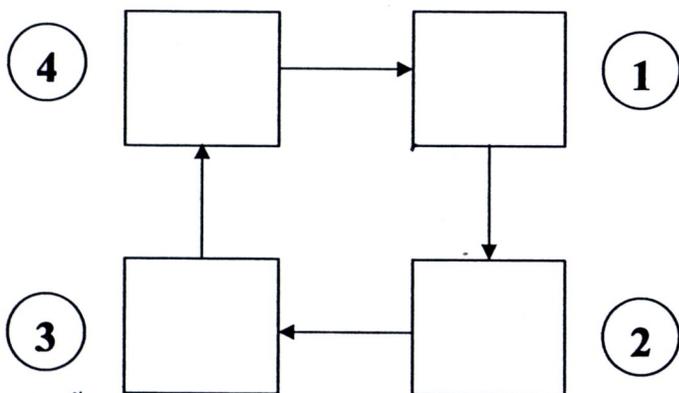
ดูแลลูกค้า ในเรื่องทำสินค้าที่ดี มีคุณภาพ เชื่อถือได้ ทำสินค้าที่มีต้นทุนต่ำ ทำให้ขายในราคาต่ำได้ สามารถส่งมอบสินค้าให้ลูกค้าได้ถูกต้องตรงเวลา

ดูแลสมาชิก ในเรื่องจัดการให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยให้กับการทำงานของสมาชิก จัดการเรื่องผลประโยชน์ สวัสดิการ ค่าตอบแทนที่ยุติธรรม รวมทั้งการเสริมความรู้ทักษะให้ด้วย

ดูแลชุมชน ในเรื่องจัดการทำสินค้าที่ไม่ทำลาย ไม่รบกวนความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมที่ดีของชุมชน ยึดมั่นในจริยธรรม ศีลธรรมอันดีงาม ไม่ทำผิดกฎหมาย ไม่เอารัดเอาเปรียบสังคมและชุมชน

เส้นทางพัฒนาธุรกิจกลุ่มอาชีพสู่ความยั่งยืน คือ ผู้บริหารกลุ่มอาชีพต้องรู้วิธีการจัดการที่ดี วิธีการจัดการที่ดีต้องรู้หลักการจัดการที่ดี 4 ขั้นตอน

การจัดการที่ดี 4 ขั้นตอน

ดูเหมือนจะเป็นขั้นตอนทั่วไป แต่พบว่า ผู้บริหารกลุ่มอาชีพมักไม่ได้ทำตามขั้นตอนของการจัดการที่ดีกันมากนัก ส่วนใหญ่จะชอบทำ ไม่ชอบคิดวางแผน ไม่ชอบตรวจสอบ และไม่แก้ไขปรับปรุง จากเหตุการณ์ที่ผิดพลาดจะเกิดซ้ำ ๆ “ผิดแล้วผิดอีก” ในเรื่องเดิมอยู่เป็นประจำ

1. คิด เป็นขั้นตอนของ

- การกำหนดเป้าหมาย แผนงาน ทิศทาง เวลา ขั้นตอนทำงาน ผู้รับผิดชอบ
- การใช้วัตถุดิบ อุปกรณ์ เครื่องจักร
- วิธีการประเมินติดตามงาน
- การตรวจวัด

2. ทำ เป็นขั้นตอนของ

- การปฏิบัติหรือการลงมือทำตามแผนงานที่วางไว้

- มีการสื่อสารทำความเข้าใจขั้นตอนของงานให้กับทุกคนที่เกี่ยวข้อง
- มีการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับแผนงานที่วางไว้

3. ตรวจสอบ เป็นขั้นตอนของ

- การตรวจสอบติดตามประเมินผลเป็นระยะเพื่อดูความก้าวหน้าของงานที่ทำไปตามแผน

4. แก้ เป็นขั้นตอนของ

- การปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตามเป้าหมาย หากมีปัญหาอุปสรรคจะได้ปรับแก้
อย่างทันเวลา
- ในกรณีที่ทำได้ตามเป้าหมาย ควรมีการปรับปรุงให้ทำได้ดีกว่าเดิม
- ต้องมีการสรุปผลเป็นบทเรียนที่ได้รับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว

การที่จะให้การจัดการที่ดี 4 ขั้นตอน มุ่งสู่เป้าหมายและประสบผลสำเร็จตามต้องการนั้น ต้องมีการ
ตัดสินใจที่รอบคอบ ไม่ประมาท คิดพิจารณาเหตุปัจจัย ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกให้รอบด้าน
เสียก่อน

ปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดพิจารณาจากจุดอ่อน จุดแข็ง ที่เราหรือกลุ่มผลิตมีอยู่ เช่น เรา
เก่งด้านไหน เก่งอะไร มีข้อได้เปรียบด้านใด ด้านวัตถุดิบ อุปกรณ์ ด้านที่ตั้ง ด้านชื่อเสียง มีจุดอ่อนที่ต้อง
ปรับปรุงอะไรบ้างเพื่อให้สามารถทำธุรกิจให้บรรลุเป้าหมายได้เหมาะสมกับจุดแข็งที่เรามี

ปัจจัยภายนอก หมายถึง การคิดพิจารณาสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อการทำธุรกิจ
ของเรา อาทิเช่น ความต้องการลูกค้า คู่แข่ง กฎระเบียบ กฎหมาย ราคาวัสดุอุปกรณ์ ราคาน้ำมัน ค่าแรงขั้นต่ำ
สภาพดินฟ้าอากาศ สภาพการค้าของตลาด เป็นต้น โดยต้องมีการพิจารณาปัจจัยภายนอกเหล่านี้ว่ามี
ผลกระทบต่อการขาย ต่อต้นทุนของเราอย่างไร

สิ่งที่กลุ่มอาชีพต้องทำเป็นหลัก คือ การทุ่มเทความตั้งใจ ความพยายาม และเวลาเพื่อนำ
ทรัพยากรทั้งหลายที่มี มาดำเนินการเพื่อให้ได้ผลตอบแทนตามเป้าหมายที่ต้องการให้ได้

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเงินการบัญชีของกลุ่มอาชีพ

การปฏิบัติเบื้องต้นเกี่ยวกับการเงินการบัญชี

ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ ย่อมต้องมีรายการเงินเกิดขึ้นในแต่ละวัน มากบ้าง
น้อยบ้าง และโดยที่กลุ่มฯ เป็นของสมาชิก ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของสมาชิกเป็นส่วนรวม จึง
จำเป็นต้องมีแนวทางในการปฏิบัติเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการด้านการเงินการบัญชี ดังต่อไปนี้

1. การมอบหมายหน้าที่ด้านการเงินการบัญชี

กลุ่มฯ ควรมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบงานด้านการเงิน 1 คน และงานด้านบัญชี 1 คน
เพื่อเป็นการควบคุมภายในด้านการเงินการบัญชีที่ดี

2. การจัดทำเอกสารการรับเงิน

ทุกครั้งที่กลุ่มฯ ได้รับความเงินไม่ว่าจะเป็นการรับเงินรายการใด ๆ ต้องจัดทำเอกสารการรับ
เงิน คือ ใบเสร็จรับเงินของกลุ่มฯ และให้ผู้รับเงินลงลายมือชื่อรับเงินด้วยทุกครั้ง สำหรับการใช้ออกสารการ
รับเงินให้ใช้เรียงตามลำดับเลขที่และใช้ต่อเนื่อง ไปจนกว่าจะหมดเล่มนั้น ๆ จึงจะขึ้นเล่มใหม่ต่อไป

3. การจัดทำเอกสารการจ่ายเงิน

การจ่ายเงินทุกครั้ง กลุ่มฯ ต้องขอใบเสร็จรับเงินจากผู้ขาย หรือในกรณีผู้รับเงินไม่มีใบเสร็จรับเงิน เช่น การจ่ายค่าพาหนะ ให้ผู้รับเงินจัดทำใบเบิกเงินของกลุ่มฯ โดยระบุรายละเอียดการจ่ายเงิน พร้อมทั้งให้ผู้รับเงินและผู้จ่ายเงินลงลายมือชื่อรับเงินในใบเบิกเงินด้วย

4. กลุ่มฯ ต้องจัดทำบัญชีทุกวันที่มีรายการเงิน

ทุกวันที่มีรายการรับ – จ่ายเงินเกิดขึ้น กลุ่มฯ ต้องนำข้อมูลจากเอกสารการรับ – จ่ายเงินมาบันทึกไว้ในสมุดบัญชีต่าง ๆ ให้ครบถ้วน

5. การเก็บรักษาเงิน เอกสารการรับ – จ่ายเงิน และสมุดบัญชี

5.1 กลุ่มควรเก็บรักษาเงินสดไว้เพียงพอเท่าที่จำเป็นต้องใช้จ่าย ส่วนที่เกินความต้องการควรนำฝากธนาคาร การเก็บรักษาควรมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบและเก็บรักษาไว้ในที่มั่นคง ปลอดภัย

5.2 สมุดบัญชีเงินฝากธนาคาร และสมุดบัญชี ต้องเก็บรักษาไว้ในที่มั่นคง ปลอดภัย

5.3 เอกสารการรับ – จ่ายเงิน ต้องเก็บเข้าแฟ้มไว้ โดยจัดเรียงตามลำดับวันที่ เดือน พ.ศ. เพื่อสะดวกในการค้นหาและตรวจสอบ

เอกสารประกอบการลงบัญชี

เอกสารประกอบการลงบัญชี ประกอบด้วย

1. ใบเสร็จรับเงิน ใช้เป็นหลักฐานในการรับเงินทุกประเภท

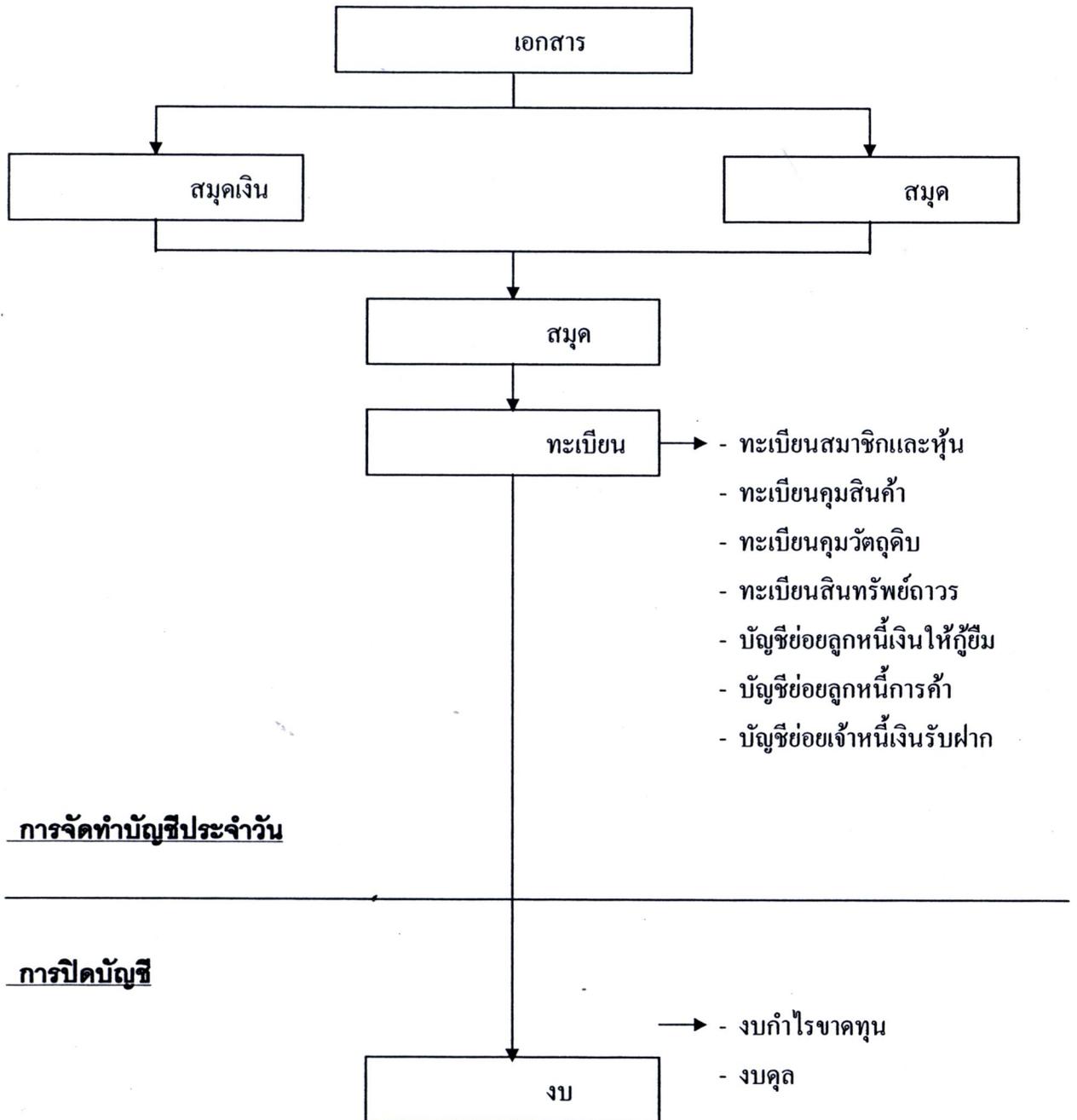
2. ใบเบิกเงิน ใช้เป็นหลักฐานในการจ่ายเงินทุกประเภทที่ผู้รับเงินไม่มีใบเสร็จรับเงินออกให้
กลุ่มฯ

3. ใบฝาก - ถอนเงินฝาก ใช้เป็นหลักฐานในการส่งเงินฝากและถอนเงินฝากประเภทต่าง ๆ ของ
สมาชิก

4. ใบขายเงินเชื่อ ใช้เป็นหลักฐานในการขายสินค้า ผลิตภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์ เป็นเงินเชื่อ
ให้แก่สมาชิก

ขั้นตอนการจัดทำบัญชี

ในการจัดทำบัญชีมีขั้นตอนแสดงลำดับตามแผนผัง ดังนี้

สมุดบัญชี

สมุดบัญชี ประกอบด้วย

1. **สมุดเงินสด** ใช้สำหรับบันทึกรายการรับ – จ่ายที่เป็นเงินสด เพื่อให้ทราบรายรับ รายจ่าย และเงินสดคงเหลือประจำวัน โดยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ

(1) **ด้านรับ** ใช้บันทึกรายการรับเงิน โดยแบ่งการรับเงินเป็นช่องย่อย ๆ ตามประเภทการรับเงิน ได้แก่ ค่าสมัครสมาชิก ค่าหุ้น รับชำระหนี้เงินให้กู้ยืม รับชำระดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืม รับเงินค่าขายสินค้า รับชำระหนี้ค่าสินค้าจากการขายสินค้าเป็นเงินเชื่อ รับฝากเงิน เป็นต้น

(2) **ด้านจ่าย** ใช้บันทึกรายการจ่ายเงิน โดยแบ่งการจ่ายเงินเป็นช่องย่อย ๆ ตามประเภทการจ่ายเงิน ได้แก่ จ่ายเงินให้กู้ยืม ซื้อสินค้า ต้นทุน ถอนเงินฝาก เป็นต้น

สำหรับ **ต้นทุน** หมายถึง รายจ่ายที่จ่ายไปเพื่อลงทุนในการผลิต ประกอบด้วยซื้อวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตและค่าใช้จ่ายในการผลิต

o **ซื้อวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต** ได้แก่ การซื้อวัตถุดิบต่าง ๆ มาเพื่อทำการแปรรูปหรือผลิตเป็นสินค้าสำเร็จรูป ซึ่งวัตถุดิบที่ซื้อนั้นจะแตกต่างกันไปตามแต่ว่ากลุ่มฯ ทำการผลิตสิ่งใด เช่น

ผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูป   วัตถุดิบ ได้แก่ ผ้า ซิป ด้าย กระดุม ฯลฯ

ผลิตเต้าเจี้ยว   วัตถุดิบ ได้แก่ ถั่วเหลือง เกลือ ฯลฯ

ผลิตกล้วยฉาบ   วัตถุดิบ ได้แก่ กล้วย น้ำตาล ฯลฯ

o **ค่าใช้จ่ายในการผลิต** เช่น ค่าแรงงานของสมาชิกที่เป็นผู้ทำการผลิต ค่าภาชนะบรรจุ เป็นต้น

2. **สมุดบันทึกรายการทั่วไป** ใช้สำหรับบันทึกรายการต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับเงินสด

3. **สมุดบันทึกต้นทุนกำไร** ใช้สำหรับบันทึกรายการขายสินค้าที่ผลิตได้และต้นทุนการผลิตสินค้า เพื่อคำนวณหาผลกำไรจากการผลิตสินค้าแต่ละครั้ง

4. **สมุดบัญชีย่อยต่าง ๆ** ได้แก่

(1) **ทะเบียนสมาชิกและหุ้น** ใช้สำหรับบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับสมาชิกแต่ละคน โดยเรียงลำดับตามเลขทะเบียนสมาชิก

(2) **ทะเบียนคุมสินค้า** ใช้สำหรับบันทึกรายการเกี่ยวกับสินค้าที่ซื้อมาขายหรือสินค้าสำเร็จรูปที่ผลิตได้ จำหน่ายออกไป และปริมาณคงเหลือ เพื่อควบคุมสินค้าแต่ละชนิดให้เป็นไปอย่างถูกต้อง

(3) **ทะเบียนคุมวัตถุดิบ** ใช้สำหรับบันทึกรายการวัตถุดิบที่ซื้อมา ใช้ไปในการผลิต และปริมาณวัตถุดิบคงเหลือ เพื่อควบคุมวัตถุดิบแต่ละชนิดให้เป็นไปอย่างถูกต้อง

(4) **ทะเบียนสินทรัพย์ถาวร** ใช้สำหรับบันทึกรายการสินทรัพย์ถาวรของกลุ่มฯ ที่ลงทุนซื้อหรือสร้างเครื่องใช้ที่สามารถใช้งานได้ยาวนานหลายปี และมีราคาสูง เช่น กี้อพัว เป็นต้น ซึ่งในการที่จะคำนวณกำไรขาดทุนของกลุ่มฯ ต้องคิดค่าใช้จ่ายโดยประมาณขึ้นจากประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้สินทรัพย์นั้น แล้วแบ่งออกเป็นปีละเท่า ๆ กันตามอายุการใช้งานของสินทรัพย์ เรียกค่าใช้จ่ายนี้ว่า “ค่าเสื่อมราคา”

สำหรับการคำนวณค่าเสื่อมราคา ทำโดยการนำราคาทุนของสินทรัพย์ หารด้วยอายุการใช้งานของสินทรัพย์นั้น ผลลัพธ์ได้เท่าใดถือเป็นค่าเสื่อมราคาแต่ละปีตั้งแต่เริ่มซื้อสินทรัพย์จนหมดอายุการใช้งาน แต่ทั้งนี้ในปีแรกที่ซื้อสินทรัพย์ หากเป็นการซื้อระหว่างปีเพื่อความสะดวกในการคำนวณ ถ้าตั้งแต่วันที่ ซื้อมาถึงวันสิ้นปีทางบัญชี นับระยะเวลาแล้วเกินกว่า 6 เดือน ให้คิด 1 ปี ถ้าต่ำกว่านั้นให้คิดครึ่งปี

(5) **บัญชีย่อยลูกหนี้เงินให้กู้ยืม** ใช้สำหรับบันทึกรายละเอียดการให้เงินกู้ยืม แยกเป็นรายชื่อลูกหนี้แต่ละราย การรับชำระคืนต้นเงิน รับชำระคืนดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืม และจำนวนต้นเงินเป็นหนี้ที่คงเหลืออยู่ รวมทั้งวิธีการคำนวณดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืม

(6) **บัญชีย่อยลูกหนี้การค้า** ใช้สำหรับบันทึกรายละเอียดการขายสินค้าเป็นเงินเชื่อ แยกเป็นรายชื่อลูกหนี้แต่ละราย การรับชำระคืน และยอดคงเหลือ

(7) **บัญชีย่อยเจ้าหนี้เงินรับฝาก** ใช้สำหรับบันทึกรายละเอียดการรับฝากเงิน แยกเป็นรายชื่อสมาชิกผู้ฝากแต่ละราย การถอนเงินฝาก และเงินฝากคงเหลือ รวมทั้งการคำนวณดอกเบี้ยเงินฝากให้สมาชิก

ความรู้เกี่ยวกับการตั้งราคาสินค้า การคำนวณต้นทุน การลดต้นทุน และการบริหารจัดการเงินทุนหมุนเวียน

การตั้งราคาสินค้า

การตั้งราคาหรือการกำหนดราคาสินค้า เป็นสิ่งสำคัญและยากมาก เนื่องจากความต้องการของตลาดและต้นทุนในการผลิตเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงต้องมีการทบทวนเรื่องราคาสินค้าอยู่ตลอดเวลา วิธีกำหนดราคาทั่ว ๆ ไป มีดังนี้

1. **กำหนดราคาโดยบวกกำไรเพิ่มเข้าไปในต้นทุน** ทำได้โดยบวกกำไรเท่าที่เห็นสมควรเป็นจำนวนเงิน หรือเปอร์เซ็นต์ เพิ่มเข้าไปในต้นทุน จะทำให้ได้ราคาที่ต้องการ

2. **กำหนดราคาโดยเปรียบเทียบราคากับคู่แข่ง** ทำได้โดยเปรียบเทียบราคาสินค้าแบบเดียวกันกับที่ผลิต หรือที่ใกล้เคียงกับที่วางขายในท้องตลาด ว่าตั้งราคาอย่างไร เราจะตั้งราคาสูงกว่า เท่ากับ หรือต่ำกว่า ขึ้นอยู่กับสินค้านั้นมีความแตกต่าง หรือ จุดเด่น จุดด้อย ต่างจากคู่แข่งอย่างไร

3. **กำหนดราคาโดยดูความต้องการของตลาด** วิธีนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการสินค้านั้นที่มีการผลิตออกมาขายในตลาด ถ้าสินค้านั้นมีน้อย หายาก อาจกำหนดราคาให้สูงขึ้นจากวิธีที่ 1 ได้อีก ในขณะเดียวกันถ้าสินค้านั้นมีจำนวนมากในตลาด ก็อาจต้องกำหนดให้ต่ำกว่าวิธีที่ 1

การคำนวณต้นทุนสินค้า

ต้นทุนสินค้า คือ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อให้ได้มาซึ่งการผลิตสินค้า ประกอบด้วย

1. ค่าวัตถุดิบ ได้แก่ ค่าวัตถุดิบทุกประเภทที่นำมาใช้ในการแปรสภาพเพื่อผลิตเป็นสินค้า
2. ค่าแรงงาน ได้แก่ ค่าจ้างแรงงาน ค่าจ้างรับเหมาช่วง ซึ่งเป็นแรงงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการแปรสภาพวัตถุดิบให้เป็นสินค้าสำเร็จรูป
3. ค่าใช้จ่ายในการผลิต ได้แก่ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตโดยตรง นอกเหนือจากค่าวัตถุดิบ และค่าแรงงาน ได้แก่ ค่าเชื้อเพลิง ค่าไฟฟ้า ค่าประปา ค่าเช่าโรงงาน เงินเดือน

ผู้บริหารฝ่ายผลิต ค่าคงที่แปรจูง ค่าวัสดุสิ้นเปลืองในการผลิต ค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ถาวรในโรงงาน ค่าซ่อมบำรุงโรงงาน ค่าเบี้ยประกันภัยโรงงาน เป็นต้น

ดังนั้น **ต้นทุนในการผลิตสินค้าต่อหน่วย**คำนวณได้ดังนี้

$$\text{ต้นทุนผลิตสินค้าต่อหน่วย} = \frac{\text{ค่าวัตถุดิบ} + \text{ค่าแรงงาน} + \text{ค่าใช้จ่ายในการผลิต}}{\text{จำนวนสินค้าที่ผลิตได้}}$$

นอกจากค่าใช้จ่ายในการผลิตดังกล่าว ยังมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่เกี่ยวข้องกับการผลิตโดยตรง เป็นการจ่ายไปเพื่อก่อให้เกิดรายได้ เรียกว่า **ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน** ซึ่งประกอบด้วย

1. ค่าใช้จ่ายทางการตลาด ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการขาย เช่น ค่าโฆษณา ค่าสินค้าตัวอย่าง ค่าขนส่ง ค่าออกร้าน ค่าคอมมิชชั่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เป็นต้น
2. ค่าใช้จ่ายในการบริหาร ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องในสำนักงาน เช่น เงินเดือนผู้บริหาร ค่าไฟฟ้า และค่าน้ำประปาในสำนักงาน ค่าเครื่องเขียน ค่าเช่าสำนักงาน ค่าเสื่อมราคาทรัพย์สินในสำนักงาน ดอกเบี้ยจ่าย ค่าภาษี เป็นต้น

ดังนั้น **ต้นทุนสินค้าต่อหน่วย**คำนวณได้ดังนี้

$$\text{ต้นทุนสินค้าต่อหน่วย} = \text{ต้นทุนการผลิตสินค้าต่อหน่วย} + \text{ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานต่อหน่วย}$$

การลดต้นทุนสินค้า

การบริหารต้นทุนคือหัวใจสำคัญในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันที่มีการแข่งขันรุนแรง ผู้ประกอบการมีจำนวนมากทั้งในประเทศและต่างประเทศอันเนื่องมาจากนโยบายเปิดเสรีทางการค้า (FTA) และภาวะราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นตลอดเวลา ตลอดจนสินค้าราคาถูกจากต่างประเทศ เช่น จากประเทศจีนและเวียดนาม เข้ามาแข่งขันในตลาด ทำให้ส่วนต่างของราคาขายและต้นทุนการผลิต ที่เรียกว่า “กำไรขั้นต้น” (Gross profit) หดแคบเข้ามามากจนแทบไม่เหลือเป็นกำไรสุทธิให้กับกลุ่มผู้ผลิต

จุดเริ่มต้นของการลดต้นทุนก็คือ การหันกลับมาพิจารณาธุรกิจของตนเองและแยกแยะหาต้นทุนจริงของสินค้าและบริการแต่ละชนิดที่มีอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพที่ผลิตสินค้าหลากหลาย คือมีสินค้าและบริการหลายประเภทที่ต้องใช้วัตถุดิบและกระบวนการผลิตร่วมกัน เพราะลำพังเพียงผลประกอบการโดยรวม ทั้งปี ไม่สามารถให้ข้อมูลที่ละเอียดอ่อนและแม่นยำได้

วิธีการบริหารต้นทุนของสินค้าและบริการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดด้วยต้นทุนที่ต่ำสุดมีหลากหลายวิธี เช่น การปรับสูตรหรือส่วนผสมในการผลิต การหาแหล่งวัตถุดิบราคาถูก การลดการสูญเสียในการผลิต การปรับปรุงประสิทธิภาพของเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิต การตัดต้นทุนส่วนที่ไม่จำเป็นออก

ในส่วนของพนักงานผลิตและพนักงานให้บริการ ให้มีการฝึกฝนเพิ่มพูนทักษะการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนมากขึ้น หรือตัดงานบางส่วนให้กับกลุ่มผู้ผลิตอื่นที่ผลิตได้ต้นทุนที่ต่ำกว่าและสามารถส่งของได้ตรงตามกำหนดและได้คุณภาพตรงตามต้องการ

การปรับปรุงกระบวนการผลิตให้สั้น กระชับ และมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม บางครั้งต้องลงทุนในอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพสูง ที่จะช่วยประหยัดกำลังคนและลดการสูญเสียจากการผลิตได้

สรุป การลดต้นทุนคือ การเพิ่มผลกำไรโดยไม่กระทบถึงผู้บริโภคภายนอก เป็นกระบวนการที่จัดการกันเองภายในองค์กร โดยอาศัยความร่วมมือจากบุคคลทุกฝ่ายและทุกคนในองค์กร ตั้งแต่บนสุด จนถึงล่างสุด การลดต้นทุนมิใช่การลดวัสดุที่เกี่ยวข้องกับการลดต้นทุน แต่เป็นการใช้สิ่งที่มีอยู่นั้นให้คุ้มค่าที่สุด

วิธีการลดต้นทุนสินค้า สามารถทำได้ 3 วิธีการใหญ่ คือ

1. การควบคุมต้นทุนสินค้าให้อยู่ในเป้าหมาย การตรวจสอบต้นทุนปัจจุบัน หมายถึง การตรวจการใช้ทรัพยากรของกลุ่ม ว่าถูกใช้ไปอย่างเหมาะสม ประหยัด และคุ้มค่าที่สุดหรือไม่ เช่น บุคลากรมีมากเกินไปความจำเป็นหรือไม่ ค่าวัสดุดิบในการผลิต ค่าวัสดุอุปกรณ์และค่าพลังงานเชื้อเพลิงต่าง ๆ และค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ และค่าใช้จ่ายทางการตลาด เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมดแล้ว เราต้องตั้งเป้าหมายต้นทุนที่ต้องการขึ้น และควบคุมให้อยู่ในกรอบที่ตั้งไว้ การควบคุมต้นทุนเป็นการกำจัดความเสี่ยงเปลืองต่าง ๆ ในกระบวนการออกไป แล้วก็กำหนดเป็นต้นทุนมาตรฐานขึ้น

2. การปรับลดต้นทุนสินค้า คือ การกำหนดเป้าหมายต้นทุนสินค้าโดยการนำวิธีการผลิตแบบใหม่ เช่น เครื่องจักรที่ทันสมัย วัสดุอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพสูง หรือการออกแบบที่มีนวัตกรรมใหม่ ที่ช่วยลดต้นทุนสินค้า ดังนั้น การปรับลดต้นทุนสินค้า คือการประสานงานของหน่วยงานออกแบบ หน่วยงานผลิต หน่วยงานเทคนิค เป็นจุดศูนย์กลางทำกิจกรรมในหน้าที่ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

จุดหลักของการปรับลดต้นทุนสินค้า คือ กำหนดค่าเป้าหมายต้นทุนค่าใช้จ่าย ในการดำเนินกิจกรรมที่มีค่าใช้จ่ายต่ำกว่าต้นทุนสินค้ามาตรฐาน ส่วนต่างที่ได้จากต้นทุนสินค้าปัจจุบันและต้นทุนสินค้าหลังปรับปรุง คือ ผลลัพธ์ของการปรับปรุง

3. ปรับลดต้นทุนสินค้าอย่างต่อเนื่อง ในการดำเนินการลดเป้าหมายต้นทุนสินค้าที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดเป้าหมายต้นทุนสินค้า ที่มีต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าผลลัพธ์ของต้นทุนที่ได้ดำเนินการมาก่อนหน้านั้น (เช่น ในรอบการผลิตที่ผ่านมา / 6 เดือน / 1 ปี) และทุกครั้งจะต้องนำต้นทุนสินค้ามาตรฐานครั้งก่อนมาตั้งค่าครั้งใหม่เพื่อให้ได้ต้นทุนมาตรฐานที่ต่ำลง โดยกระบวนการลดต้นทุนยังต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ธุรกิจมีศักยภาพในการแข่งขันที่สูงขึ้น

การปรับลดต้นทุนอย่างต่อเนื่อง โดยการปรับปรุงต้นทุนมาตรฐานให้ต่ำลงเรื่อย ๆ

การบริหารจัดการเงินทุนหมุนเวียน

การบริหารเงินทุนหมุนเวียน เป็นการจัดการ**ทรัพย์สินหมุนเวียน** ได้แก่ เงินสด เงินฝากธนาคาร ลูกหนี้การค้า และสินค้าคงเหลือ (วัตถุดิบคงเหลือ+สินค้าสำเร็จรูป) และการจัดการ**หนี้สินหมุนเวียน**

ได้แก่ เจ้าหนี้การค้า ดอกเบี้ยค้างจ่าย ภาษีเงินได้ค้างจ่าย ซึ่งนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มผู้ผลิต และได้พบ ความจริงว่า กลุ่มผู้ผลิตส่วนใหญ่ขาดวินัยในการจัดการเงินทุนหมุนเวียน ทั้งนี้เนื่องจากยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างดีพอ หัวใจของการบริหารจัดการเงินทุนหมุนเวียนก็คือการหลีกเลี่ยงการขาดแคลนเงินสดในระหว่างการทำธุรกิจ และจะต้องมีความเข้าใจการบริหารจัดการเงินทุนหมุนเวียนที่มีประสิทธิภาพ โดยการเรียนรู้วงจรของเงินทุนหมุนเวียน (Working Capital Cycle) ซึ่งกลุ่มผู้ผลิตสมควรรู้เรื่องนี้ นับตั้งแต่วันแรกของการทำธุรกิจ

เงินทุนหมุนเวียนของการดำเนินงานธุรกิจ ประกอบด้วย รายการ **ทรัพย์สินหมุนเวียน**

เบื้องต้น 3 รายการคือ เงินสดและเงินฝากธนาคาร ลูกหนี้การค้า และสินค้าคงเหลือ **ลบด้วย หนี้สินหมุนเวียน** ได้แก่ เจ้าหนี้การค้า และค่าใช้จ่ายค้างจ่าย (ดอกเบี้ย ภาษีเงินได้ อื่น ๆ) วงจรเงินทุนหมุนเวียนของธุรกิจเป็นการเคลื่อนไหวของทรัพยากรการเงินที่ไหลเข้าและไหลออกในแต่ละวัน โดยมีขั้นตอนการเคลื่อนไหวดังนี้

ขั้นที่ 1 ซื้อวัตถุดิบผลิตสินค้าเพื่อขาย ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นของเจ้าหนี้การค้า โดยสมมติว่าการ

ซื้อวัตถุดิบเป็นเงินเชื่อ และจะทำให้มีสินค้าคงเหลือในมือเพิ่มมากขึ้น

ขั้นที่ 2 ขายสินค้าคงเหลือเป็นเงินสด ซึ่งจะทำให้ได้รับเงินสดเพิ่มขึ้น

ขายสินค้าคงเหลือเป็นเงินเชื่อ ซึ่งจะทำให้ลูกหนี้การค้าเพิ่มขึ้น

ขั้นที่ 3 a. จ่ายเงินเจ้าหนี้การค้า ซึ่งทำให้ยอดเจ้าหนี้การค้าลดลงและเงินสดลดลง

b. จ่ายค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและภาษี ซึ่งทำให้เงินสดลดลง

ขั้นที่ 4 เก็บเงินจากลูกหนี้การค้าเมื่อถึงกำหนด ซึ่งจะทำให้ยอดลูกหนี้การค้าลดลงและเงินสดเพิ่มขึ้น

ขั้นที่ 5 เริ่มต้นวงจรของเงินทุนหมุนเวียนอีกครั้ง

ในการบริหารจัดการธุรกิจของกลุ่มผู้ผลิต การบริหารเงินทุนหมุนเวียนเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาในลำดับต้น ๆ ของการวางแผนด้านการลงทุน โดยทั่วไปแล้วเงินลงทุนทั้งหมดหลังการหักเงินลงทุนในค่าที่ดิน/ค่าปรับปรุงที่ดิน ค่าก่อสร้าง/ปรับปรุงอาคาร ตกแต่งสถานที่ ค่าเครื่องจักร/วัสดุอุปกรณ์ในการผลิต ค่ายานพาหนะ และอื่น ๆ แล้ว จะเหลือเป็นเงินทุนหมุนเวียนเพื่อใช้จ่ายในการจัดหาวัตถุดิบ ค่าแรงงาน ค่าใช้จ่ายในการผลิต และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน รวมทั้งค่าดอกเบี้ยจ่าย รวมถึงการชำระเงินกู้ โดยปกติแล้วเงินทุนที่เหมาะสมแล้วไม่ควรน้อยกว่า 2 เท่าของยอดขายแต่ละเดือนหรือ 2 เท่าของรอบการผลิต (รอบการผลิต คือ เริ่มจากการสั่งซื้อวัตถุดิบมาผลิตเป็นสินค้าสำเร็จรูปและขายสินค้าออกไปทั้งในรูปแบบเงินสดและเงินเชื่อจนถึงการได้รับชำระเงินค่าสินค้าจากลูกหนี้การค้าครบถ้วนแล้ว ซึ่งรอบการผลิตหนึ่งอาจจะมีระยะเวลา 7 วัน 15 วัน 30 วัน 3 เดือน หรืออาจจะถึง 1 ปีก็ได้) เพื่อให้ธุรกิจสามารถดำเนินกิจการโดยไม่ประสบปัญหาขาดสภาพคล่อง ตัวอย่างเช่น ยอดขายเดือนละ 10,000 บาท เงินทุนหมุนเวียนก็ควรมีอย่างน้อย 20,000 บาท แต่อย่างไรก็ตามถ้าแหล่งเงินที่นำมาใช้เป็นเงินทุนส่วนตัวหรือเงินทุนในส่วนของเจ้าของ ก็จะไม่มีการระดมทุนด้านดอกเบี้ยจ่าย

แต่ถ้าเป็นเงินกู้ที่ต้องรับภาระดอกเบี้ยจ่ายด้วยแล้ว ต้องพิจารณากู้เงินให้เพียงพอกับปริมาณธุรกิจ ถ้ามีเงินทุนหมุนเวียนที่มาจากเงินกู้เป็นส่วนใหญ่แล้ว เงินทุนหมุนเวียนที่มากเกินไปจนความจำเป็นก็จะทำให้ดอกเบี้ยจ่ายสูงตามไปด้วย ทำให้เป็นภาระกับกลุ่มผู้ผลิต

เอกสารประกอบการบรรยาย
เรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
โดย ศศ.ดร.เพ็ญประกา เพชรบุรณิน ณ อบต.ดอนช้าง จ.ขอนแก่น
วันที่ 8 - 9 สิงหาคม 2554

.....
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

Ecotourism มาจากการนำคำ 2 คำมา รวมกัน ได้แก่ eco และ tourism

คำว่า eco แปลตามรูปศัพท์ว่า บ้านหรือที่อยู่อาศัย

ส่วน tourism แปลว่า การท่องเที่ยว

ecotourism จึงแปลว่า การท่องเที่ยวเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

หมายความถึง การท่องเที่ยวที่เน้นในด้าน สิ่งแวดล้อมอันเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ทั้งพืช สัตว์ มนุษย์

นอกจากคำว่า ecotourism แล้ว ยังมีคำอื่นๆที่มีความหมายใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้อง กันอีกหลายคำ ได้แก่

- green tourism แปลว่า การท่องเที่ยวสีเขียว หมายถึง การท่องเที่ยวสถานที่ทางธรรมชาติ โดยสีเขียวเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ
- biotourism แปลว่า การท่องเที่ยวเชิงชีวภาพ ซึ่งหมายถึง การท่องเที่ยวที่ เน้นการศึกษาถึงมีชีวิตรวมธรรมชาติ
- agrotourism แปลว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นในด้านเกษตรกรรม เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของพืชผล ไร่ นา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่

เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องเป็นธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ

เป็นการท่องเที่ยว ที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (no or low impact) มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ

เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (learning process) โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม

เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ยกกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดยลักษณะทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีดังนี้

1. เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ไว้ รวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นๆ
2. มุ่งเน้นที่คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
3. เน้นให้ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว
4. ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ นอกจากนี้จะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่คืนประโยชน์สู่ธรรมชาติและชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม
6. เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

หลักการของการท่องเที่ยวชุมชน

1. การส่งเสริมและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะต้องอยู่ภายใต้กรอบของการอนุรักษ์ และต้องมีแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป มีการกำหนดทิศทางและมาตรการส่งเสริมและการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งป้องกันและควบคุมปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนที่จะเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมและหลักเศรษฐกิจพอเพียง
2. ให้มีการวางแผนการจัดการที่เกิดจากความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น ประชาชน และภาคเอกชนในพื้นที่ เพื่อคุ้มครอง ดูแล รักษาพื้นที่ที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์หรือมีคุณค่าทางธรรมชาติ การที่ชุมชนเป็นเจ้าของ คือ การให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ยกกระดับคุณภาพชีวิต มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น และมีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน (พจนานา สานศรี, 2549)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน

หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ และมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมีการควบคุมผลกระทบ และสร้างบรรยากาศของการศึกษาเรียนรู้ ธรรมชาติแวดล้อม พร้อมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism resources) คือ ทรัพยากรธรรมชาติ หรือ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ มีความโดดเด่นของระบบนิเวศธรรมชาติสูง ไม่ใช่สภาพระบบนิเวศที่เสื่อมโทรม หรือคัดแปลงอย่างมาก สามารถรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้โดยไม่ก่อเกิดผลกระทบรุนแรงต่อระบบนิเวศ เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ และกิจกรรมการอนุรักษ์ ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการใช้แหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความเป็นไปได้ในการนำทรัพยากรท่องเที่ยวมาใช้ประโยชน์ การเข้าถึง และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

1. ทรัพยากรธรรมชาติ

คือ ทรัพยากรชีวภาพและกายภาพ อันได้แก่ พื้นที่ป่า สัตว์ป่า น้ำตก หุบเหว ถ้ำ ชายหาด เกาะ ปะการัง ปลา และอื่นๆ ที่มีสภาพความงามโดดเด่น เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการพักผ่อนหย่อนใจและการศึกษาธรรมชาติ

2. ทรัพยากรทางวัฒนธรรม

คือหลักฐานทางกายภาพที่หลงเหลือ และการปฏิบัติกิจกรรมที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคก่อน แยกเป็น

- ทรัพยากรทางโบราณคดี (archeological resources)
- ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (cultural landscape)
- สิ่งตกทอดตามประเพณีโบราณชุมชนรุ่นปัจจุบัน (ethnographic resources)

ผลกระทบต่อชุมชนจากการท่องเที่ยว

กระแสดูแลการเดินทางจากนักท่องเที่ยวต่างถิ่นต่างวัฒนธรรม เข้าไปสู่ชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ การพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดมาตรฐานในผลิตภัณฑ์ที่จะนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว การจัดเตรียมพื้นที่เพื่อให้บริการ การเกิดขึ้นของกิจกรรมเหล่านี้ ซึ่งได้มาจากการพัฒนาทั้งรูปธรรมและนามธรรม ล้วนก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ชุมชนจะได้รับทั้งข้อดี และข้อเสีย ผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น

- x ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ดี คือทำให้เกิดเครือข่าย เกิดความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้เกิดการสำนึกว่าสิ่งแวดล้อมสำคัญกับมนุษย์ อย่างไรก็ดีในขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวที่ไม่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ก็ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมลงไปด้วย
- x ผลกระทบด้านวัฒนธรรม ผลแง่บวก ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนได้รับการเผยแพร่ ชุมชนเกิดความหวงแหน ได้รับการสืบทอด ผลแง่ลบที่ได้จากการท่องเที่ยวก็คือ วัฒนธรรมถูกนำมาจัดฉาก ทำให้เสื่อมศรัทธาค่า
- x ผลกระทบด้านสังคม ชุมชนหันมาผูกคูกันมากขึ้น เกิดเครือข่ายเรียนรู้มากขึ้น มีวิถีคิดที่เก่งขึ้น รู้เท่าทันกระแสที่มาจากข้างนอก มากขึ้นแต่ในขณะเดียวกันก็มีแรงกดดันจากภายนอก

เพิ่มขึ้นด้วย เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจที่จะเข้าไปดำเนินการ

- × ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนมีอาชีพเสริม สร้างงานใหม่ เกิดการกระจายรายได้ในทางกลับกันบางครั้งเศรษฐกิจ ที่เข้ามาก็เอื้อให้เกิดการขัดแย้ง การแข่งขัน การแย่งชิง การใช้ทรัพยากรกันในชุมชน

การจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

คือการใช้ทรัพยากรหรือการกำจัด การบำบัดและการฟื้นฟูต่อของเสียและมลพิษหรือเป็นการควบคุมกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งหมดชี้ให้เห็นว่า มนุษย์สามารถใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมได้แต่ต้องเป็นการใช้แบบยั่งยืน การใช้ทรัพยากรแต่ละครั้งย่อมสร้างของเสียและมลพิษจำเป็นต้องหาทางขจัดให้หมดไปถ้ามีกิจกรรมใดที่คาดว่าจะสร้างปัญหาจำเป็นต้องหาทางควบคุมมิให้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมรวมไปถึงการทำให้กระบวนการวิทยาศาสตร์ของสิ่งแวดล้อมปกติอย่างยั่งยืนด้วย

การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ทำการประเมินใน 6 ด้าน ดังนี้

- × การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถนน เส้นทางเดินรถ หรือ การคมนาคมอื่นๆ
- × สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว เช่น ป้ายบอกทาง ศูนย์อำนวยความสะดวกหรือที่ทำการ ห้องสุขา ลานจอดรถ ที่พัก ฯลฯ
- × ความสำคัญและสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว
- × ช่วงเวลาที่ท่องเที่ยวได้
- × การรวมกลุ่มของแหล่งท่องเที่ยว
- × ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

เอกสารประกอบการบรรยาย

เรื่อง จิตสำนึกสิ่งแวดล้อมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดย ผศ.ดร.เพ็ญประภา เพชรบูรณิน ณ อบต.คอนช้าง จ.ขอนแก่น วันที่ 8 - 9 สิงหาคม 2554

จิตสำนึกสิ่งแวดล้อมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งที่เป็นรูปธรรม (สามารถจับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (ตัวอย่างเช่นวัฒนธรรมแบบแผน ประเพณี ความเชื่อ)

ชุมชน หมายถึง **ถิ่นฐานที่อยู่** ของกลุ่มคน ถิ่นฐานนี้มีพื้นที่อ้างอิงได้ และกลุ่มคน นี้มีการอยู่อาศัยร่วมกัน มีการทำกิจกรรม เรียนรู้ ติดต่อสื่อสาร ร่วมมือและพึ่งพา อาศัยกัน มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาประจำถิ่น มีจิตวิญญาณและ ความผูกพันอยู่กับ พื้นที่แห่งนั้น อยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน

จิตสำนึก (Consciousness) คือ จิตใจระดับเหตุผล ทำให้เกิดการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมต่างๆ โดยเลือกแล้วว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร

จิตสำนึก(Consciousness) หมายถึง ภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้งห้า

สิ่งแวดล้อมชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งและสภาพต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ที่มีอิทธิพลต่อการอยู่อาศัยมีสุขของประชาชนในชุมชนและ สามารถแยกพิจารณาได้เป็น 4 มิติ ดังนี้

- ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติ ป่า ดิน อากาศ แหล่งพลังงาน มลพิษ ภาวะน้ำท่วม เป็นต้น
- ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร การทำมาหากิน การประกอบ อาชีพของประชาชน การมีงานทำ การมีรายได้ การกระจายรายได้ ภาวะหนี้สินและ รายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น
- ด้านสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง ที่อยู่อาศัย บริการสาธารณสุข โภคและ สาธารณูปการขั้นพื้นฐาน การศึกษา การสาธารณสุขชุมชน สุขภาพอนามัย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การติดต่อสื่อสารคมนาคมทั้งภายในและ ภายนอกชุมชน วัฒนธรรม ศิลปกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกแก่ลูกหลาน และความรู้สึกเป็นชุมชนร่วมกัน เป็นต้น
- ด้านการบริหารจัดการสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชน การบริหารจัดการมีความโปร่งใส (transparency) มีประสิทธิภาพ (efficiency) มีความรับผิดชอบ (accountability) คำนึงถึงอนาคต และมี ส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น

มนุษย์กับระบบนิเวศ

มนุษย์ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณเพื่อการดำรงชีวิตวิถีการดำเนินชีวิต กระบวนการผลิต ด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม มีส่วนทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปและนำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ตามมาภายหลัง

สมดุลของธรรมชาติ การถ่ายทอดพลังงานในระบบนิเวศอยู่ในภาวะสมดุลจะก่อให้เกิดสมดุลในระบบนิเวศ

ตาราง เปรียบเทียบ โครงสร้างและลักษณะของระบบนิเวศธรรมชาติ (Natural Ecosystem) กับระบบนิเวศที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Ecosystem)

ระบบนิเวศธรรมชาติ (สระน้ำ หนองน้ำ ทุ่งหญ้า ป่าไม้ ฯลฯ)	ระบบนิเวศที่มนุษย์สร้างขึ้น (บ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม สวนสาธารณะ ฯลฯ)
1. แหล่งพลังงาน : ดวงอาทิตย์ 2. ปล่อยออกซิเจน ใช้คาร์บอนไดออกไซด์ 3. สร้างสารประกอบอินทรีย์จากสารอนินทรีย์ 4. ลดภาวะความเป็นพิษจากสารมลพิษ 5. ควบคุมและคงสภาพระบบนิเวศเดิม 6. ก่อให้เกิดความสงบเงียบ 7. รักษาความงามตามธรรมชาติให้คงอยู่ (ถ้าไม่ถูกทำลายอย่างฉับพลัน) 8. สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นดิน 9. ควบคุมปริมาณ และคุณภาพของต้นน้ำ 10. เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า	1. แหล่งพลังงาน : น้ำมันเชื้อเพลิง ถ่านหิน ฯลฯ 2. ปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ ใช้ออกซิเจน 3. บริโภคสารประกอบอินทรีย์ 4. เพิ่มปริมาณของเสีย ซึ่งจำเป็นต้องกำจัด โดยเทคนิคเฉพาะทาง 5. ทำลายสภาพเดิมของระบบนิเวศ 6. เพิ่มมลพิษทางเสียง 7. ทำลายสภาพแวดล้อมให้เลวลง (ถ้าไม่ป้องกันและควบคุมที่เหมาะสม) 8. ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดิน 9. ทำลายปริมาณ และคุณภาพของต้นน้ำ 10. ทำลายแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า

(ที่มา : สุมาลี พิศราภูล, 2532)

คุณสมบัติเฉพาะตัวของสิ่งแวดล้อม

1. สิ่งแวดล้อมแต่ละประเภท จะมีเอกลักษณ์ที่เด่นชัดเฉพาะตัว (Unique) จะอยู่ที่ใดก็ตามเอกลักษณ์นั้นจะบ่งบอกอย่างชัดเจน เช่น ต้นไม้ มนุษย์ น้ำ บ้าน ฯลฯ
2. สิ่งแวดล้อมนั้นจะไม่อยู่โดดเดี่ยวในธรรมชาติ แต่จะมีสิ่งแวดล้อมอื่นอยู่ด้วยเสมอ เช่น ปลา กับ น้ำ มนุษย์ กับ ที่อยู่อาศัย ต้นไม้ กับ ดิน ฯลฯ
3. สิ่งแวดล้อมประเภทหนึ่งมีความต้องการสิ่งแวดล้อมอื่นเสมอ เช่น ปลา ต้องการน้ำ มนุษย์ ต้องการที่อยู่อาศัย ฯลฯ
4. สิ่งแวดล้อมจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เรียกว่า ระบบนิเวศ หรือระบบสิ่งแวดล้อมซึ่งภายในระบบนิเวศจะมีองค์ประกอบหรือหลากหลายชนิดของสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบนิเวศป่าไม้ระบบนิเวศทางทะเล ฯลฯ
5. สิ่งแวดล้อมทั้งหลาย มีความเกี่ยวเนื่อง และสัมพันธ์ต่อกันเป็นลูกโซ่ ดังนั้นถ้าทำลายสิ่งแวดล้อมหนึ่งก็จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เป็นลูกโซ่เสมอ ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมแต่ละชนิดมีความต้องการกันและกันทั้งทางตรงและ ทางอ้อม เช่น การตัดไม้ทำลายป่า ทำให้เกิดการพังทลายของดิน ส่งผลให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เกิดอุทกภัย สูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน ฯลฯ
6. สิ่งแวดล้อมแต่ละประเภทมีลักษณะทนทาน และความเปราะต่อการถูกรบกวนแตกต่างกัน บางชนิดมีความ คงทนดี บางชนิดเปราะง่าย เช่น การชะล้างของดิน

7. สิ่งแวดล้อม มีการเปลี่ยนแปลงตามเวลาที่เปลี่ยนไป อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบถาวร หรือชั่วคราวก็ได้ เช่น การเติบโตของเมือง การเผาทำลายป่า จะมีพืชค่อยๆ ขึ้นทดแทน ฯลฯ

เอกสารประกอบการบรรยาย

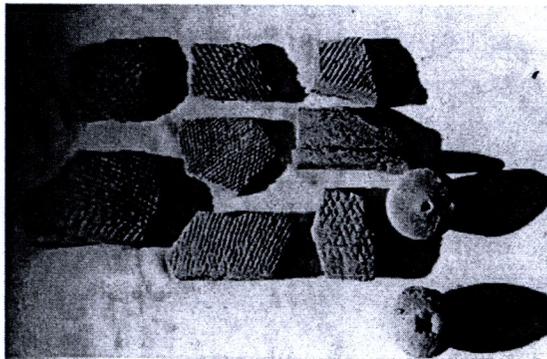
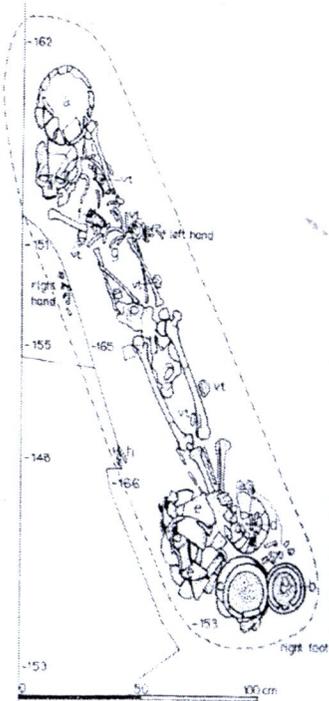
เรื่อง การออกแบบสินค้าของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

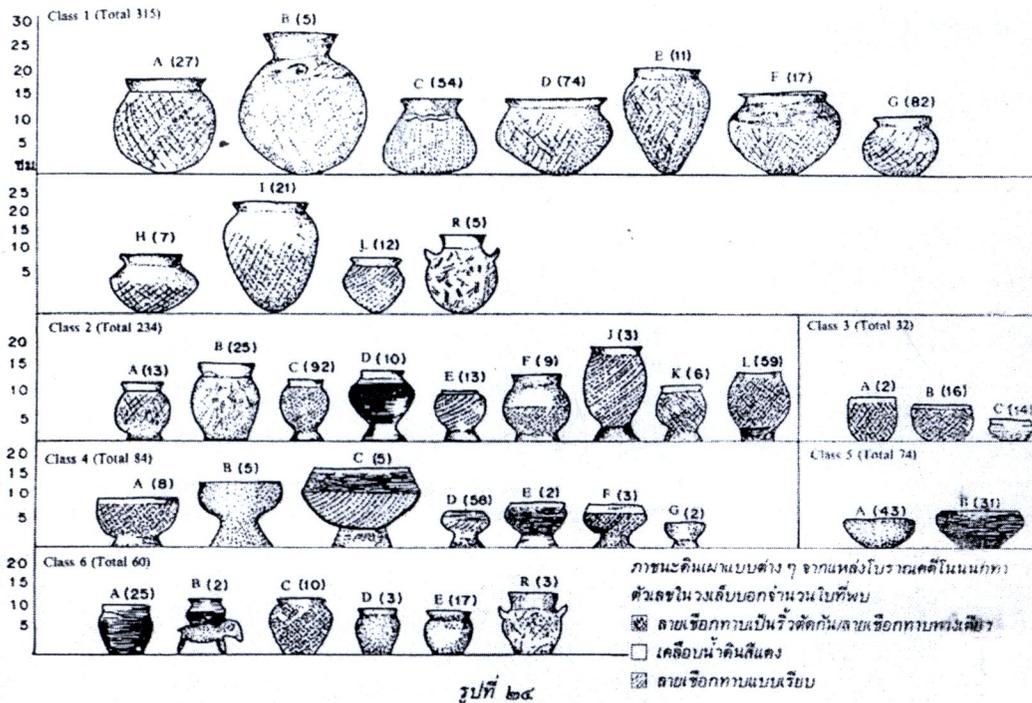
โดย ผศ.ธนสิทธิ์ จันทะรี ณ อบต.ดอนช้าง จ.ขอนแก่น วันที่ 8 - 9 สิงหาคม 2554

การออกแบบสินค้าของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หลักการออกแบบของที่ระลึก

1. เรื่องราว
2. ประโยชน์ใช้สอย
3. ความงาม
4. กระบวนการผลิต
5. ผู้บริโภค
6. การตลาด

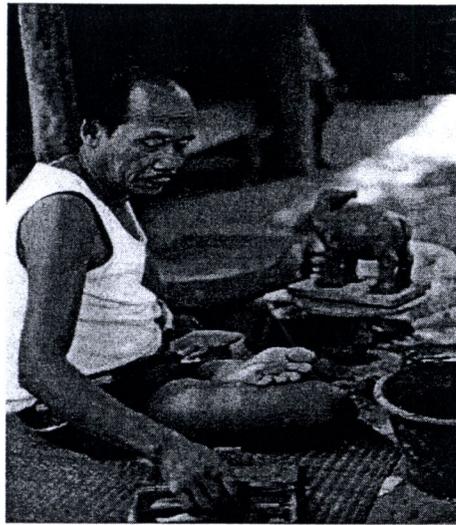
รูปที่ ๒๔

Earthenware : บ้านเมืองบัว อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด

Stoneware : เครื่องถ้วยเขมร บ้านกรวด ปุริรัมย์

การปั้น

การหมักดิน

ดินเซื่อ : Grog

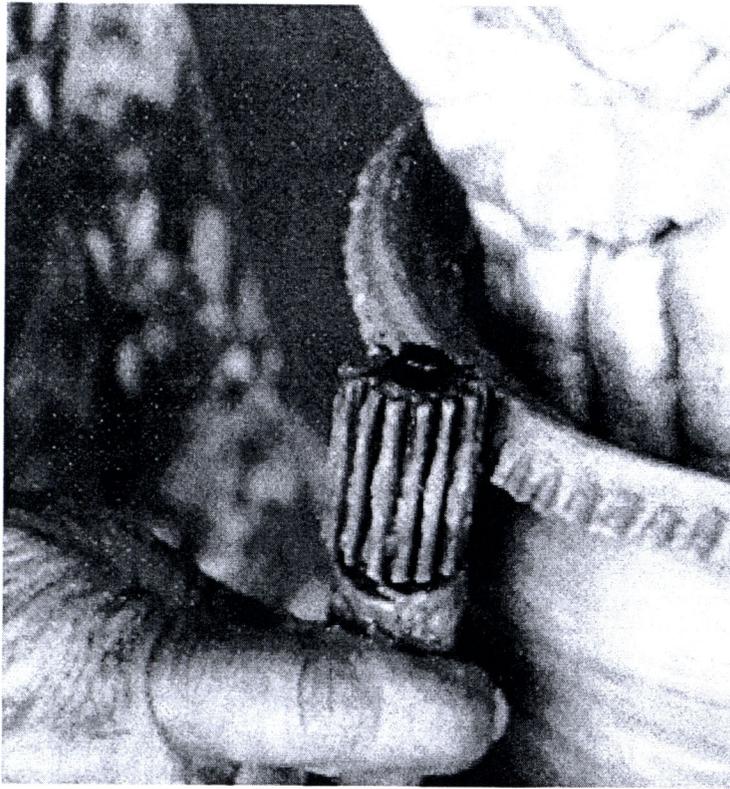

ตีประคอง

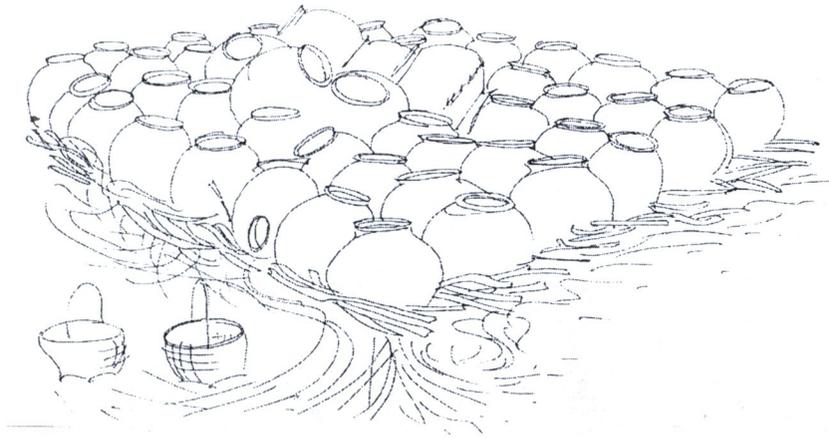
ตีสักลายที่คอง

ตีปิดก้น

ตากแห้ง

เตรียมเผา

เผากลางแจ้งด้วยฟางข้าว

ผลิตภัณฑ์ที่เผาเสร็จแล้ว

เอกสารประกอบการบรรยาย

เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในแหล่งท่องเที่ยว

โดย อ.นิวัติ ทองป๋อง ณ อดต.คอนซัง จ.ขอนแก่น วันที่ 8-9 สิงหาคม 2554

การจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในแหล่งท่องเที่ยว

สวนไทย

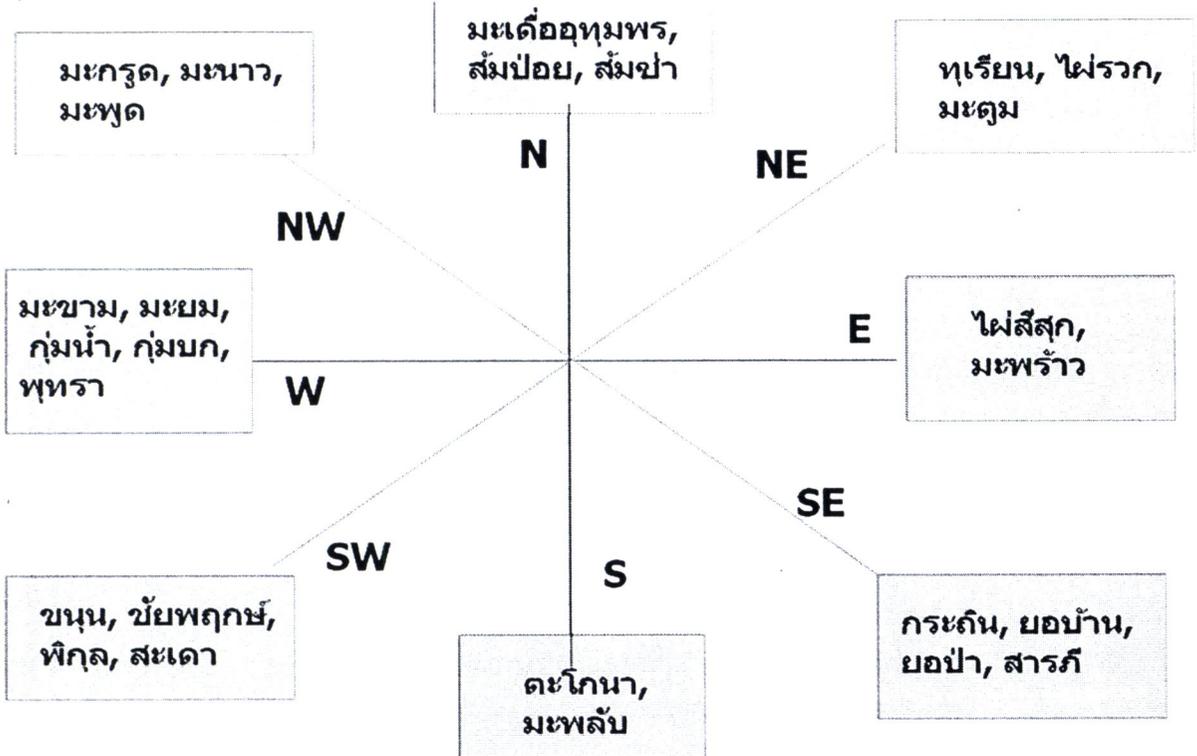
เมื่อพูดถึงสวนไทย หลายๆ คนคงจะเริ่มขมวดคิ้ว เพราะคิดไม่ออกว่าสวนไทยนั้นเป็นอย่างไร แต่ถ้าย้อนมองกลับไปที่บ้านเรือนไทยที่ขกได้ดูสูง จะเห็นลักษณะของสวนที่ชัดเจนอย่างหนึ่งก็คือ “สวนกระดาง” บนนอกชาน เจ้าของบ้านมักจะเลือกไม้ผล ไม้ดอก และไม้ใบนานาชนิด มาปลูกลงในกระดาง เครื่องเคลือบอันสวยงามเพื่อตั้งอวดให้แขกไปใครมาได้เห็น พร้อมๆ กับสร้างบรรยากาศความรื่นรมย์ให้กับบ้าน

ไม้ตัด ก็เป็นงานศิลปะอีกชิ้นหนึ่งที่มักจะอยู่คู่กับสวนไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย นอกจากนี้ยังมีอ่างบัว อ่างปลา และนกกน้อยในทรงช่วยสร้างความมีชีวิตชีวาให้กับสวนได้ไม่น้อย ลงจากนอกชานมา รอบๆ บ้านมักจะปลูกไม้ใหญ่ให้ร่มเงา สร้างความร่มรื่นให้กับตัวบ้าน พืชพรรณที่นำมาปลูกมักมีจุดประสงค์เพื่อการใช้งาน นอกเหนือไปจากความสวยงาม ไม่ว่าจะเป็นไม้ผล เช่น มะม่วง ขนุน ชมพู หรือ ไม้ที่ให้ประโยชน์สารพัด เช่น มะพร้าวและกล้วย เป็นต้น สมุนไพรและพืชผักสวนครัวเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มักจะอยู่คู่กับสวนไทย ไม่มีขาด ทั้งตะไคร้ ชิง ข่า พริก มะกรูด มะนาว ฯลฯ

บ่อน้ำ สระน้ำไม่ใช่ว่าส่วนประกอบสำคัญของสวนบ้านไทยในอดีต เนื่องด้วยคนไทยมีวิถีผูกพันกับสายน้ำอยู่ตลอดเวลาอยู่แล้ว แต่ในปัจจุบันเมื่อชีวิตคนไทย โดยเฉพาะในเมืองห่างไกลจากสายน้ำมากขึ้น เราจึงเห็นการใช้น้ำในการสร้างบรรยากาศพิเศษให้กับสวนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสระน้ำ น้ำพุ น้ำตก คลอง ฯลฯ การปลูกไม้ไว้เพื่อใช้งานยังคงมีให้เห็นอยู่ แต่อาจจะลดน้อยลงไปบ้างด้วยข้อจำกัดของขนาดที่ดินและเวลาในการดูแล ไม้ดอกหอมเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีสวนไทยมาช้านาน ทั้งเอาไว้ถวายพระ ไหว้เจ้าที่เจ้าทาง และไว้ให้เจ้าของบ้านเองได้ชื่นชม จะสังเกตได้ว่า แม้ปัจจุบันบ้านส่วนใหญ่จะไม่ได้ขกได้ดูสูง ไม้กระดาง อ่างบัว ไม้ตัด งานประติมากรรมต่างๆ ก็ยังถูกนำมาจัดวางประดับประดาสวน โดยรอบบ้าน ซึ่งรวมไปถึงสวนในวังและในวัดด้วยเช่นกัน

จุดที่น่าสนใจที่ซ่อนอยู่ในสวนไทยก็คือ ความเชื่อ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของไม้มงคลและไม้ต้องห้าม การปลูกไม้ตามทิศ หรือความเชื่อเรื่องเจ้าที่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งคอยพิทักษ์ปกป้องสถานที่ ความเชื่อเหล่านี้มีผลต่อรูปแบบสวนอยู่พอสมควร ที่เห็นได้ชัดเจนคือการตั้งศาลพระภูมิและศาลเจ้าที่จนกลายเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสวน รวมไปถึงการปลูกพืชบางชนิดในตำแหน่งคล้ายๆ กัน เช่น นิยมปลูกมะยมและขอไว้หน้าบ้าน เนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า ผู้อยู่อาศัยในบ้านจะมีผู้คนเอ็นโย เป็นที่นิยมชมชอบ ส่วนขนุนปลูกไว้หลังบ้าน เพื่อจะได้มีคนคอยสนับสนุนอยู่ตลอด เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับสวนไทย

สวนสวนในวังมักจะแสดงออกถึงอิทธิพลจากต่างชาติที่เข้ามาติดต่อกับไทย ไม่ว่าจะเป็นสวนขวา ในสมัยรัชกาลที่สอง ที่สร้างเขาก่อและขุดสระน้ำอย่างสวนจีน หรือสวนแบบทางการบริเวณหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ซึ่งทำสนามหญ้าเป็นปาร์แตร์ง่ายๆ อย่างอังกฤษ ผสมกับการปลูกไม้ดัดของไทย แต่ในวังก็ยังคงมีการปลูกไม้ผลและไม้ดอกเพื่อไว้ใช้งานอย่างในสวนบ้านสามัญชน นอกจากนี้ภายในวังยังมีการวางงานประติมากรรมรูปสัตว์ในเทพนิยายระดับประดาเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งสวรรค์ตามความเชื่อ “เทวราชา” ที่รับมาจากขอม

การประเมินคุณภาพเชิงทัศน

ในประเทศไทยมีมานานแล้ว โดยเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ที่กฎหมายกำหนดให้ทำเฉพาะบางโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยศึกษาว่าสิ่งที่จะเกิดขึ้นนั้นไปกระทบกับคุณค่าของบริเวณนั้นมากน้อยแค่ไหน ขอมรับได้หรือไม่ แนวทางดังกล่าวเป็นในลักษณะเชิงแก้ไข ไม่ใช่เชิงป้องกัน เราจึงมักพบว่าหลายโครงการที่เกิดขึ้นแล้วมีปัญหาสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ตามมา เป็นเพราะส่วนใหญ่เราไม่มีการป้องกันไว้ก่อน แต่ถ้ามีการวางแผนป้องกันไว้ก่อน หรือมีการแบ่งเขตสายตาเอาไว้ จะทำให้โครงการหรือผู้ประกอบการที่จะเข้ามาในพื้นที่ที่มีความระมัดระวังตัวมากขึ้นว่าอยู่ในพื้นที่ที่มีความอ่อนไหว

ทรัพยากรทางสายตา หรือ "ทรัพยากรเชิงทัศน"

หมายถึงพื้นที่ หรือสถานที่ หรือองค์ประกอบในภูมิทัศน์ ที่มีคุณค่าหรือความสำคัญต่อการรับรู้ผ่านการมองเห็น หรือทัศนอันสวยงามนั่นเอง ซึ่งการพัฒนาเมืองที่มุ่งเน้นทางด้านเศรษฐกิจ การก่อสร้างอาคาร และโครงสร้างต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโตของเมืองที่ทันสมัยโดยขาดความตระหนัก

ถึงปัญหาที่ตามมา ย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์ของเมืองหรือสถานที่นั้น (รุจิโรจน์
อนามบุตร, 2553)

การประเมินคุณภาพเชิงทัศน หรือกำหนดแนวทางของโครงการให้ไปในทิศทางที่เหมาะสม ก่อนที่จะมีการวางแผนโครงการและประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อป้องกันไม่ให้ภูมิทัศน์เสื่อมโทรมหรือถูกทำลายเมื่อดำเนินโครงการนั้นแล้ว โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณไหนที่มีคุณค่ามากๆ ควรมีการประเมินคุณภาพเชิงทัศนไว้เพื่อป้องกันโครงการที่จะเข้ามาในพื้นที่ในอนาคต การประเมินคุณภาพเชิงทัศนจะมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยไม่ตระหนักถึงผลกระทบโดยรวมจะทำให้สภาพแวดล้อมและทัศนียภาพเสี่ยงต่อการเกิดความเสียหายได้เร็ว

การประเมินคุณภาพเชิงทัศน จะช่วยปกป้องพื้นที่ที่มีคุณค่าให้อยู่ในสภาพที่ดีและสวยงามได้อย่างยั่งยืน นอกจากนั้น พื้นที่สองข้างทางในชนบทที่ส่วนใหญ่เป็นธรรมชาติผสมผสานกับเกษตรกรรมและวิถีชีวิตของผู้คนก็นับว่าเป็นทัศนียภาพอย่างหนึ่งที่สวยงามและมีคุณค่า ซึ่งในบางประเทศ เช่น เนเธอร์แลนด์ สหราชอาณาจักร มีการกำหนดพื้นที่ในชนบทให้เป็นภูมิทัศน์แห่งชาติ (National Landscape) และทัศนียภาพชนบทนี้ผู้คนทั่วไปยังมีโอกาสพบเห็นได้บ่อยมากกว่าทัศนียภาพในป่าหรืออุทยานแห่งชาติ ดังนั้นประเทศไทยจึงควรให้ความสำคัญกับภูมิทัศน์ในชนบทให้มากกว่านี้

การวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มีความหมายตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติดังนี้

“การวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการหรือกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อม หรือสภาพแวดล้อมที่อาจมีผลกระทบต่อโครงการหรือกิจกรรมนั้น ทั้งในทางบวกและทางลบ เป็นการเตรียมการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขก่อนการตัดสินใจดำเนินโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ”

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นิยามความหมายของคำว่า การวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ไว้ดังนี้

“การวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้หลักวิชาการในการทำนายหรือคาดการณ์ผลกระทบต่อทั้งในทางบวกและทางลบของการดำเนินโครงการพัฒนา ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในทุกๆ ด้าน ทั้งทางทรัพยากรธรรมชาติ ทางเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อจะได้หาทางป้องกันผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด ในขณะที่เดียวกัน ก็มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่สามารถฟื้นคืนกลับมาได้อย่างมีประโยชน์ มีประสิทธิภาพสูงสุด และคุ้มค่าที่สุด”

เอกสารประกอบการบรรยาย

เรื่อง อนุรักษ์วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดย อ. พยุงศิลป์ เปตรี ฌ อบต ขอนแก่น วันที่.คอนซัง จ.8- 9 สิงหาคม 2554

อนุรักษ์วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภาคอีสานมีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์แสดงถึงความเป็น “ไทย” อย่างโดดเด่น และสืบทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยสะท้อนออกมาในรูปแบบขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม โบราณคดี การละเล่น ดนตรี นาฏศิลป์ และชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการท้องถิ่น ซึ่งเป็นมรดกทางปัญญาของกลุ่มชน เป็นศักดิ์ศรีของท้องถิ่นที่ นำภาคภูมิใจ และควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่สืบไป ผลของความ รู้ และเข้าใจความหมาย ประเภท พัฒนาการของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ความหมาย และประเภท ของศิลปวัฒนธรรม พัฒนาการของศิลปวัฒนธรรมการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมและ ตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

“ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น” หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นตามวิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรักนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ ชาบซึ้ง ยอมรับ และใช้ปฏิบัติร่วมกันอันจะนำไปสู่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ

ประเภทของศิลปวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ)2530 : 8) ได้แบ่งศิลปวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา
2. ภาษา และวรรณกรรม
3. ศิลปกรรม และโบราณคดี
4. การละเล่น ดนตรี และนาฏศิลป์
5. ชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการ

การสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งที่คนในท้องถิ่นสร้างสรรค์ขึ้นตามวิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรักนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม ดังนี้

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ คนในท้องถิ่นได้ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเกิดการสร้างสรรค์เป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้

1. การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน
2. การสร้างบ้านเรือน
3. อาหาร
4. เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต

สภาพแวดล้อมทางสังคม

คนในท้องถิ่น ได้ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมเกิดการสร้างสรรค์เป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้

1. การประกอบอาชีพ
2. ศาสนา และคติความเชื่อ
3. ระบบอาวุโส
4. การประกอบอาชีพ
5. การติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่น ๆ

ศิลปกรรม และโบราณคดี

ศิลปกรรม และโบราณคดีเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อความงามหรือเพื่อประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อความเชื่อของกลุ่มชน ศิลปกรรม โบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญของภาคอีสาน มีดังนี้ ศิลปกรรม เป็นงานที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างประณีตงดงามเพื่อความจรรโลงใจ และเพื่อประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปะหัตถกรรม โบราณคดี ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีอายุเกิน 100 ปีขึ้นไป และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้เรียบร้อยแล้ว

การละเล่น คนตรี และนาฏศิลป์

การละเล่น เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านในท้องถิ่นแสดงความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ คนตรีท้องถิ่นมีทั้งเสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลงที่เกิดจากการขับร้อง และคนตรีที่เกิดจากการบรรเลงโดยเครื่องดนตรี ส่วนนาฏศิลป์ท้องถิ่น คือ ศิลปะการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของร่างกายให้กับจังหวะดนตรีเพื่อความสวยงาม และสนุกสนาน

ชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการ

กิจกรรมการดำเนินชีวิตของชาวอีสานเพื่อสร้างเสริมความเป็นอยู่อย่างมีความสุขที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน มีหลายประการด้วยกัน ได้แก่ การแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย การรักษาโรค และการประกอบอาชีพ

คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมีคุณค่า ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนในสังคม
2. เป็นเครื่องมือให้การศึกษา
3. เป็นเครื่องฝึกพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมให้แก่เยาวชนทั่วไป
4. เป็นเครื่องมือการควบคุมทางสังคม

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวิถีชีวิตที่คนในท้องถิ่นได้สั่งสม เลือกรสรและปรับปรุงแก้ไขจนเป็นเอกลักษณ์ เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ ความสามัคคี ความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิและความภาคภูมิใจร่วมกันของคนไทย ซึ่งถือว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าที่ควรได้รับการส่งเสริมและรักษาไว้

การสร้างสรรคศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งที่คุณในท้องถิ่นสร้างสรรค์ขึ้นตามวิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม ดังนี้

- สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ คนในท้องถิ่นได้ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเกิดการสร้างสรรค์เป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน การสร้างบ้านเรือน อาหาร เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต
- สภาพแวดล้อมทางสังคม คนในท้องถิ่นได้ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมเกิดการสร้างสรรค์เป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้ การประกอบอาชีพ ศาสนาและคติความเชื่อ ระบบอาวุโส การประกอบอาชีพการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่น ๆ

คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมีคุณค่า ดังนี้ เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนในสังคม เป็นเครื่องมือให้การศึกษา เป็นเครื่องฝึกพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมให้แก่เยาวชนทั่วไป เป็นเครื่องมือการควบคุมทางสังคม

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวิถีชีวิตที่คุณในท้องถิ่นได้สั่งสม เลือกรสรและปรับปรุงแก้ไขจนเป็นเอกลักษณ์ เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ ความสามัคคี ความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิและความภาคภูมิใจร่วมกันของคนไทย ซึ่งถือว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าที่ควรได้รับการส่งเสริมและรักษาไว้

ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนาท้องถิ่น

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาของจังหวัดอุบลราชธานีเกิดจากการผสมผสานความเชื่อเดิมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักปฏิบัติของศาสนาพราหมณ์ ขนบธรรมเนียมประเพณีแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับสังคม ที่ยึดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าปฏิบัติต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ปัจจุบันชาวอีสานยังมีความเชื่อต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ ความตาย การรักษาสุขภาพ การพยากรณ์ การประกอบอาชีพ การสูญเสีย และได้กลับคืน และความเชื่อ เกี่ยวกับครว้เรือน ซึ่งยังอยู่เกี่ยวพันกับวิถีการดำรงชีวิตของชาวอีสาน

ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น “ขนบธรรมเนียมประเพณี” หมายถึง

ความประพฤติที่คุณกลุ่มหนึ่งกำหนดถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาช้านานจนเป็นลักษณะเฉพาะของคนกลุ่มนั้นและยอมรับในสังคมมาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้ **จารีตประเพณี** ได้แก่ ประเพณีที่เกี่ยวกับศีลธรรมซึ่งมีค่าแก่ส่วนรวม เช่น ลูกต้องเลี้ยง คุณพ่อแม่เมื่อท่านแก่เฒ่า ถ้าไม่เลี้ยงคุณถือว่าเนรคุณหรือออกตัญญูต่อพ่อแม่ คำว่าจารีตนี้ ภาคอีสานเรียกว่าฮีต ถ้าทำผิดประเพณีเรียกว่าผิดฮีต **ขนบประเพณี** ได้แก่ ประเพณีที่วางระเบียบพิธีการไว้ชัดเจน หรือรู้กันเองและไม่ได้วางระเบียบแบบแผนไว้ว่าควรประพฤติ ปฏิบัติอย่างไร **ธรรมเนียมประเพณี** ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญไม่มีผิดถูก

คุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนาท้องถิ่น

ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนาท้องถิ่นมีคุณค่า ดังนี้เป็นตัวเชื่อมความรู้สึกของชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แสดงถึงความเป็นมาอันเกิดจากความเจริญของสังคมมาช้านาน เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นสิ่งควบคุมการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม เป็นเครื่องมือผสมผสานความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

ภาษา และวรรณกรรมท้องถิ่น

ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ เพื่อทำความเข้าใจระหว่างบุคคล หรือกลุ่มคน ซึ่งในปัจจุบันชาวอีสานยังคงใช้ภาษาพูดของท้องถิ่นในการติดต่อสื่อสาร สำหรับภาษาเขียนจะใช้ตัวอักษรของชาติไทยเช่นเดียวกับภูมิภาคอื่น ๆ ส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นข้อมูลที่แสดงออกด้วยวจา คำพูด และที่บันทึกไว้เป็น ตัวอักษรซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ทุกด้านของท้องถิ่น ที่สืบเนื่อง ต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จนรับรู้และจดจำได้ภายในท้องถิ่นของคน

“ภาษาท้องถิ่น” หมายถึง เครื่องมือที่กลุ่มชนในภาคอีสานใช้ติดต่อสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจระหว่างบุคคลหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้

ประเภทของภาษาท้องถิ่น ภาษาท้องถิ่น แบ่งเป็น 2 ประเภท ภาษาพูด ภาษาเขียน

ภาษาพูด ประชากรในภาคอีสานส่วนใหญ่พูดภาษาไทยสำเนียงอีสานซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น แต่ประชากรส่วนใหญ่โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวในปัจจุบันสามารถพูดสำเนียงไทยภาคกลางได้เป็นอย่างดี ภาษาท้องถิ่นแบ่งตามภาษาพูดได้ 3 กลุ่ม กลุ่มไทย ลาว เป็นกลุ่มที่สืบวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง แบ่งภาษาพูด - ได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มไทย ลาว - กลุ่มภาษาผู้ไท (ภูไท) กลุ่มเขมร ลัวะ กูย, กวยเขอ (กลุ่มไทยโคราชหรือไทยเบ็ง

ภาษาเขียน การจดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของกลุ่มชนส่วนใหญ่ในภาคอีสาน (ลาว -กลุ่มไทย) มีอักษรของตนเองใช้ 2 ชนิด ตัวอักษรที่ใช้ คือ อักษรธรรม (สกุลอักษรมอญ) อักษรไทยน้อย (สกุลพ่อขุนรามคำแหง) ซึ่งต่างไปจากตัวอักษรไทยในภาคกลาง นอกจากนี้ ชาวอีสานนิยมจารึกตัวอักษรโดยใช้ใบลานมากกว่าเขียนกระดาษ ทั้งกระดาษและสมุดข่อย (อักษรทั้งสองแบบนี้ ชาวอีสาน และชาวลาว ได้ใช้เขียนบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของท้องถิ่น เสมอมาไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรม ดำเนินบ้านเมือง ตำราต่าง ๆ ตลอดจนคัมภีร์พระพุทธศาสนา จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และดินแดนอื่น ๆ ให้แก่ฝรั่งเศส .ศ.พ)2436) จึงได้จัดการปกครองหัวเมืองฝั่งขวาแม่น้ำโขงใหม่โดย จัดตั้งเป็นมณฑลเทศาภิบาล ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการให้การศึกษาแก่ประชาชนตาม พระราชบัญญัติประถมศึกษา (พ.ศ.2464) อิทธิพลจากราชธานีได้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอีสาน มากขึ้น ประชาชนเริ่มเรียนภาษาไทยกลาง และใช้ภาษาไทยกลางในการติดต่อราชการ อักษร อีสานทั้งสองแบบเริ่มหมดความสำคัญลง ในปัจจุบันจะพบอักษรเหล่านี้อยู่ในใบลาน ในวัดเท่านั้น

อักษรขอม สำหรับอักษรขอมนั้น จากหลักฐานจารึกต่าง ๆ ที่ปรากฏในพื้นที่ภาคอีสาน ตามลุ่มน้ำมูล พบว่า ขอมเคยมีอิทธิพล และครอบครองดินแดนแถบนี้ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 พบว่า มีการใช้อักษรขอมสมัยพระนคร หรือขอมโบราณ ซึ่งคลี่คลายมาจากอักษรปัลลวะ (อินเดียดั้งเดิม) อุปกรณ์การภาพบันทึกอักษรไทยน้อยด้วยใบลานในอดีต และยุคปัจจุบันที่พิมพ์เป็นหนังสือจาร - จารึก อักษรบนใบ (เขียน) ลาน

วรรณกรรมท้องถิ่น หมายถึง ข้อมูลในท้องถิ่นที่แสดงออกด้วยภาษา คำพูด และที่บันทึกไว้เป็นตัวอักษร โดยข้อมูลดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของท้องถิ่น เป็นการบันทึกเรื่องราวในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของความเป็นอยู่ ความคิด ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ โดยการบอกเล่าจดจำ สั่งสอน หรือปฏิบัติสืบเนื่องต่อกันมาช้านาน จนรับรู้และจำกันได้ภายในท้องถิ่นของตน เช่น ปริศนา คำทาย ผญา คำสอย เพลงกล่อมเด็ก หมอลำ นิทานพื้นบ้าน เป็นต้น วรรณกรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะของศิลปะ และการบันทึกทาง ประวัติศาสตร์

ประเภทของวรรณกรรมท้องถิ่น วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท วรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ วรรณกรรมประเภทลายลักษณ์อักษร **วรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ** หมายถึง เรื่องที่เล่าต่อกันมา โดยไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นการถ่ายทอดในลักษณะปากต่อปาก ส่วนมากเป็นนิทาน สอนลูกหลานและนิทานขำขันให้ความบันเทิงผ่อนคลายความเครียดจากการทำงานเป็นสำคัญแต่แฝงไปด้วยคติธรรม วรรณกรรมประเภทมุขปาฐะประกอบด้วย นิทานพื้นบ้าน คำทาย คำผญา (ปริศนาคำทาย) (สำนวน ภาษิตพื้นบ้านอีสาน คำสอย เพลงกล่อมเด็ก เพลงพื้น (

วรรณกรรมลายลักษณ์อักษร หมายถึง เป็นวรรณกรรมที่เป็นบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ด้วย ตัวอักษร มีฉันทลักษณ์ 4 รูปแบบ ได้แก่ โคลงสาร กาพย์ และกลอน และร่าย(ฮ่าย) **ประเภทของวรรณกรรมลายลักษณ์อักษร** วรรณกรรมลายลักษณ์อักษรของชาวอีสาน แบ่งออกเป็น 8 ประเภท ดังนี้วรรณกรรมศาสนา วรรณกรรมเกี่ยวกับประเพณี วรรณกรรมเกี่ยวกับประวัติและตำนาน วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมที่แสดงถึงอารมณ์และความรัก วรรณกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรม วรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมสรรพวิชา

การบันทึกวรรณกรรมของอีสาน มี 3 รูปแบบ ดังนี้

หนังสือโบราณ ได้แก่ หนังสือเทศน์ หนังสือผูก หนังสือก้อม **หนังสือเจี๋ย (สมุดข่อย)** (คือ หนังสือที่เขียนลงบนกระดาษข่อย (สมุดข่อย)**หนังสือเจี๋ย (อักษรจารในคิ้วไม้ไผ่)** (คือ หนังสือที่บันทึกลงในคิ้วไม้ไผ่ (ผิวหรือเปลือกนอก ร้อยด้วยเชือกให้ติดกันเป็นแผง (

ศิลปกรรมท้องถิ่น เป็นผลงานหรือการแสดงออกของแต่ละท้องถิ่นที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อความจรรโลงใจและเพื่อมุ่งประโยชน์ใช้สอย มีคุณค่าทั้งทางด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา และ ทางเศรษฐกิจ ส่วนโบราณคดีของท้องถิ่นเป็น โบราณสถาน และ โบราณวัตถุ ที่มีอายุเกิน 100 ปี ขึ้นไป ที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้ว เป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตซึ่ง ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

“**ศิลปกรรมท้องถิ่น**” หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อให้เกิดความจรรโลงใจ หรือเพื่อประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้น เพื่อความเชื่อของกลุ่มชน

ประเภทของศิลปกรรมท้องถิ่น ศิลปกรรมท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม

จิตรกรรม หมายถึง ภาพเขียนหรือลวดลายสัญลักษณ์ต่าง ๆ **ประเภทของจิตรกรรมท้องถิ่น** จิตรกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

- **จิตรกรรมเกี่ยวกับศาสนา** ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนัง ฝาพระเวสส์ ฝาบาตรหรือฝาพระบฏ (พระแหวด) และธง หรือ ธง

- จิตรกรรมทั่วไป เป็นจิตรกรรมที่จิตรกรมิได้ตั้งใจเจาะจงกระทำเพื่อการเน้นการบูชา ในศาสนา แต่กระทำขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่าง ได้แก่ การลงลายบนเครื่องปั้นดินเผา การสักรายตามร่างกาย การลงลายบนขันหมากหรือเขียนหมาก

ประติมากรรม หมายถึง การปั้น แกะสลัก หล่อ รวมทั้งการแกะ บุ ตี เชื่อม เพื่อให้ ได้มาซึ่ง

รูปลักษณะที่ต้องการ อาจเป็นการจำลองทำให้เหมือนจริง **ประเภทของประติมากรรม** แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

ประติมากรรมอิสระ หมายถึง ประติมากรรมที่เป็นรูปแบบสมบูรณ์ในตัวเองไม่ต้องนำไปประกอบสิ่งก่อสร้างอื่นใดอีก เช่น เทวรูป อนุสาวรีย์ ฯลฯ **ประติมากรรมตกแต่ง** หมายถึง ประติมากรรมที่นำไปใช้เป็นส่วนประดับสิ่งก่อสร้าง หรือประติมากรรมอื่นอีก เช่น ลายบัวคว่ำ บัวหงาย ภาพจำหลักเทพเจ้าที่หน้าบันปราสาท ลายกลีบ บัวที่ฐานพระพุทธรูป ฯลฯ

สถาปัตยกรรม หมายถึง สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการใช้งานเพื่อคตินความเชื่อเป็นสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เช่น บ้านเรือน สถานที่ราชการ พระปรางค์ โบสถ์ วิหาร ศาลพระภูมิ เป็นต้น สถาปัตยกรรมในท้องถิ่นใด ย่อมมีความเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นนั้น

ศิลปหัตถกรรม หมายถึง ผลงานที่ผลิตด้วยเครื่องมือหรือเครื่องทุ่นแรง ผลิตภัณฑ์นั้น นำไปใช้ประโยชน์ทางด้านศาสนา วัฒนธรรม และของใช้ทั่ว ๆ ไปในชีวิตประจำวัน มีลักษณะ เรียบง่าย และนิยมใช้กันเฉพาะในท้องถิ่น งานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นเกิดขึ้นเพราะสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ ความจำเป็นในชีวิต สภาพภูมิศาสตร์ กิจกรรมทางศาสนา

ประเภทของศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นอีสาน ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นอีสาน แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ 5 ประเภท ได้แก่ **การทำเครื่องปั้นดินเผา** ปัจจุบันเครื่องปั้นดินเผาในภาคอีสานเป็นชนิดที่ไม่เคลือบเป็นส่วนใหญ่เครื่องปั้นดินเผาด้านเกี่ยวขึง จังหวัดนครราชสีมา **การทอผ้าของชาวอีสาน** **การทอผ้า** ชาวอีสานถือว่างานทอผ้าเป็นหน้าที่ของสตรีทุกคน งานทอที่เด่นที่สุดของภาคอีสาน คือ การทอผ้าขิด และผ้ามัดหมี่ **การทอเสื่อ** ชาวอีสานทอเสื่อใช้เองแทบทุกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มีได้ยี่ดือเป็นอาชีพแต่ถือว่าเป็นงานอดิเรก หลังฤดูทำนา **การแกะสลัก** ชาวอีสานเคยมีผลงานดีเด่นทางด้านแกะสลัก ดังจะเห็นได้จากการ แกะสลักหิน การสลักลายบนไม้ เป็นต้น **การจักสาน** มีความสำคัญต่อชาวอีสานเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ เครื่องมือกสิกรรม เครื่องใช้ในบ้าน เครื่องมือจับสัตว์น้ำ นอกจากนี้ยังมีงานศิลปหัตถกรรมประเภทอื่น ๆ ได้แก่ เครื่องไม้ เครื่องหนัง เครื่องโลหะเช่น เครื่องใช้ภายในครัวเรือน เครื่องประดับ ธรรมาสัน มีด ขวาน หม้อ กลองประเภทต่าง ๆ

โบราณคดีท้องถิ่น หมายถึง สถานที่ สิ่งของเครื่องใช้ หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่มีอายุเกิน 100 ปีขึ้นไป และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้ว

ประเภทของโบราณคดีท้องถิ่น โบราณคดีท้องถิ่น แบ่งเป็น 2 ประเภท

- **โบราณวัตถุ** หมายถึง สิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์ หรือซากสัตว์ มีประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี
- **โบราณสถาน** เป็นสิ่งก่อสร้าง อาคาร สถานที่ มีประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี ทั้งนี้ รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่ง โบราณคดีแหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

แหล่งโบราณคดีท้องถิ่น แหล่งโบราณคดีท้องถิ่น แบ่งตามประวัติศาสตร์ภาคอีสาน ได้ 3 ยุคสมัย

- **ยุคโคโนเสาร์** นักโบราณคดีได้มีการขุดพบฟอสซิลไดโนเสาร์ กระจายอยู่เกือบทั่วภาคอีสาน ตามบริเวณ ที่เป็นเทือกเขา ได้แก่ บริเวณภูเก้า ภูเมืง อำเภอกุฉินารายณ์ วัดป่าสักกะวัน อำเภอสหัสขันธ์ ภูแฝก อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น อำเภอกอนสวรรค์ ส่วนจังหวัดชัยภูมิ
- **ยุคก่อนประวัติศาสตร์** ภูมิภาคอีสานมีชุมชนโบราณอาศัยอยู่กระจัดกระจายในยุคหินก่อนที่จะพบหลักฐานการตั้ง ชุมชนเป็นสังคมเกษตรกรรม สามารถทำเครื่องปั้นดินเผาหลายสีแดง รู้จักหล่อสำริด เหล็ก และแก้ว ที่เป็นเครื่องมือและเครื่องประดับ ภาพภาชนะดินเผาบ้านเชียง อายุราว 2,300 - 1,800 ปี
- **ยุคประวัติศาสตร์** ในยุคประวัติศาสตร์ได้มีการกระจายตัวของชุมชนโบราณในภูมิภาคอีสาน ชุมชนโบราณเหล่านี้รู้จักใช้เทคโนโลยีในการถลุงเหล็ก การผลิตข้าวเป็นการเพาะปลูกแบบนาลุ่ม มีการผลิตเกลือ และเริ่มมีระบบแลกเปลี่ยน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สามารถแบ่งกลุ่มวัฒนธรรมในดินแดนแถบนี้ได้ 3 กลุ่ม คือ

วัฒนธรรมทวารวดี เป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่ใช้ภาษามอญ ซึ่งเชื่อว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่ ภาคกลางของประเทศไทย มีอายุอยู่ในราว พุทธศตวรรษที่ 11 – 16

กลุ่มวัฒนธรรมเขมร ได้แก่ ยุคสมัยของวัฒนธรรมอาณาจักรเจนละ และยุคสมัยวัฒนธรรมเขมรสมัยพระนคร โบราณสถานบ้านคอนเมืองเดช จังหวัดยโสธร ภาพปราสาทบ้านเบญจ

กลุ่มวัฒนธรรมไทย- ลาว หรือวัฒนธรรมล้านช้าง เป็นกลุ่มที่แพร่อิทธิพลเข้ามาในอีสานหลังจากวัฒนธรรมเขมรเสื่อมลงในราวพุทธศตวรรษที่ 19

นอกจากนี้ยังพบหลักฐานทางโบราณคดีบริเวณภาคอีสานแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับอาณาจักรขอม อาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรล้านนา ข้ามไปจนถึงดินแดนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน และเมื่ออาณาจักรสยามเข้ามาสู่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวอีสานได้รับวัฒนธรรมของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา หลักฐานทางโบราณคดีที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมมีทุกจังหวัดในภาคอีสาน

คุณค่าของศิลปกรรม และโบราณคดีท้องถิ่น ศิลปกรรม และ โบราณคดีท้องถิ่นมีคุณค่า ดังนี้ สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการดำรงชีวิตของท้องถิ่น ประโยชน์ใช้สอย ด้านความงาม ด้านประวัติศาสตร์ ด้านศาสนา ด้านความจรรโลงใจ

การละเล่น ดนตรี และนาฏศิลป์ท้องถิ่น

การละเล่น ดนตรี และนาฏศิลป์ท้องถิ่น เป็นการแสดงออกเพื่อนันทนาการ และความสนุกสนาน เพลิดเพลิน สนองความต้องการพื้นฐานด้านจิตใจ และร่างกายของมนุษย์ ตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงชีวิต และสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดไว้ให้ชนรุ่นหลัง สมควรที่เยาวชนทั้งหลายควรให้ความสนใจรับสืบทอด และรักษาไว้ให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

การละเล่นท้องถิ่น “การละเล่นท้องถิ่น” หมายถึง กิจกรรมที่ชาวบ้านในท้องถิ่นเล่นกันเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยที่ชาวบ้านจะร่วมกันคิดการละเล่นแบบต่าง ๆ ขึ้นมาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น ทั้งที่เป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพสังคมวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้านเป็นการแสดงออกเพื่อนันทนาการซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานด้านจิตใจ และร่างกายของมนุษย์

"ดนตรีท้องถิ่น" หมายถึง เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง ที่เกิดจากการขับร้องและ เกิดจากการบรรเลง โดยเครื่องมือหรือเครื่องดนตรี ที่สืบทอดกันต่อมาในท้องถิ่น เพราะมนุษย์ สามารถสร้างเสียงดนตรีด้วยเสียงธรรมชาติของตนเอง (โดยเสียงร้อง) และด้วยการสร้างเสียงขึ้นมาจากเครื่องดนตรีหรือทั้งการขับร้อง และเครื่องดนตรีต่าง ๆ

ลักษณะของดนตรีท้องถิ่น เป็นเสียงดนตรีที่ถ่ายทอดกันมาโดยการจดจำ และโดยวาจา เป็นสมบัติของกลุ่มชาวบ้าน คนในสังคมพื้นบ้านจะมีส่วนร่วมในการสร้างบทเพลง หรือทำนอง ไม่มีเนื้อร้อง และทำนองเพลงที่ตายตัว เนื้อร้อง ทำนองเพลงอาจขยายไปได้เรื่อย ๆ หรือถูกคัดทอนให้สั้นลงก็ได้ตามใจผู้ร้อง และผู้เล่นดนตรี มีความเรียบง่ายทั้งในแง่ของการแสดงออก ผู้เล่นดนตรีหรือผู้ขับร้องเพลงในสังคมท้องถิ่น อาจเป็นนักดนตรีหรือนักร้องสมัครเล่น

นาฏศิลป์ท้องถิ่น ความหมายของนาฏศิลป์ท้องถิ่น นาฏศิลป์ท้องถิ่น หมายถึง ศิลปะการแสดงท่าทาง การเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้มีลีลาที่งดงาม เช่น ระบำ รำ ฟ้อน ละคร เป็นต้น ลักษณะการแสดงนาฏศิลป์ท้องถิ่น มีดังนี้การฟ้อนรำประกอบการขับร้องในคนเดียววัน ได้แก่ หมอลำ เพลงโคราช เจริญกันตรอบกัย เจริญนอรแก้ว การฟ้อนรำประกอบดนตรีและขับร้อง ได้แก่ เซิ้งบั้งไฟ เซิ้งตั้งห้วย เซิ้งแมลงดับเต่า เซิ้งกระต๊อบข้าว เรือมกันตรึม เรือมอ้าย เจริญเบริน ฟ้อนคอนสวรรค์ ฟ้อนภูไท การฟ้อนรำ ประกอบดนตรีไม่มีการขับร้อง ได้แก่ เซิ้งคิงครกคิงสาก แสกเดินสาก บุรีรัมย์ดำน้ำกิน เรือมจับกรับ การฟ้อนรำที่เป็นเรื่องราว ได้แก่ ลำเรื่องต่อกลอน ลำหมู่ การฟ้อนรำที่ไม่เป็นเรื่องราว ได้แก่ เรือมกันตรึม ลำผญา เรือมอันเรเรือมตรุษ

ปัจจุบันการละเล่น ดนตรี และนาฏศิลป์ท้องถิ่นหลายอย่างได้สูญหายไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่บางอย่างก็ยังคงอยู่และสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมในปัจจุบันได้ และมีการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ไปยังภูมิภาคอื่น ๆ

คุณค่าของการละเล่น ดนตรี และนาฏศิลป์ท้องถิ่น การละเล่น ดนตรี และนาฏศิลป์ท้องถิ่นมีคุณค่า ดังนี้ ด้านการพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ด้านความสามัคคี ด้านวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ เสริมสร้างสติปัญญา สะท้อนชีวิตของสังคมไทย

ชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการท้องถิ่น

ชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการเป็นกิจกรรมการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นที่ได้คิดค้น พัฒนา วิทยาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยอาศัยบุคคลในท้องถิ่น หรือการรับเอา ศิลปวัฒนธรรมต่างถิ่น มาปรับปรุง พัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ปัจจุบันผู้คนใน ท้องถิ่นได้นำรูปแบบชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการของต่างชาติมาใช้มากขึ้น ซึ่งอาจทำให้การใช้ รูปแบบเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหายไปจากท้องถิ่น

ประเภทของชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการท้องถิ่นชีวิตความเป็นอยู่ และวิทยาการท้องถิ่น แบ่งเป็น 5 ประเภท ดังนี้ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การรักษาโรค การประกอบอาชีพ

อาหารท้องถิ่น อาหารการกินส่วนใหญ่จึงขึ้นอยู่กับผลผลิตของแต่ละอาชีพ อาหารที่จัดว่ามีความสำคัญควบคู่กับความเป็นอยู่ของชาวอีสานตลอดมาคือ ข้าวและปลา

ประเภทของอาหารท้องถิ่น อาหารอีสานนอกจากมีข้าวและปลาแล้ว ยังมีอาหารประเภทเนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ต่าง ๆ อีกมากมาย แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ **อาหารขาว** คือ ของกินพร้อมกับข้าว ได้แก่ - ลาบ ก้อย ส่า แซ หรือ แซ่ ซุบ ต้ม แกง อ่อม อ้อ คั่ว อู๋ จิ้นหมก นึ่ง หลามปิ้ง ย่าง จืดจืด หมัก ตากแห้ง กวนดำ ได้แก่ ป่น ลา กุ้ง จิโปมน้ำพริกปลาว่าจะใส่ป) จักจั่น กบ อึ้ง ฯลฯ น้ำพริกจะไม่ใส่ก็ได้ทั้งนั้น แจ่ว (เนื้อสัตว์ และส้มตำประเภทต่างๆ

อาหารหวาน และอาหารว่าง มีมากมายหลายชนิด ส่วนใหญ่มีเครื่องประกอบ 3 อย่าง คือ แป้ง มะพร้าว และน้ำอ้อยหรือน้ำตาล ซึ่งพอจำแนกตามวิธีปรุงร ได้ดังนี้คือ

- ประเภทต้ม ได้แก่ ต้มถั่วดำ ถั่วเขียวบวชชี่ บวชฟักทอง ข้าวเหนียวแดง
- ข้าวปาด ข้าวหลม (ข้าวดอกผสมน้ำอ้อยที่เคี้ยวเป็นยางมะตูม)
- ประเภทนึ่ง ได้แก่ ขนมหมก (ขนมเทียนข้าวต้มมัด ข้าวต้มผัด (
- ประเภทปิ้ง คั่ว เผา ได้แก่ ถั่วปิ้ง มันปิ้ง ข้าวเม่า ข้าวตอกแตก (ข้าวตอก)
- ประเภทอาหารว่าง ได้แก่ ข้าวโป่ง ข้าวหลาม ข้าวปุ้น ลอดช่อง) ข้าวละล่อง (ขนมจีน)อง(

ผัก และผลไม้ ผัก และผลไม้เป็นอาหารที่ได้จากพืช และผลผลิตจากพืช มีดังนี้

- ราก เช่น รากบัว กระชาย ข่า จิง ฯลฯ
- หัว เช่น เผือก มันชนิดต่าง ๆ กลอย หอม กระเทียม จิงข่า ฯลฯ
- ใบ เช่น ผักติ้ว ผักเม็ก ผักกะโดน ใบย่านาง ใบกะปุก หมาน้อย ผักข (ชะอม) ขี้เหล็ก ฯลฯ
- ดอก เช่น ดอกแค กะหล่ำดอก ดอกกะเจียว ดอกผักติ้ว ฯลฯ
- ผล เช่น ถั่วฝักยาว (มะหวด)หมากจอง หมากเม่า หมากหูลิง หมากหวดข่า (เพกา) ฯลฯ
- อื่น ๆ เช่น เห็ดต่าง ๆ เทพ หน่อไม้ (ไข่น้ำ)ผำ (ยน้ำจืดสำหรับ).

เครื่องคั้น เครื่องคั้นของคนอีสานมีไม่มากนัก ส่วนมากจะทำจากส่วนต่าง ๆ ของพืช

เช่น น้ำมะพร้าว น้ำตาลสด น้ำอ้อยสด เป็นต้น

เครื่องนุ่งห่ม ชาวอีสานถือว่าการทอผ้าสำหรับใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม เป็นกิจกรรมยามว่างหลังจากทำนา หรือว่างจากงานประจำอื่น ๆ ได้ดูบ้านแต่ละบ้านจะกางทอผ้ากันแทบทุกครัวเรือน โดยผู้หญิงเป็นผู้ทอ ผู้ชายเป็นผู้จัดทำเครื่องมือ และอุปกรณ์ ผ้าที่ทอมี 2 ลักษณะ ดังนี้

- ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นผ้าฝ้ายที่ทอขึ้นอย่างง่าย ๆ มีทั้งที่เป็นสีพื้น และมีลวดลายบ้าง ไม่ค่อยประณีตสวยงามมากนัก แต่ทนทาน
- ผ้าที่ใช้ในงานพิธีการต่าง ๆ ชาวบ้านมักนิยมสวมใส่เสื้อผ้าใหม่ที่ทอเป็นพิเศษสวยงาม ใช้ฝีมืออย่างประณีต

ประเภทของการทอผ้า การผลิตผ้าพื้นเมืองของชาวอีสาน ส่วนใหญ่เป็นผลผลิตจากฝ้าย และไหม แม้ว่าในปัจจุบัน จะมีการนำเอาเส้นใยสังเคราะห์มาทอร่วมด้วย ผ้าที่นิยมทอกัน ได้แก่ ผ้ามัดหมี่ ใช้ในกรรมวิธีการการย้อมสีเรียกว่า การมัดย้อม เพื่อให้ผ้าที่ทอเกิดเป็น ลวดลายสีสันต่าง ๆ ผ้าจิด หมายถึง ผ้าที่ทอโดยใช้วิธีใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิดซ้อนเส้นขึ้นขึ้นตามจังหวะที่ ต้องการเว้นแล้วสอดเส้นด้ายพุ่งให้เห็นตลอดการเว้นเส้นขึ้นถี่ห่างไม่เท่ากันจะทำให้เกิดลวดลาย ต่าง ๆ ผ้าแพรวา หมายถึง ผ้าไหมหรือผ้าฝ้ายที่ทอเป็นผืนมีความยาว

ประมาณว่าหนึ่งของผู้ทอ มีการสะกิดเส้นด้ายหรือเส้นไหมที่เป็นเส้นยืนในกึ่งทอผ้าเก็บลายตามที่ต้องการ แล้วใช้ไม้ปลายแหลมสอดด้ายเป็นเส้นพุ่งผ่านเข้าไปในเส้นยืน

ที่อยู่อาศัย -

ที่อยู่อาศัยของชาวอีสานในอดีตมีหลายแบบ เช่น เถียงนา เหง้า คุ้มหรือคุ้มเหง้า เเพงและคุ้มต่อเถ้า ซึ่งล้วนเป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราวขนาดเล็กสร้างด้วยวัสดุง่าย ๆ เท่าที่พอหาได้ มักสร้างหยาบ ๆ ตามกำลังความสามารถในเวลาไม่มากนัก มีความสัมพันธ์กับการทำมาหากิน จะนิยมสร้างเถียงนา เถียงไร่ อยู่ใกล้บริเวณที่ทำนา ทำไร่ เพื่อความสะดวกในการทำนา ทำไร่ และสามารถสนองประโยชน์การอยู่อาศัย

การรักษาโรค ผู้ป่วยในชนบทที่อยู่ห่างไกล ยังคงใช้การรักษาแบบดั้งเดิม คือ หมอกลางบ้านหรือหมอแผนโบราณ มเชื่อว่ามิควา (แพทย์แผนไทย) ร่างกายของคนประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ความเชื่อนี้เป็นพื้นฐานของการแพทย์ และสาธารณสุข ในภาคอีสานแยกเป็นวิธีปฏิบัติ ดังนี้ **กายภาพบำบัด** เป็นการรักษาอาการเมื่อยขบ เคล็ด ขัดขอกของร่างกาย และเป็นการเสริมสร้างการรักษาโรคด้วยการใช้ยาทางหนึ่ง ประกอบด้วย การนวด การจับเส้น การตอกเส้น การจับเอ็น ฯลฯ **การใช้สมุนไพร** สมุนไพรเป็นยาที่ได้จากพืช และสัตว์ นำมาประกอบเป็นยารักษา โรคได้ เรียกว่า “ยาชุม” ยาพื้นบ้านแผนโบราณที่ใช้กันมาแต่อดีตมีหลายรูปแบบซึ่งวิธีการปรุงยาสมุนไพรท้องถิ่น ได้แก่ ยาต้มหรือยาหม้อ ยาผง ยาสูบ ยารม ยาเม็ด เป็นต้น

การประกอบอาชีพ อาชีพหลักของชาวอีสานที่สำคัญเป็นอันดับหนึ่ง คือ อาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคือ ประมงน้ำจืด ส่วนในด้านพาณิชยกรรม หัตถกรรม อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและการบริการ ก็มีอยู่มากเช่นเดียวกันแต่ไม่ถึงกับเป็นอาชีพหลักที่สำคัญ ยกเว้นอาชีพหัตถกรรมที่ในปัจจุบันนี้เจริญขึ้นมา ภาคอีสานเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญมีโบราณสถาน และโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก เริ่มตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์อยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ภาคอีสานยังมีประเพณีฮีต 12 ที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน มีทัศนียภาพที่สวยงาม ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในภาคอีสาน จึงเกิดธุรกิจเกี่ยวกับโรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร รถรับจ้าง สถานบันเทิงต่าง ๆ ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ซึ่งสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่การศึกษาชีวิต และความเป็นอยู่ จะทำให้เข้าใจถึงรากฐานของในการดำรงชีวิตของมนุษย์และการรู้จักคิดค้นสร้างสรรค์ และปรับปรุงสภาพชีวิตให้อยู่รอดจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน นอกจากนี้ความรู้จากอดีตบางอย่างอาจจะนำมาปรับใช้กับสภาพชีวิตในปัจจุบันด้วยการพัฒนาความรู้พื้นฐานเหล่านี้ นอกจากจะเป็นการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมแล้วยังเป็นสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในปัจจุบันด้วย

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีผลต่อการดำรงชีวิต

บรรพบุรุษได้ใช้ภูมิปัญญาในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งต่อมากลายมาเป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีผลต่อการดำรงชีวิต ของบุคคลเมื่อบุคคลเสียชีวิตศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นก็ยังคงอยู่ และสืบทอดต่อไป

“ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดทำได้เอง เป็นสติปัญญา ความคิด ความรู้ที่สั่งสมมา ยาวนาน เชื่อมโยงบูรณาการหลาย ๆ สาขาวิชา นำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยผ่านการสร้างสรรค์ สะสม คัดเลือก และถ่ายทอดจากอดีตสู่ปัจจุบัน และอนาคต

การนำภูมิปัญญาไปปรับใช้ ปัจจุบันมีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่า และเหมาะสมที่คนไทยจะนำมาในการปรับใช้ในการดำเนินชีวิต

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางให้แก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตทางสายกลางยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียง อาจจะขยายความได้ว่า เป็นการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นให้อยู่อย่างพอประมาณตน เดินทางสายกลาง มีความพอดี และพอเพียง กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

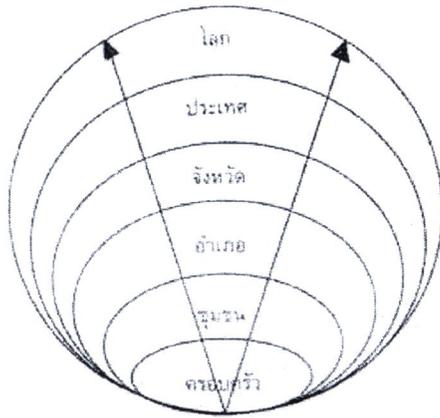
- ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตใจสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม ดำเนินประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
- ด้านสังคม และชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง
- ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการอย่างชาญฉลาด รู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งอยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
- ด้านเทคโนโลยี ใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาเทคโนโลยีจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย การออม สะสมเป็นเงินทุน การรวมกลุ่ม เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของคนในท้องถิ่น
- การนำทฤษฎีใหม่มาใช้พัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน และยั่งยืน พื้นฟูสภาพแวดล้อม ยังความสงบร่มเย็นให้กับคนในท้องถิ่น การรู้จักนำการเกษตรแบบผสมผสาน สามารถพลิกฟื้นธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์คืนแทนสภาพป่าเดิมที่ถูกทำลายไป

ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีผลต่อการดำรงชีวิต

ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเริ่มต้นจากครอบครัวซึ่งเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับบุคคลมากที่สุดจะขยายตัวออกสู่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ ทวีป และสู่โลกซึ่งเป็นจุดที่กว้างขวางที่สุดของมนุษย์ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากจุดเล็ก ๆ คือ ครอบครัวก็ขยายตัวออกไปในลักษณะเดียวกันในโลกของโลกาภิวัตน์ด้วยแล้วการขยายตัวของศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาจากท้องถิ่นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดสามารถกระจายออกไปได้อย่างรวดเร็วและมีอิทธิพลต่อสังคมอื่น ๆ

การเปลี่ยนแปลงของศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ระบบ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การรับวัฒนธรรมอื่นมาใช้ การขยายตัวของสังคมเมือง การเพิ่มจำนวนประชากร รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลได้ส่งผลให้ศิลปวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต การเปลี่ยนแปลงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถจำแนกออกเป็น 2 ด้าน คือ การเปลี่ยนแปลงภายใน การเปลี่ยนแปลงภายนอก การเปลี่ยนแปลงศิลปวัฒนธรรมสามารถเกิดขึ้นได้จากการผสมผสาน

รูปแบบการกระจายของศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทางวัฒนธรรม ด้วยกระบวนการเลือกสรร และกลายเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การยกมือไหว้เพื่อทักทายหรือขอขอบคุณ การบวงสรวงสิ่งศักดิ์ก่อนดำเนินกิจกรรมที่สำคัญ ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมที่คนไทยรับมาจากประเทศอินเดีย การใช้โทรศัพท์ โทรทัศน์ การรับประทานขนมปัง การแต่งกายด้วยกระโปรง กางเกง จากวัฒนธรรมของชาติตะวันตก เป็นต้น

ในขณะเดียวกันศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของภาคอีสาน และของคนไทยในภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วประเทศได้แพร่กระจายไปยังสังคมอื่น ๆ เช่นเดียวกัน เช่น การเปิดร้านอาหารไทยในประเทศต่าง ๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ประเพณีสงกรานต์) ประเพณีลอยกระทง (การเผยแพร่พระพุทธศาสนา เป็นต้น

การเลือกรับศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญามาใช้ที่เหมาะสม

คนในท้องถิ่นควรเลือกรับศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญา มาใช้อย่างเหมาะสม ดังนี้

- การเชื่อและปฏิบัติตามหลักของเหตุผล การปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตควรยึดหลักเหตุผลเป็นสำคัญเพราะการใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผลเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตและสามารถปรับตัวได้ดี
- การยอมรับความแตกต่างของศิลปวัฒนธรรม ควรให้การยอมรับและการเคารพในความแตกต่างของวัฒนธรรมเพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- การทำให้เกิดความสมดุล การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำรงชีวิตควรปรับให้เกิดความสมดุล ให้มีความสำคัญต่อการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การใช้ชีวิตที่พอเพียง เป็นต้น

สิ่งที่ควรมอง มีคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ภาคอีสานทุกจังหวัดมีมรดกทางธรรมชาติอันล้ำค่า มรดกทางศิลปกรรม และมรดกทางวัฒนธรรม การยึดมั่นในจารีตประเพณีและนับถือพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น นอกจากนี้ความเกี่ยวพันด้านศิลปวัฒนธรรมกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศ กัมพูชาประชาธิปไตย ก่อให้เกิดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวอัน นำภาคภูมิใจที่เป็นเอกลักษณ์แสดงถึง

ความเป็น “ไทยอีสาน” อย่างโดดเด่นสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งดีงาม มีคุณค่าอันสืบเนื่องจากการพัฒนาการของท้องถิ่น จังหวัดในภาคอีสานมีความเป็นเอกลักษณ์ ถ่ายทอดตามคำขวัญประจำจังหวัด ดังนี้

สิ่งที่ดีงาม และมีคุณค่าของท้องถิ่น แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่น่าสนใจทำให้มีผู้คนมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก สร้างรายได้ให้แก่ประชาชน ส่งผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น และเป็นศักดิ์ศรีของท้องถิ่น

การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว และส่งผลให้การดำรงชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป ยังผลให้เยาวชนไทยส่วนหนึ่งนิยมชมชื่นกับความแปลกใหม่ของศิลปวัฒนธรรมต่างชาติ ลืมรากเหง้าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนมาตั้งแต่กำเนิด เพื่อเป็นการรักษาเอกลักษณ์ของชาติจึงควรให้เยาวชนเข้ามามีส่วนในการอนุรักษ์ และสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

การส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การสนับสนุน ฟื้นฟู ดูแล บำรุงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ การละเล่นดนตรี การพักผ่อนหย่อนใจ ชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการที่มีอยู่แล้วในชุมชน และเป็นที่ยอมรับของสังคมว่าดีงาม ให้คงสภาพหรือปรับปรุงในส่วนที่ดีงามของสิ่งเหล่านั้น จากสติปัญญาชาวบ้านมาใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม กับยุคสมัย การส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กำหนดขอบข่ายงานส่งเสริมอนุรักษ์ตามระบบวงจรของ งานศิลปวัฒนธรรมไว้ ดังนี้ การศึกษาวิจัยศิลปวัฒนธรรม งานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม งานฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาศิลปวัฒนธรรม การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม การส่งเสริมกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม การเสริมสร้างเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

เอกสารประกอบการบรรยาย

เรื่อง การอนุรักษ์โบราณวัตถุ และโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดย รศ.ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ ณ อบต.คอนช้าง จ.ขอนแก่น วันที่ 8 - 9 สิงหาคม 2554

โบราณสถาน “ อโรคยาศาล ”

อโรคยาศาลคืออะไร โบราณสถานเก่าแก่ที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ โดยมีการสร้างขึ้นตามแนวทางโบราณของอาณาจักรขอมสมัยพระนคร ซึ่งเชื่อมกับปราสาทนครธม และปราสาทหินอื่นๆ

ความเป็นมาของอโรคยาศาล

อโรคยาศาล เป็นโบราณสถานที่น่าทึ่งให้ผู้นุชนรุ่นหลังได้พบเห็นและศึกษาวัฒนธรรมและอารยธรรมอันรุ่งเรืองในอดีต ได้เข้าใจความเป็นมาของมนุษย์ในแถบภูมิภาคแห่งนี้ โดยอโรคยาศาลได้ปรากฏให้เห็นขึ้นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เช่นเดียวกับธรรมศาลาเพื่อใช้เป็นสถานพยาบาลที่สร้างขึ้นตามแนวทางโบราณของอาณาจักรขอมสมัยพระนคร ซึ่งเชื่อมกับปราสาทนครธม และปราสาทหินอื่นๆ

อโรคยาศาล มีความสำคัญอย่างไรในอดีต อโรคยาศาลใช้เป็นสถานที่รักษาโรคภัยไข้เจ็บและเป็นสถานประจำเพื่อทำพิธีบูชา

อโรคยาศาลที่พบในประเทศไทย อโรคยาศาลที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงโปรดให้สร้างขึ้นมีจำนวน ๑๐๒ แห่ง ซึ่งพบในบริเวณประเทศไทยอย่างน้อยจำนวน ๓๐ แห่ง กระจายอยู่ทั่วไปตั้งแต่สกลนคร ไล่ลงมาถึงจังหวัดอีสานใต้ โดยหนาแน่นมากในเขตอีสานใต้ สำหรับจังหวัดขอนแก่น พบ ๒ แห่งคือ กู่แก้ว อ.เมือง และ กู่ประภาชัย อ.น้ำพอง

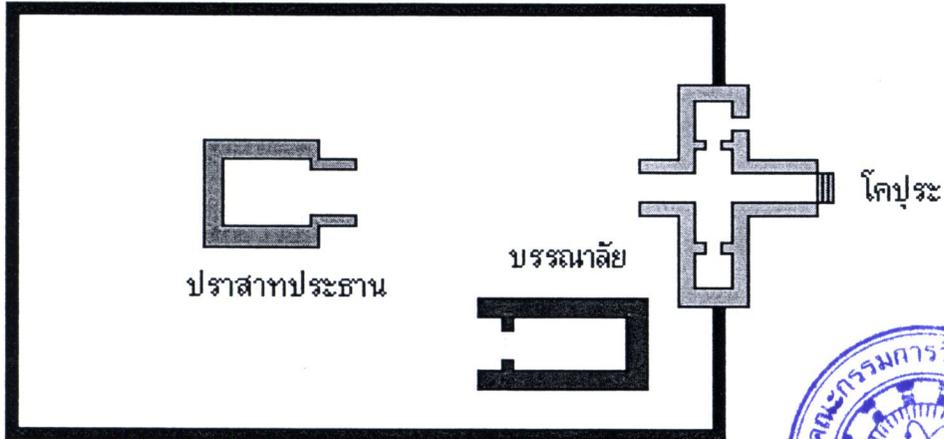

องค์ประกอบของ อโรคยาศาล

สระน้ำ

กำแพงแก้ว

โคปุระ

ปราสาทประธาน

บรรณาลัย

กำแพงแก้วแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากั้นอาณาเขตศักดิ์สิทธิ์ มีโคปุระด้านทิศตะวันออกเพียงด้านเดียว บรรณาลัยตั้งอยู่มุมตะวันออกเฉียงใต้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ปราสาทประธานตั้งอยู่ตรงกลางมีประตูด้านตะวันออกเฉียง และสระน้ำกรุด้วยศิลาแลงอยู่นอกกำแพงแก้วทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

เหตุผลและความสำคัญในการอนุรักษ์ อโรคยาศาล

- โบราณสถานเก่าแก่ที่สร้างมาแต่บรรพกาล
- เป็นแหล่ง/สถานที่ในการศึกษาหาความรู้ของอนุชนรุ่นหลัง
- เป็นมรดกอันทรงคุณค่าที่ควรสืบต่อสู่ลูกหลาน

เอกสารประกอบการบรรยาย

เรื่อง การจัดการแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

โดย ดร.วิรงรอง มงคลธรรม ณ อบต.คอนช้าง จ.ขอนแก่น วันที่ 8 - 9 สิงหาคม 2554

.....

การจัดการแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

โฮมสเตย์ หรือ ที่พักสัมพัทธ์วัฒนธรรมชนบท (Home Stay) หมายถึง บ้านพักที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนเป็นเจ้าของบ้าน และประชาชน หรือสมาชิกในครัวเรือนอาศัยอยู่ประจำ และบ้านนั้นเป็นสมาชิกของกลุ่ม / ชมรม หรือ สหกรณ์ที่ร่วมจัดกันเป็นโฮมสเตย์ในชุมชน โดยนักท่องเที่ยวสามารถเข้าพักร่วมกับเจ้าของบ้านได้ ซึ่งสมาชิกในบ้านมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยวและพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวและทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เล่นน้ำตก จักรยาน นั่งเรือ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น

การจัดการโฮมสเตย์เบื้องต้น

ชุมชนชนบทของไทยมีเอกลักษณ์และความโดดเด่นคือการวิถีชีวิตที่เรียบง่าย แต่มีความสวยงาม มีเอกลักษณ์ มีขนบธรรมเนียมประเพณี มีเรื่องราว หรือตำนานเล่าขานต่อเนื่องกันมา ที่แตกต่างและเป็นเอกลักษณ์ เหล่านี้ถือเป็นจุดขายที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ เดินทางมาเรียนรู้ขนบธรรมเนียมและวิถีชีวิต โดยการเหล่านี้เข้าพักอาศัยกับคนในชุมชน จึงถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยว

การจัดให้มีโฮมสเตย์ขึ้นในแต่ละชุมชน ทุกฝ่ายทั้งประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานภาครัฐต้องมีความเข้าใจที่ตรงกันคือ จะต้องไม่ถือเป็นนโยบายว่าจะต้องมีโฮมสเตย์เกิดขึ้นในทุกๆ หมู่บ้าน แต่การจัดตั้งโฮมสเตย์นั้นต้องคำนึงถึงความพร้อม ความรู้ความเข้าใจของชุมชนเป็นสำคัญ การจัดตั้งโฮมสเตย์ควรที่จะมีการรวมกลุ่มจัดตั้งในรูปของกลุ่ม/ชมรม/สหกรณ์ มีคณะกรรมการกลุ่มโฮมสเตย์ มีกฎระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจน และมีการจัดการผลประโยชน์ที่เป็นธรรม โดยสมาชิกและคนในชุมชนจะต้องมีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในด้านการจัดการ และที่สำคัญที่ต้องให้ความเข้าใจที่ชัดเจนคือ การจัดตั้งโฮมสเตย์และกิจการการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นนั้นจะเป็นเพียงรายได้เสริมให้แก่สมาชิกในชุมชนไม่ใช่รายได้หลักของชุมชน นอกจากนั้นต้องเป็นชุมชนเข้มแข็ง สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี มีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของสิ่งที่ตนกำลังดำเนินการ

หัวใจสำคัญของโฮมสเตย์ หรือที่พักสัมพัทธ์วัฒนธรรมชนบท คือการให้บริการบ้านพักในชุมชน พร้อมทั้งถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยวและพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวและทำกิจกรรมต่างๆ มีแนวกำหนดเพื่อเป็นแนวทางในการจัดตั้งและดำเนินการ โฮมสเตย์เป็นไปอย่างประสบความสำเร็จ หรือบัญญัติ 10 ประการ ดังนี้

1. เตียนนอนที่สะอาด สะดวก ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ ในราคา สมเหตุสมผล
2. ห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด

3. อาหารพื้นบ้านง่ายๆ แต่ปรุงมาอย่างดี
4. ทิวทัศน์และธรรมชาติของชนบทที่สวยงาม
5. ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น
6. กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ อาทิ เดินป่า ตกปลา ชิมข้าว ปั่นเขา ขี่จักรยาน
7. ร้านค้าทั่วไปและร้านจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก
8. ความบันเทิง การแสดงพื้นบ้าน อาทิ คอนเสิร์ต การเต้นรำ
9. ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
10. ความเป็นมิตรและรอยยิ้มของชาวบ้าน

แนวทางในการจัดการโฮมสเตย์

1. บ้านพัก (Accommodations) ที่พักที่จะพัฒนาให้เป็นโฮมสเตย์ควรคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้
  - ความเต็มใจของสมาชิกในครอบครัวต่อการรับผู้มาเยือน
  - บ้านพักมีโครงสร้างที่ดี
  - ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี
  - ไม่ไกลจากเมืองหรือพื้นที่เทศบาลหรือสถานที่ท่องเที่ยว
  - ควรมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นพื้นฐาน อาทิ ที่นอน หรือ เตียงนอน หมอน ที่สะอาด น้ำประปาหรือถ้าไม่มีควรมีแหล่งน้ำอื่นๆ ห้องน้ำสะอาดมีความปลอดภัย

หัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของการให้บริการโฮมสเตย์คือ ความสะอาดของที่พักควรมีการทำ ความสะอาดที่พักและบริเวณโดยรอบบ้านพักอยู่เสมอ อาทิ

- บ้านพักควรมีอากาศที่สามารถถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างสามารถส่องเข้ามาถึงปราศจากความชื้น ไม่มีกลิ่นอับ มีหลังคาที่สามารถกันน้ำได้ดี ภายในห้องพักต้องได้รับการทำความสะอาดเป็นประจำ
- ต้องมีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน และอุปกรณ์ส่วนตัวสำหรับผู้มาเยือนทุกครั้งหรือมีผู้มาเยือนใหม่เข้ามาพัก
- ต้องหมั่นกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ
- เนื่องจากห้องน้ำจะเป็นห้องที่ผู้มาเยือนจะมารวมใช้ด้วย ดังนั้นต้องเตรียมอุปกรณ์ทำความสะอาด ส่วนตัวสำหรับผู้มาเยือน (กรณีที่แขกมิได้มีการเตรียมมา) และจะต้องมีการทำความสะอาดเป็นประจำ

2. ความปลอดภัย

ความปลอดภัยถือเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่นักท่องเที่ยวใช้เป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจเข้าพักโฮมสเตย์ ดังนั้น ชมรม/กลุ่ม มวลสมาชิก ควรมีการจัดมาตรการรักษาความปลอดภัย สำหรับเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้น เช่น การจัดอบรมให้กับสมาชิกของชุมชนในการให้การป้องกันอุบัติเหตุต่างๆ หรือการแก้ไขหากเกิดอุบัติเหตุ การขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือองค์การบริหารท้องถิ่นที่รับผิดชอบในพื้นที่ การจัดตั้งเวรยามของชุมชนสมาชิกในบ้านต้องหมั่นตรวจตรา ดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบ้านว่ามีความปลอดภัยหรือไม่ เป็นต้น ทั้งนี้เจ้าของบ้านจึงจะต้องมีหน้าที่ในการรักษาความ

ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้มาเยือนด้วย ต้องมีการดูแลและซ่อมแซมสิ่งของต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา อาทิ ประตู หน้าต่าง ถ้าเห็นนักท่องเที่ยวไม่เก็บทรัพย์สินไว้ในที่ที่ปลอดภัย ต้องเข้าไปเตือน และถ้า นักท่องเที่ยวลืมทรัพย์สินไว้ในบ้านพักหรือที่อื่น ๆ ภายหลังจากเดินทางกลับ เจ้าของบ้านควรเก็บไว้ใน ที่ที่ปลอดภัยและพยายามติดต่อเจ้าของเพื่อมารับคืน

3. การกำหนดระเบียบและข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว

วัฒนธรรม จารีต ประเพณี และความเชื่อ ของแต่ละชุมชนอาจแตกต่างกัน การกำหนดระเบียบและข้อปฏิบัติ สำหรับนักท่องเที่ยว อาทิ การแต่งกาย การนอน การกำหนดเวลาการเข้าออกบ้านพัก จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อมิ ก่อให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณีและความเชื่อของชุมชน นักท่องเที่ยวจะต้องยอมรับและ ปฏิบัติตาม ทั้งนี้ควรมีการชี้แจงในขั้นตอนการจองหรือลงทะเบียนการเข้าพัก กรณีที่นักท่องเที่ยวไม่สามารถ ปฏิบัติได้ ก็สามารถที่จะปฏิเสธการเข้าพักได้เช่นเดียวกัน

4. การจองที่พัก (Reservation)

การจองที่พักเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีความสำคัญที่จะทำให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่เลือกที่จะมา พักในโฮมสเตย์นั้น เพราะการติดต่อที่ง่าย สะดวกสบาย หลากหลายช่องทาง และการตอบรับหรือตอบสนอง เพื่อยืนยันการเข้าพักโดยทันที จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและมั่นใจในเบื้องต้นในการเข้าพัก การจองที่พักรวมเปิดให้มีหลายช่องทาง เช่น การจองทางไปรษณีย์ การจองทางโทรศัพท์ การจองผ่าน เครื่องข่าย internet การตอบรับการจอง อาจจะมีการใช้ระบบการเรียกเก็บค่าบริการบางส่วน เพื่อเป็นการ ป้องกันการไม่เข้าพักของนักท่องเที่ยวตามกำหนดเวลา ควรชี้แจงระยะเวลาการยกเลิกเข้าพักให้กับนักท่องเที่ยว ได้รับทราบด้วย นอกจากนั้นกลุ่มผู้ให้บริการ โฮมสเตย์ควรแจ้งหรือจัดส่งรายละเอียดให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อ ศึกษาก่อนการเข้าพัก และควรประชาสัมพันธ์การให้บริการที่พักรับให้แก่หน่วยงาน หรือผู้ประกอบการ ท่องเที่ยวได้รับทราบเพื่อเป็นช่องทางการตลาดในการเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้นักท่องเที่ยว และผู้สนใจทั่วไปรับทราบได้

5. การต้อนรับและการลงทะเบียน (Reception and Registration)

การต้อนรับนักท่องเที่ยวถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ ความอุ่นใจ และความสบายใจ ในการเข้าพัก ควรมีการจัดพื้นที่ต้อนรับในลักษณะจุดศูนย์กลางของชุมชน เพื่อดำเนินการ ต้อนรับ ลงทะเบียนการเข้าพัก หรือการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว การต้อนรับ อาจให้การต้อนรับ นักท่องเที่ยวด้วยวัฒนธรรมประจำถิ่น เช่น ภาคอีสาน/เหนือ ต้อนรับด้วยการบายศรีสู่ขวัญ หรืออาจจะเป็น ช่อดอกไม้ พวงมาลัยเล็ก ๆ ที่สามารถหาได้จากท้องถิ่นมอบให้กับนักท่องเที่ยว ก็จะเป็นการสร้าง ความประทับใจได้เมื่อเริ่มเข้าสู่ชุมชน

เมื่อผ่านการต้อนรับจะต้องมีการลงทะเบียนผู้เข้าพักเพื่อเป็นหลักฐานและข้อมูลอ้างอิงในอนาคต การ ลงทะเบียนจะทำให้เจ้าของบ้านทราบข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ทำให้สะดวกในการจัดเตรียมที่พักสำหรับ นักท่องเที่ยว โดยเน้นรูปแบบการเก็บข้อมูลที่สำคัญและง่าย ๆ

6. การบริการต่างๆ

6.1 การบริการอาหาร

เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องพักกับเจ้าของบ้าน อาหารมื้อใดมื้อหนึ่งจึงมีความจำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว การนำเสนอรายการอาหารท้องถิ่นจึงเป็นเสน่ห์และจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ มากกว่าการนำเสนอรายการอาหารเช่นเดียวกับโรงแรมหรือรีสอร์ท ดังนั้นการวางแผนจัดเตรียมอาหารจึงมีความจำเป็นเพื่อป้องกันข้อผิดพลาด ระหว่างปริมาณอาหารและจำนวนนักท่องเที่ยว และที่สำคัญต้องทราบว่านักท่องเที่ยวมีความเฉพาะเจาะจงกับอาหารหรือไม่ เช่น รับประทานมังสวิรัต หรือเป็นอิสลาม เป็นต้น

6.2 การนำเที่ยว

ถือเป็นจุดขายที่สำคัญ โดยต้องมีรายการนำเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องผ่านการยอมรับจากชุมชน มีข้อมูลรายละเอียดกิจกรรมในโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายแตกต่างกันตาม ภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกได้ การนำเที่ยวนอกจากจะเที่ยวชมสถานที่สวยงาม หรือมีความสำคัญ หรือเป็นจุดเด่นของชุมชนแล้ว วิธีชีวิตและการประกอบสัมมาชีพต่างๆของคนในชุมชน เช่น การตักบาตร การทำบุญที่วัด การไหว้ศาลปู่ตา การทอผ้า การจักสาน ยังสามารถนำเสนอให้เป็นส่วนหนึ่งของการเที่ยวชมได้ และไม่เพียงเป็นการเยี่ยมชมเพียงอย่างเดียว แต่นักท่องเที่ยวยังสามารถเรียนรู้วิธีการต่างๆได้ ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ วิธีชีวิต และวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านได้

6.3 ผลิตภัณฑ์/ของฝาก/ของที่ระลึก ที่สร้างคุณค่าและมูลค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน นอกจากการให้บริการที่พักแล้ว ชุมชนสามารถสร้างรายได้โดยการจำหน่าย ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ โดยเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิต/จัดทำขึ้นภายในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเป็นหลัก ทั้งเป็นของบริโภค สิ่งประดิษฐ์ เสื้อผ้า สิ่งทอ ของที่ระลึก

แหล่งที่มาข้อมูล

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544. **จัด Home stay อย่างไรไม่ให้ผิดทาง.** เอกสารสรุปการสัมมนาทางวิชาการ. เมื่อ 25 พฤษภาคม 2544 ณ โรงแรมดิเอมเมอร์ลด์. กรุงเทพฯ.

มธุรส ปราบไพรี. 2544. **ธุรกิจท่องเที่ยว: โหมสเคย์กับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.** กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

<http://www.siamfreestyle.com/forum/index.php?showtopic=1593>

http://homestaythai.tourism.go.th/page_development.php

.....

เอกสารประกอบการบรรยาย
เรื่อง การผลิตงานเครื่องปั้นดินเผา

โดย อ.สมิต ตะกรุดแก้ว ณ อบต.คอนช้าง จ.ขอนแก่น วันที่ 8 - 9 สิงหาคม 2554

“การผลิตงานเครื่องปั้นดินเผา”

เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง สิ่งที่เกิดจากการนำดิน แร่ หิน มาปั้นเป็นรูปทรงต่างๆ แล้วนำไปเผาเพื่อให้เนื้อดินมีความแข็งแกร่ง

ประเภทของเครื่องปั้นดินเผา

1. เครื่องปั้นดินเผาชนิดเนื้อดิน หรือเอิร์ธเทนแวร์

เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่นำไปเผาที่อุณหภูมิ 800 – 1,150 °C เนื้อหยาบค่อนข้างหนา มีความพรุนตัวสูง มีทั้งเคลือบผิวและไม่เคลือบ เช่น กระจาดปลูกต้นไม้ หม้อดินเผา ฯลฯ

2. เครื่องปั้นดินเผาชนิดเนื้อหิน หรือสโตนแวร์

เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่นำไปเผาที่อุณหภูมิ 1,200 – 1,300 °C ถึงจุดสุกตัว เนื้อดินมีความแข็งแกร่ง เคาะเสียงกังวาน ไม่ซึมน้ำ หรือซึมผ่านน้อย มีทั้งเคลือบผิวและไม่เคลือบ เช่น ครก ไหปลาร้า ฯลฯ

3. เครื่องปั้นดินเผาชนิดเนื้อกระเบื้อง หรือพอร์ซเลน

เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่นำไปเผาที่อุณหภูมิ 1,300 – 1,500 °C มีลักษณะพิเศษคือ โปร่งแสง เนื้อดินมีความละเอียดและแข็งแกร่งมาก เคาะเสียงกังวาน ไม่ซึมน้ำ มีการเคลือบให้เป็นสีและลวดลายต่างๆ เช่น ถ้วยชาม แจกัน รูปปั้น สุขภัณฑ์ กระเบื้องปูพื้น กระเบื้องมุงหลังคา ฯลฯ

วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา แบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่มีความเหนียว ได้แก่ ดินชนิดต่างๆ

ดินขาว (Kaolin)

ส่วนใหญ่เป็นดินที่พบในที่สูง สีขาวหม่น มีความทนไฟสูง ความเหนียวน้อย เปอร์เซนต์การหดตัวน้อย การนำมาใช้ต้องนำไปผสมกับวัตถุดิบชนิดอื่น

ดินดำ (Ball clay)

พบในที่ราบต่ำ มีสีเทา สีดำ มีความเหนียว เปอร์เซนต์การหดตัวมากกว่าดินขาว สามารถสุกตัวได้ในอุณหภูมิไม่สูงมากนัก

ดินทนไฟ (Fire clay)

เป็นดินชนิดที่สามารถทนความร้อนได้สูงถึง 1,500 °C มีความเหนียวมาก อาจพบเป็นสิน้ำตาลอ่อน สีเทา หรือสีเทาเข้ม

ดินเบนโทไนท์ (Bentonite clay)

เป็นดินที่เกิดจากซีต้อกัวเขาไฟ มีความเหนียวมากกว่าดินเหนียวธรรมดา มีการหดตัวสูง ใช้เป็นส่วนผสมในเนื้อดิน ไม่มากนัก พบในภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่

ดินเทอราคอตตา (Terracotta)

เป็นดินสีแดงอมส้ม ซึ่งจะมีสีเข้มมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณออกไซด์ของเหล็กภายในดินและอุณหภูมิในการเผา มีความเหนียวพอสมควร พบได้ตามแหล่งต่างๆ ทั่วโลก นิยมใช้ทำกระถางต้นไม้ หม้อดิน รวมไปถึงงานหัตถศิลป์อื่นๆ

ประเภทที่ไม่มีความเหนียว ได้แก่ หิน และแร่ต่างๆ

หินเขี้ยวหนูมาน หรือควอตซ์ (Quartz)

เป็นสารประกอบของซิลิกาที่เกิดในธรรมชาติ พบในรูปของหิน ททราย ฯ ใช้ผสมในเนื้อดินทำหน้าที่เป็นโครงสร้างเพื่อให้เนื้อดินมีความแข็งแรงและทนไฟสูงขึ้น ลดการหดตัวของเนื้อดิน แต่ถ้าใส่มากเกินไปจะทำให้ความเหนียวลดลง ถ้านำไปผสมเคลือบจะทำให้เกิดความมัน แต่ถ้าใส่มากเกินไปจะทำให้ทนไฟสูง

หินฟันม้า (Feldspar)

ใช้ผสมเนื้อดินและเคลือบ ทำหน้าที่เป็นตัวหลอมละลาย ช่วยลดจุดสุกตัวของดินและเคลือบ เกิดจากการแปรสภาพของหินแกรนิต มีลักษณะทั่วไปเป็นหินแข็ง ทึบแสง มีทั้งสีขาว สีชมพู

หินปูน (Limestone)

นิยมนำไปผสมในเคลือบ ทำหน้าที่เป็นตัวหลอมละลาย

เถ้ากระดูก (Bone ash)

เป็นวัตถุดิบที่เตรียมขึ้นจากเถ้ากระดูก ใช้ผสมเนื้อดิน ทำหน้าที่เป็นตัวหลอมละลาย ทำให้ผลิตภัณฑ์โปร่งแสง

ดินเชื้อ (Grog)

ดินที่ผ่านการเผาแล้วนำมาบด ใช้ผสมเนื้อดิน ช่วยควบคุมการทรงตัวและการหดตัว ป้องกันการแตกร้าวของผลิตภัณฑ์

การทดสอบดินเพื่อการขึ้นรูปงานเครื่องปั้นดินเผา

1. วิธีบีบคิ่ง คือการนำดินมาบีบกับหัวแม่มือหรือนำมาค้ำกับอุ้งมือให้เป็นก้อนกลม ถ้าดินเกิดความมันวาวหรือเรียกกันว่า "มันปู" แสดงว่าดินนั้นมีความเหนียวมากพอที่จะนำมาขึ้นรูปได้

2. วิธีขดงอ คือการนำดินมาค้ำเป็นเส้นกลมขนาดประมาณแท่งดินสอ แล้วขดงอให้เป็นวงแหวนเล็กๆ ถ้าปรากฏรอยแตกร้าวที่ส่วนโค้งของวงแหวน แสดงว่าดินนั้นมีความเหนียวน้อย

การเตรียมวัตถุดิบ มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงและเตรียมวัตถุดิบเพื่อให้มีความเหมาะสมสำหรับการผลิตงานเครื่องปั้นดินเผาด้วยวิธีการต่างๆ

การขึ้นรูปงานเครื่องปั้นดินเผา

การขึ้นรูปด้วยมือ น่าจะเป็นวิธีการขึ้นรูปที่ง่ายที่สุดและเก่าแก่ที่สุด ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการทางเทคโนโลยีการทำเครื่องปั้นดินเผา ก่อนที่จะใช้เครื่องมือชนิดอื่นๆ มาช่วยระยะหลังๆ มีหลายวิธีการ ดังนี้

การบีบ (Pinching) มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. นวดดินให้เป็นก้อนกลม มีขนาดตามความเหมาะสม

2. ใช้หัวแม่มือกดดินให้เป็นหลุม หลังจากนั้นออกแรงบีบให้เป็นรูปทรงตามต้องการ โดยพยายาม

ควบคุมการบีบดินให้มีความหนาใกล้เคียงกันตลอดทั้งชิ้นงาน

3. ตกแต่งชิ้นงานให้เรียบร้อย

การขด (Coiling) มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. นวดดินให้เป็นก้อนกลม มีขนาดตามความเหมาะสม
2. คลึงดินให้เป็นเส้นกลม มีขนาดเหมาะสมตามขนาดของชิ้นงานที่ต้องการ
3. นำไปขดให้เป็นรูปทรงที่ต้องการ โดยใช้น้ำดินเป็นตัวประสานระหว่างรอยต่อ ใช้มือบีบหรือกด

ให้แนบสนิท

4. ตกแต่งชิ้นงานให้เรียบร้อย

การทำเป็นแผ่น (Slab) มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. นวดดินให้เป็นก้อนกลม มีขนาดตามความเหมาะสม
2. ใช้ลูกกลิ้ง กลึงดินหรือรีดดินให้เป็นแผ่น โดยพยายามควบคุมการรีดดินให้มีความหนาใกล้เคียงกันตลอดทั้งแผ่น

3. ตัดดินตามรูปแบบที่ต้องการ รอให้ดินแห้งหมาด

4. นำดินที่เตรียมไว้มาประกอบเข้าด้วยกัน โดยใช้ น้ำดินเป็นตัวประสานระหว่างรอยต่อ ใช้มือบีบหรือกดให้แนบสนิท

5. ตกแต่งชิ้นงานให้เรียบร้อย

การปั้นเป็นหมุน ใช้เป็นหมุนในการขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผา

การใช้แม่พิมพ์ สร้างแม่พิมพ์ด้วยปูนปลาสเตอร์เพื่อใช้ในการหล่องานเครื่องปั้นดินเผา และใช้แม่พิมพ์เพื่อการอัดดินเป็นงานเครื่องปั้นดินเผา

เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างงานเครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือที่ใช้ในการผลิตงานเครื่องปั้นดินเผานั้นแตกต่างกันไปตามรสนิยม ความถนัด และประสบการณ์ เครื่องมือบางชนิดยังสามารถทำได้เองจากวัสดุที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ โดยทั่วไปมีเครื่องมือพื้นฐาน คือ ไม้ปั้น ไม้ตกแต่ง มีด ฟองน้ำ พู่กัน

การตกแต่งเครื่องปั้นดินเผา การตกแต่งมีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้งานเครื่องปั้นดินเผา มีความสวยงามเพิ่มขึ้น สามารถทำได้หลายวิธีการ เช่น

การชุบขีด

การเขียนสี

การปั้นลายนูน

การกดประทับ

การขีดผิว

การเผารมควัน ฯลฯ

การเคลือบ คือ การฉาบผิวเครื่องปั้นดินเผาด้วยชั้นของแก้วบางๆ หลังถูกความร้อนจะหลอมละลายเป็นเนื้อเดียวกัน

เตาและการเผา

การเผา คือการเพิ่มอุณหภูมิให้แก่ผลงานภายในเตา ภายใต้อุณหภูมิที่เหมาะสมเพื่อเปลี่ยนสภาพดินให้กลายเป็นวัตถุที่มีความแข็งแรง การเผามีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ใช้วิธีการสุมเผาแบบง่าย ๆ ซึ่ง

ปัจจุบันนี้ก็ยังมีการเผาในลักษณะเช่นนี้อยู่ ต่อมาจึงรู้จักวิธีใช้ประโยชน์จากการก่อผนัง หรือสร้างเตาที่มีผนัง และหลังคากันเพื่อเก็บกักความร้อนให้ภายในเตามีอุณหภูมิสูงขึ้น

เตา เป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน มีหลายชนิด สามารถแบ่งจำแนกได้ดังนี้
แบ่งตามชนิดเชื้อเพลิง เช่น เตาฟืน เตาแก๊ส เตาไฟฟ้า
แบ่งตามลักษณะเตา เช่น เตาเผาแบบไม่ต่อเนื่อง เตาเผาแบบต่อเนื่อง
แบ่งตามระบบทางเดินลม เช่น เตาทางเดินลมร้อนขึ้น เตาทางเดินลมร้อนลง

เตาและการเผาแบบพื้นบ้าน การเผาแบบพื้นบ้านจะมีลักษณะเป็นการเผาเตากลางแจ้งแบบเตาเปิด (Domestic Fire) ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า “เตานอก” หรือ “เตาดาด” เป็นเตาเผาเครื่องปั้นดินเผามาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ใช้สถานที่โล่งแจ้งในการเผา ใช้ฟางข้าว และฟืนเป็นเชื้อเพลิง ส่วนมากจะเผาในตอนบ่าย การเผาแบบนี้ไม่นิยมเผาในช่วงฤดูฝนหรือวันที่มีน้ำค้างตกมาก เพราะจะทำให้พื้นเปียกชื้น ซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์มีสีดำเป็นตำหนิไม่สวยงาม สิ้นเปลืองเชื้อเพลิง

อุปกรณ์การเผา ได้แก่ หลักกองเตา หรือก้อนเส้า ทำจากเนื้อดินปั้นชนิดเดียวกับชิ้นงาน โดยวางก้อนเส้าบนพื้นเป็นตัวรับไม้ฟืน เชื้อเพลิงในการเผา ได้แก่ ฟืน และฟางข้าว

มีขั้นตอนในการเผาดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมพื้นที่และวางก้อนเส้า พื้นที่ที่จะเผาชิ้นงานต้องเป็นพื้นที่เรียบ ไม่มีหญ้า เกิดอยู่ และต้องแห้งสนิท การวางก้อนเส้าจะเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส วางอย่างน้อย 9 หลัก ถ้าเตาที่เผาปริมาณมากๆ จะวางประมาณ 20 หลัก จะวางห่างกันประมาณ 5 ก้าว ก้อนเส้าจะสูงประมาณ 15-20 เซนติเมตร ทำหน้าที่ยกฟืนสูงจากพื้นดินเพื่อให้อากาศเข้าไปทำให้ฟืนลุกไหม้

ขั้นตอนที่ 2 การวางฟืน นำฟืนที่มีความโค้งงอน้อยที่สุดมาวางบนก้อนเส้า ทำหน้าที่เป็นคาน แล้วจึงเอาฟืนอื่นพาดขวางสลับกันไป 3-4 ชั้น เป็นฐานสำหรับวางชิ้นงาน

ขั้นตอนที่ 3 การวางชิ้นงาน วางชิ้นงานโดยคว่ำปากลง โดยวางชิดกันบนฟืนที่เตรียมไว้ในขั้นตอนที่สอง การวางชิ้นงานสามารถซ้อนกันสองชั้นได้ ถ้าเป็นเตาใหญ่อาจวางซ้อนกันถึง 3 ชั้น การวางชิ้นงานคว่ำลงเพื่อให้ความร้อนอบอยู่ในชิ้นงาน ทำให้สุกทั่วทั้งชิ้นงาน

ขั้นตอนที่ 4 การเผา นำฟางข้าวมาสอดใต้ฟืนทุกด้านเพื่อเป็นเชื้อไฟให้ไฟติดฟืนเร็วขึ้น เริ่มจุดไฟที่ฟางข้าวพร้อมกันทั้ง 4 ด้าน รอจนไฟเริ่มลุกไหม้ฟืน ไม้จนทั่วแล้วจึงเริ่มหอบฟางข้าวมาสมบนกองชิ้นงาน ฟางข้าวที่อยู่ด้านนอกจะลุกไหม้อย่างรวดเร็วแต่ฟางข้าวที่อยู่ด้านในจะลุกไหม้ไม่สมบูรณ์ต้องคอยใช้ไม้ยาวๆ เขี่ยช่วยให้ลุกไหม้อย่างสมบูรณ์ สมฟางข้าวไปเรื่อยๆ ฟืนลุกไหม้จนเกือบหมดฟืนจะทรุดลงจากก้อนเส้า จะสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนกองชิ้นงานที่วางชิดกันจะช่วยพยุงซึ่งกันและกันไม่ให้ล้มได้ และสมฟางต่อไปอีกสักพักจึงจะเสร็จขั้นตอนการเผา ซึ่งการเผาสำหรับก้อนเส้า 9 หลักจะใช้เวลาประมาณ 30 นาที แต่การเผาที่ใช้ก้อนเส้ามากขึ้นก็จะเผาใช้เวลามากขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 การนำชิ้นงานออกจากเตา โดยทิ้งไว้ให้ชิ้นงานเย็นตัวก่อน โดยใช้เวลาประมาณ 2-5 ชั่วโมง ก็สามารถจับชิ้นงานออกมาจากกองได้

ต่อมาเนื่องจากการเผาแบบเตาเปิดเป็นการเผาที่สิ้นเปลืองพลังงานและเชื้อเพลิง เกิดการสูญเสียความร้อนไปกับอากาศและพื้นที่ว่างโดยรอบ จึงได้มีการปรับเปลี่ยนมาเผาเตาแบบปิด โดยการนำอิฐมาก่อเป็นเตา เว้นที่ว่างภายในไว้สำหรับบรรจุผลงาน จากนั้นจึงนำเชื้อเพลิงที่สามารถหาได้ภายในท้องถิ่น อาทิ

เช่น แกลบ ฟางข้าว เศษใบไม้แห้ง กิ่งไม้ ฯลฯ นำมาบรรจุภายในเตาให้เต็มพื้นที่ว่างโดยรอบผลงาน ทำการเผาโดยมีการเติมเชื้อเพลิงเพิ่มประมาณ 2 - 3 รอบ รอให้งานมีอุณหภูมิลดต่ำลง จึงนำผลงานออก นอกจากจะไม่เสียพลังงานและไม่สิ้นเปลืองเชื้อเพลิงแล้ว ยังทำให้เผาได้อุณหภูมิสูงขึ้นอีกด้วย

การออกแบบ การออกแบบเป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้ผลิตมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อการสร้างผลงานให้เกิดประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม มีความหมายต่างๆ ดังนี้

“การออกแบบ เป็นการสร้างสรรค์ผลงานขึ้น โดยไม่ลอกเลียนของเดิมหรือความคิดเดิมที่เคยมีมาก่อน เพื่อตอบสนองความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอย หรือความต้องการด้านอื่นๆ”

“การออกแบบ คือการสร้างผลงานในรูป 2 มิติ และ 3 มิติ ให้เกิดความสวยงาม และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความเหมาะสมกับสภาพต่างๆ”

“การออกแบบ คือการแก้ปัญหา และรู้หลักการในศิลปะ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยและเกิดความงาม”

การออกแบบที่ดี ควรคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ได้แก่

1. เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ดี
2. มีความสวยงามตามต้องการ
3. สร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็น
4. ใช้วัสดุได้เหมาะสมกับงานที่ออกแบบ
5. ประหยัด

รูปทรงที่ใช้ในการออกแบบ

1. รูปทรงเรขาคณิต (Geometric Form) หมายถึง รูปทรงที่มีลักษณะเป็นแบบเรขาคณิต เช่น รูปกลม รูปสามเหลี่ยม รูปสี่เหลี่ยม ฯลฯ รูปทรงเหล่านี้เป็นรูปทรงที่ให้ความรู้สึกเป็นกลาง เป็นโครงสร้างหรือเป็นพื้นฐานให้แก่รูปทรงอื่นๆ

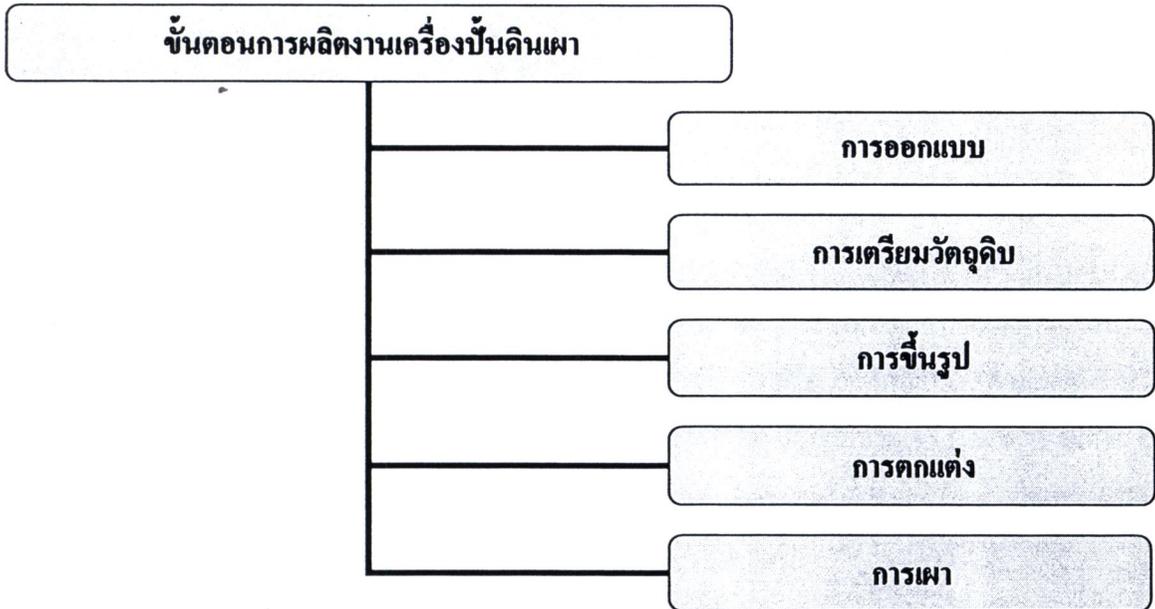
2. รูปทรงธรรมชาติ (Organic Form) หมายถึง รูปทรงของสิ่งที่มีชีวิต หรือมีลักษณะคล้ายสิ่งที่มีชีวิต มีโครงสร้างที่ประกอบขึ้นด้วยการขยายตัวและผนึกตัวของเซลล์ต่างๆ เช่น คน สัตว์ พืช กระดุก ปะการัง ฯลฯ เป็นรูปทรงที่ให้ความรู้สึกว่ามีโครงสร้างของชีวิตและเติบโตได้

3. รูปทรงอิสระ (Free Form) หมายถึง รูปทรงที่เกิดขึ้นอย่างอิสระไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนในตัวเอง แต่เป็นไปตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม มีลักษณะลื่นไหลให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว อาทิเช่น รูปทรงของเมฆ ฯลฯ

ขั้นตอนการออกแบบ

1. เลือกรูปทรงใดรูปทรงหนึ่ง หรืออาจใช้ทุกรูปทรงประกอบกันก็ได้
2. กำหนดวิธีการขึ้นรูป
3. กำหนดวิธีการตกแต่ง
4. ปฏิบัติงาน

ขั้นตอนการผลิตงานเครื่องปั้นดินเผา

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการผลิตเครื่องปั้นดินเผา

“เม็ดดินเผา”

เม็ดดินเหนียว (dried clay pellets) และเม็ดดินเผา (expanded clay) นิยมใช้เป็นวัสดุปลูก และวัสดุปิดหน้ากระถางไม้ดอกไม้ประดับ ทั้งนี้เพื่อความสวยงามและช่วยเก็บรักษาความชื้น หรืออุปกรณ์ตกแต่งตู้ปลา

เม็ดดินเผาเป็นวัสดุปลูกที่ทำมาจากการเผาเม็ดดินเหนียวที่อุณหภูมิ 1,100 องศาเซลเซียส มีคุณสมบัติในการอุ้มน้ำ 14.7-16.5 % โดยน้ำหนัก มี pH 5-7 ไม่มีคุณสมบัติในการแลกเปลี่ยนประจุจึงไม่ทำปฏิกิริยากับธาตุอาหาร มีความหนาแน่นรวมเมื่อแห้ง 0.3-0.6 มีความพรุนดี ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 8-16 มิลลิเมตร ระบายน้ำและอากาศได้ดี มีโครงสร้างคงทนแข็งแรง สามารถทำการฆ่าเชื้อโรคและได้ง่าย ราคาถูกกิโลกรัม 35-50 บาท มีอายุการใช้งานที่นาน สามารถเพิ่มธาตุอาหารหรืออินทรีย์วัตถุลงไปในเม็ดดิน และย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม และยังไม่เป็นแหล่งสะสมโรคและแมลงอีกด้วย

สำหรับการผลิตในประเทศไทยเป็นการผลิตเพื่อใช้เป็นวัสดุปิดหน้ากระถาง ซึ่งเป็นเม็ดดินเผาที่มีขนาดใหญ่ ใช้วิธีการปั้นด้วยมือในการผลิต ตลาดมีความต้องการเดือนละประมาณ 20 ตัน และสามารถส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้อีกด้วย เช่น ฮองกง ฟิลิปปินส์ สหรัฐอเมริกา จากคุณสมบัติของเม็ดดินเผาดังกล่าว จึงมีแนวคิดในการศึกษาการผลิตเม็ดดินเผาจากแหล่งดินเหนียวที่ดี และมีขนาดที่เหมาะสมเพื่อเป็นวัสดุปลูกผักไฮโดรโปนิคส์ และเป็นแนวทางหนึ่งในการลดต้นทุนให้กับผู้ปลูกผักไฮโดรโปนิคส์ สามารถนำเทคโนโลยีมาช่วยในผลิตเป็นเชิงพาณิชย์ และเป็นการลดการนำเข้าวัสดุปลูกได้อีกด้วย

คุณสมบัติทั่วไปของเม็ดดินเผา

- อุ้มน้ำได้ดี และมีความพรุนในตัว
- มีความคงทนของโครงสร้างที่ดี
- อายุการใช้งานหลายปี ย่อยสลายได้
- ระบายอากาศได้ดีมาก
- ไม่ทำปฏิกิริยากับสารละลายธาตุอาหาร

- ไม่เป็นแหล่งสะสมของโรคและแมลง
- ทำการฆ่าเชื้อโรคและแมลงได้ง่าย
- ไม่มีคุณสมบัติในการแลกเปลี่ยนประจุ

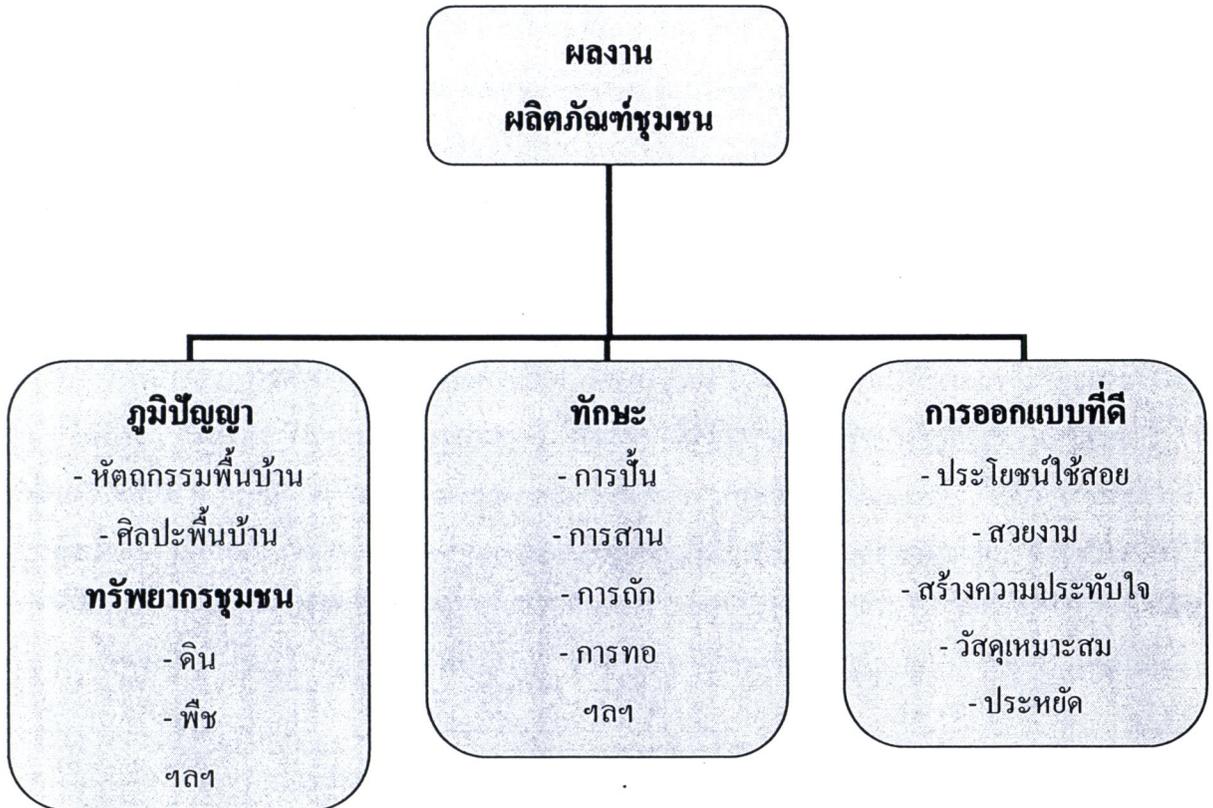
คุณสมบัติของเม็ดดินเผา

เม็ดดินเผา จะทำหน้าที่เหมือนฟองน้ำ คอยซับน้ำจากฝนหรือน้ำที่รดไว้ แล้วค่อยๆคายความชุ่มชื้นออกมา ให้น้ำดินทำให้ดินไม่แห้ง ต้นไม้ไม่ตาย และยังเป็นการตกแต่งเพิ่มความสวยงามให้กับต้นไม้ และสามารถนำไปจัดแจกันแทน โอเอซิส และล้างกลับมาใช้ใหม่ได้ เหมาะกับต้นไม้ทุกประเภท ทั้งในและนอกอาคาร เช่น กล้วยไม้หรือกระบองเพชร สามารถใช้ร่วมกับปุ๋ยได้ทุกชนิด ไม่เป็นพิษกับพืชและสิ่งมีชีวิตทุกชนิด และยังสามารถย่อยได้เองตามธรรมชาติ โดยจะผสมปนไปในดินเป็นแร่ธาตุเพิ่มออกซิเจนให้รากไม้

ขั้นตอนการผลิต

1. เตรียมดินเหนียว โดยมีส่วนผสมดังต่อไปนี้
  - ดินเหนียว
  - ดินผสมสูตรพิเศษ
  - ใบก้ามปู
  - แกลบ
  - โยมะพร้าว
  - น้ำ
  - ปุ๋ยชีวภาพ
2. หมักทิ้งไว้ประมาณ 5 – 7 วัน แล้วนำมาปั้น ตามขนาดและรูปทรงที่ต้องการ เช่น ทรงกลม , ทรงสี่เหลี่ยมลูกเต๋า , แบบแท่ง และแบบธรรมชาติ (Free Form)
3. ตากให้แห้ง ใช้เวลาประมาณ 2 – 3 วัน
4. เผาด้วยอุณหภูมิ 600 – 900 องศาฟาเรนไฮต์ เป็นเวลา 5 – 7 วัน
5. คลุกด้วยส่วนผสมปุ๋ยชีวภาพ แล้วตากให้แห้ง
6. นำไปใช้ได้

กระบวนการผลิตผลงานผลิตภัณฑ์จากชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ผศ.ธนสิทธิ์ จันทะวี. **เครื่องปั้นดินเผาขั้นพื้นฐาน**. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552.

ชลุด นิ่มเสมอ. 2538. **องค์ประกอบของศิลปะ**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ทวี พรหมพฤกษ์. 2523. **เครื่องเคลือบดินเผาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

วัฒนะ จุฑะวิภาต. **การออกแบบ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปราดนา, 2527.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่ม 11. กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2551

สุขุมล เล็กสวัสดิ์. 2548. **เครื่องปั้นดินเผา: พื้นฐานการออกแบบและปฏิบัติงาน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

www.manager.co.th

www.pantown.com

<http://amorna.blogspot.com>

บทความ ภูมิปัญญาไทย “มะยม” เม็ดดินเผา อ. ท่วมกา จ. กาญจนบุรี

ภูมิปัญญาใหม่ จากแนวคิด “ พลิกดินให้เป็นเงิน ” นับเป็นนวัตกรรมใหม่ เพื่อการดูแลต้นไม้ เป็นการช่วยเก็บรักษาความชุ่มชื้นให้หน้าดิน “ มะยม เม็ดดินเผา ” เป็นนวัตกรรมใหม่ที่ ช่วยแก้ปัญหาการดูแลต้นไม้ เช่น ไม้อยู่บ้านหลายวันใครจะรดน้ำให้ต้นไม้ที่บ้าน หรือเวลารดน้ำแรง ๆ น้ำจะกระเซ็นออกมา รวมทั้งดินและปุ๋ยที่ใส่ไว้ก็จะกระเด็นออกมาจากโคนต้นไม้ทำให้หน้าดินแน่นและเป็นโพรง ต้องคอยหมั่นเติมดินและปุ๋ย ยิ่งถ้าเป็น โรงเรือนหรือพื้นที่ที่ต้องการความสะอาดมาก ในบ้านที่ปูพรม ต้องมาทำความสะอาดกันทุกครั้งทีรดน้ำ เป็นการสิ้นเปลืองทั้งเงินและเวลา

ที่มาของเม็ดดินเผา

จากประสบการณ์การทำงานทางด้านการโรงแรมและการจัดสวน ทำให้ได้พบเห็นปัญหาเกี่ยวกับการดูแลรักษาต้นไม้ทั้งภายในและภายนอกอาคาร และจากวิถีชีวิตในบ้านพักอาศัยที่ จังหวัดกาญจนบุรี ที่ครอบครัวรักการปลูกต้นไม้เป็นชีวิตจิตใจ ของประชาชนกลุ่ม “ คุณศิษณุ อามสุทธิ์ ” จึงเป็นแรงบันดาลใจ และจุดเริ่มต้นให้คิดค้นและพัฒนาเม็ดดินเผาเพื่อการดูแลต้นไม้ขึ้น ประกอบกับการได้คลุกคลีกับชาวบ้านที่มาช่วยทำสวน และเห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้เกิดความคิดที่จะรวมกลุ่มชาวบ้านในยามว่าง โดยเฉพาะแม่บ้าน มาร่วมกันใช้เวลาให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชน นอกเหนือจากการปลูกอ้อยเป็นอาชีพหลัก จึงได้รวบรวมแรงงานที่ยังมีเวลาว่าง อันได้แก่กลุ่มแม่บ้าน มาร่วมสร้างภูมิปัญญาจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่ อันได้แก่ ดิน น้ำ และปุ๋ย มาสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มแม่บ้านในเขตอำเภอท่ามะกาแห่งนี้ โดยเริ่มก่อตั้งกลุ่มครั้งแรกในปี พ.ศ. 254 4 มีสมาชิกในกลุ่มประมาณกว่า 400 คน

คุณสมบัติทั่วไปของเม็ดดินเผา

- อุ่นน้ำได้ดี และมีความพรุนในตัว
- มีความคงทนของ โครงสร้างที่ดี
- อายุการใช้งานหลายปี ย่อยสลายได้
- ระบายอากาศได้ดีมาก
- ไม่ทำปฏิกิริยากับสารละลายธาตุอาหาร
- ไม่เป็นแหล่งสะสมของโรคและแมลง
- ทำการฆ่าเชื้อโรคและแมลงได้ง่าย
- ไม่มีคุณสมบัติในการแลกเปลี่ยนประจุ

คุณสมบัติของเม็ดดินเผา

เพียงแค่นำมะยมเม็ดดินเผา มาแช่น้ำ 5 นาที แล้วโรยให้ทั่วบริเวณ โคนต้นไม้ หนา 1-2 นิ้ว มะยมเม็ดดินเผา จะทำหน้าที่เหมือนฟองน้ำ คอยซับน้ำจากฝนหรือน้ำที่ท่ามรด ไว้แล้วค่อยๆคายความชุ่มชื้นออกมาให้หน้าดินทำให้ดินไม่แห้ง ต้นไม้ไม่ตาย และยังเป็นการตกแต่งเพิ่มความสวยงามให้กับต้นไม้ และสามารถนำไปจัดแจกันแทน โอเอซิส และล้างกลับมาใช้ใหม่ได้ เหมาะกับต้นไม้ทุกประเภท ทั้งในและนอกอาคาร เช่น กล้วยไม้หรือกระบองเพชร สามารถใช้ร่วมกับปุ๋ยได้ทุกชนิด ไม่เป็นพิษกับพืชและสิ่งมีชีวิตทุกชนิด และ “ มะยม เม็ดดินเผา ” ยังสามารถย่อยได้เองตามธรรมชาติ โดยจะผสมปนไปในดินเป็นแร่ธาตุเพิ่ม

ออกซิเจนให้รากไม้ มะขม เม็ดดินเผา เป็นสินค้า OTOP ภูมิปัญญาชาวบ้านจาก อ.มะกา จ.กาญจนบุรี

ขั้นตอนการผลิต

1. เตรียมดินเหนียวจากพื้นที่ใน อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี โดยมีส่วนผสมดังต่อไปนี้

- ดินเหนียวกัณฑ์เศษ
- ดินผสมสูตรพิเศษ
- ใบก้ามปู
- แกลบ
- ไยมะพร้าว
- น้ำ
- ปุ๋ยชีวภาพ

2. หมักทิ้งไว้ประมาณ 5 – 7 วัน แล้วนำส่งให้ชาวบ้านปั้น ตามขนาดและรูปทรงที่ต้องการ ซึ่งแบ่งออกเป็น ทรงกลม , ทรงสี่เหลี่ยมลูกเต๋า , แบบแท่ง และแบบธรรมชาติ (Free Form) โดยมี 3 ขนาด คือ size S , M และ L

3. ตากให้แห้ง ใช้เวลาประมาณ 2 – 3 วัน

4. เผาด้วยอุณหภูมิ 600 – 900 องศาฟาเรนไฮต์ เป็นเวลา 5 – 7 วัน

5. คลุกด้วยส่วนผสมปุ๋ยชีวภาพ แล้วตากให้แห้ง

6. บรรจุถุง

วิธีใช้สำหรับต้นไม้ทั่วไป

- นำมะขมเม็ดดินเผาแช่น้ำประมาณ 5-10 นาที
- โรยทับหน้าดินในกระถางหรือโคนต้นไม้ที่ต้องการ
- โรยหนาประมาณ 1-2 นิ้ว เพื่อปิดหน้าดินให้ทั่ว

วิธีใช้สำหรับไม้น้ำ แจกัน หรือตู้ปลา

- สำหรับไม้น้ำและแจกัน ล้างมะขมเม็ดดินเผา 2-3 น้ำก่อนใช้ เพื่อช่วยไม่ให้น้ำขุ่น
- สำหรับตู้ปลา นำมะขมเม็ดดินเผาแช่น้ำทิ้งไว้ประมาณ 2-3 วัน แล้วล้างน้ำออกจึงนำไปใส่ในตู้ปลา

กำลังการผลิต

- แบบกลม 10 ตัน/เดือน
- แบบเหลี่ยม 10 ตัน/เดือน
- แบบแท่ง 10 ตัน/เดือน
- แบบธรรมชาติ 50 ตัน/เดือน

เกียรติคุณ

- ประกาศนียบัตรการคัดสรรผลิตภัณฑ์ ตาม โครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

- ได้รับรองเป็นสินค้าขึ้นทะเบียน OTOP ของ จ.กาญจนบุรี
- ภูมิบัตรผลิตภัณฑ์ตำบลดีเด่น จากรายการสายตรง อบต.ช่อง 3

- ประกาศนียบัตร รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม เลขที่ 20440-138/46

บทวิเคราะห์

หากเราปล่อยบริหารเวลาในวันหนึ่ง ๆ ที่พอเหลืออยู่ มาศึกษาหาคุณค่าจากทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น มาสร้างคุณค่าเพิ่มเติมให้เกิดมูลค่าอันเป็นประโยชน์ทั้งในแง่เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต ด้วยการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ จากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ปลุกกระแสคนในท้องถิ่นให้ตื่นตัวและเห็นคุณค่าของสินทรัพย์ที่มีในท้องถิ่นตน ดังเช่นที่คุณชัชฌู อำนวยฤทธิ์ หนึ่งในชาวล้านอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ประธานกลุ่มซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่หัวก้าวหน้าที่ไม่ยอมปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ผู้สังเกตเห็นถึงโอกาสในการนำเอาเวลาที่เหลืออยู่ของคนในชุมชน ได้พยายามคิดค้น ศึกษา และทดลอง เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีคุณค่าแก่ท้องถิ่นและสังคมส่วนรวม ในการร่วมอนุรักษ์ดูแลต้นไม้ สวนประดิษฐ์ สำหรับคนรักธรรมชาติทั้งหลายเมื่อยเมื่อดินเผา จึงจัดว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าแก่สังคมในวงกว้าง ที่จะร่วมกันปลูกต้นไม้ ดูแลรักษาให้สวยงามและยั่งยืนคงทนนาน เพราะไม่เพียงแต่รายได้ที่สะท้อนกลับมาสู่ชุมชนเท่านั้น หากยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่ช่วยโลกในภาวะที่เรารณรงค์โลกร้อน ส่งเสริมให้ผู้คนสนใจปลูกและดูแลต้นไม้เพื่อความสวยงามเพลิดเพลิน และช่วยลดภาวะโลกร้อนได้อย่างมหาศาล หากผู้คนตื่นตัวหันมาสนใจการปลูกต้นไม้เพื่อความสวยงามกันมากขึ้น โดยมีนวัตกรรมใหม่ที่ช่วยดูแลรักษาต้นไม้ที่เป็นประโยชน์และสะดวกใช้ในชีวิตประจำวัน นับตั้งแต่ แจกันดอกไม้, ต้นไม้ในบ้าน, สวนสาธารณะ, ไม้ประดับในโรงแรม ตลอดจนสวนป่าขนาดใหญ่

จากความรู้และประสบการณ์ในด้านการตลาดของคุณชัชฌู จึงได้พยายามผลักดันผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้ออกสู่ท้องตลาดสากล ตั้งแต่การใช้ในท้องถิ่น, การส่งไปขายในพื้นที่ใกล้เคียง, การทำศูนย์กลางการขายอยู่ในกรุงเทพฯ, การหาตัวแทนขายทั่วประเทศ และการส่งออกไปยังต่างประเทศ โดยได้รับการกล่าวขานถึงคุณค่าของเมื่อดินเผาเป็นอย่างดีอย่างแพร่หลาย จนมีโอกาสได้เป็นผู้ร่วมจัดแสดงผลงานในงาน “มหกรรมพืชสวนโลกเฉลิมพระเกียรติ” ที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2549

คุณค่าของเมื่อดินเผา

การคิดค้นผลิตภัณฑ์ในการดูแลรักษาต้นไม้ด้วยเมื่อดินเผา นี้ ได้สร้างคุณประโยชน์มากมาย โดยแต่เดิมได้เคยมีการใช้ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ในการดูแลรักษาหน้าดิน เช่น หิน ห้อนกรวด มาโรยหน้าดินเพื่อป้องกันหน้าดินกระเด็นในเวลารดน้ำต้นไม้ หรือฝนตก ซึ่งทั้งหินแล็ก้อนกรวดล้วนมีคุณสมบัติในการดูดเก็บความร้อนจากแสงอาทิตย์ หากเกิดความร้อนกับหน้าดินเป็นเวลานานจะทำให้รากต้นไม้ตายได้ และเป็นวัตถุที่บอบช้ำไม่อาจกักเก็บน้ำได้ จึงไม่เกิดประโยชน์ในยามที่ไม่อาจรดน้ำต้นไม้ได้ทุกวัน อีกทั้งยังไม่มีสารอาหารให้แก่ต้นไม้ และไม่มีกักรบายอากาศได้ ในกรณีที่โรยหินและกรวดมากเกินไปจนปิดหน้าดินทั้งหมด คุณค่าที่เกิดจากภูมิปัญญาการผลิตเมื่อดินเผาที่มีอยู่มากมาย ทั้งคุณประโยชน์แก่ต้นไม้ ชุมชน ประเทศชาติ (การส่งออก) และสิ่งแวดล้อม โดยสามารถจำแนกออกได้ดังต่อไปนี้

1. การดูแลรักษาต้นไม้

- ตกแต่งหน้าดินเพื่อความสวยงาม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ต้องการการตกแต่งสวนเพื่อความสวยงาม เช่น โรงแรม รีสอร์ท บ้านพักอาศัย การโรยเมล็ดดินเผาบนหน้าดินเป็นการตกแต่งและรักษาความสะอาดหน้าดิน ในเวลารดน้ำต้นไม้ ป้องกันเศษดินกระเด็นกระจายออกมา

- เก็บความชุ่มชื้นและรักษาหน้าดิน โดยการปกคลุมหน้าดิน เป็นการป้องกันภาวะแสงแดดจัด ลมแรง ฝนตก ที่จะชะล้างหน้าดินได้

- ช่วยดูดซับน้ำและปุ๋ย โดยที่มีเมล็ดดินเผามีคุณสมบัติในการดูดซับน้ำได้ดี เพราะผลิตจากดินและส่วนผสมชีวภาพ

- ใช้ปลูกกล้วยไม้ แทนกาบมะพร้าว (ที่ช่วยอุ้มน้ำ)

- ใช้ปลูกไม้บอนไซและกระบองเพชร (แทนหินกรวด)

- ใช้ปลูกไม้หน้าไม้ทุกชนิด มีความสวยงามและมีสารอาหารให้ต้นไม้

- นำไปจัดแจกัน ได้อย่างสวยงาม

- ช่วยยืดอายุให้กับดอกไม้ในแจกัน เพราะมีสารอาหารหล่อเลี้ยง

- ลดการเกิดวัชพืชน้ำดิน

2. การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

- การป้องกันการแพร่ขุณย เพราะสามารถอุ้มน้ำไว้ในเนื้อดินเผา จึงไม่ต้องปล่อยให้น้ำขังจำนวนมาก ในกรณีปลูกไม้หน้า

- สามารถใช้ได้ใต้น้ำตู้ปลา หรือถังกรองบ่อปลา เพราะมีคุณสมบัติเบาว่าหินและกรวด ที่สำคัญคือไม่เก็บความร้อน

- ล้างและนำกลับมาใช้ใหม่ได้

- สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ เมื่อย่อยสลายแล้ว ยังช่วยเพิ่มออกซิเจนให้รากไม้ ทำให้ช่วยลดมลภาวะที่เป็นพิษ และช่วยสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยเฉพาะในพื้นที่เกษตรกรรม

3. การสร้างวิถีชีวิตชุมชน

- สามารถสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้านในเขตอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี และพื้นที่ใกล้เคียง นอกเหนือไปจากอาชีพหลักที่ส่วนใหญ่ปลูกอ้อยและมีเวลาว่างพอที่จะประกอบอาชีพอื่น เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และมีรายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัว

- สร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้ทุกคนในครอบครัว โดยทุกคนมีส่วนร่วมทำงานหลังภารกิจหลักแรงงาน ชาวบ้านทั้งหมดจะทำงานปั้นเมล็ดดินเผา โดยนำดินที่ผสมแล้วกลับไปปั้นที่บ้าน บางทีลูกเด็กเล็กแดงเห็นผู้ใหญ่ทำอยู่ก็จะเข้ามาช่วยปั้นดินด้วย เป็นงาน อุดมคติที่ทำได้เพลิดเพลิน นอกจากนี้ ในบางชุมชน ก็จะมานั่งทำร่วมกันในละแวกบ้านใกล้เคียง เพื่อร่วมพูดคุยสนุกสนานในขณะที่ทำงานปั้นดินนี้ไปด้วย และขยายไปสู่กลุ่มต่างๆ ที่ได้ทำงานร่วมกัน เพราะการทำอาชีพหลักเพียงอย่างเดียวจะช่วยให้ชาวบ้านมีสังคมแบบปิด เป็นลักษณะการทำงานเฉพาะในครอบครัวเดียว ต่างคนต่างงานให้พื้นที่ใครพื้นที่มัน แต่การรวมกลุ่มกันมาเป็นแรงงานปั้นเมล็ดดินเผา และร่วมเสนอแนะคิดในธุรกิจเดียวกัน ทำให้มีการพบปะกันระหว่างครอบครัวต่าง ๆ และคนอื่น ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน เกิดเป็นสังคมใหม่ขึ้นมา ที่มีกิจกรรมร่วมกัน (Community)

- สร้างคุณค่าแก่ผู้ด้อยโอกาส ทั้งคนแก่ผู้เฒ่าทั้งหลายที่เรี่ยวแรงกำลังวังชาดลดอย และผู้พิการที่ยังมีมือมีแขน สามารถนั่งทำงานนี้ที่บ้านได้ เป็นการสร้างคุณค่าชีวิตให้แก่ผู้ด้อยโอกาสเหล่านี้ ที่ยังสามารถทำงานหารายได้ช่วยเหลือครอบครัวได้

- สร้างเสริมสุขภาพที่ดี เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขที่เคยมาเยี่ยมชมกิจการที่นี่ ได้ให้ข้อสังเกตว่าการปั้นเม็ดดินเผานี้ ยังช่วยให้ได้บริหารข้อมือให้แข็งแรง ได้คืออีกวิธีหนึ่งด้วย

ทั้งนี้ หากการรวมกลุ่มของคนในพื้นที่ใกล้เคียงกัน มาร่วมทำกิจกรรมในยามว่าง ยังอาจจะสร้างวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มขึ้นได้ เช่น การละเล่น บทเพลง เป็นต้น แบบเดียวกับที่ชาวนาทำในเวลาเกี่ยวข้าวเช่นกัน หากสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีในกลุ่ม จะทำให้เกิดความเคยชินและอยากมาพบปะสังสรรค์ร่วมกิจกรรม ทั้งการช่วยกันทำงานและการสร้างสรรค์กิจกรรมอื่นภายในกลุ่ม อันเนื่องมาจากการใช้ภูมิปัญญาเป็นเครื่องนำพาให้เกิดชุมชนที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

ด้วยระยะเวลาเพียงไม่กี่ปี จากจุดเริ่มต้นจนถึงทุกวันนี้ มะขมเม็ดดินเผาได้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในบรรดาผู้รักการปลูกต้นไม้ทั้งที่บ้าน สวนสาธารณะ สวนไม้ประดับในโรงแรมหรือรีสอร์ท รวมทั้งไม้ประดับเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างบอนไซ กระบองเพชร แจกันดอกไม้ต่าง ๆ ทำให้ต้องขยายกำลังผลิต และที่สำคัญคือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณค่าเพิ่มขึ้นตามความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งแบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม เช่น ผู้ออกแบบสวนประดับ , ผู้รักการปลูกต้นไม้ใหญ่ ไม้กระถาง ทั้งภายในและภายนอกสถานที่ ตลอดจนผู้ที่ชอบจัดแจกันดอกไม้หรือไม้ประดับภายในห้อง ทำให้ความต้องการของผู้ใช้ย่อมแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์

ตัวอย่างเช่น ผู้ใช้ในการประดับตกแต่งแจกัน ย่อมต้องการเม็ดดินที่มีรูปทรงสวย แปลกตา เพื่อตกแต่งแจกันดอกไม้ให้สวยงาม ก็อาจจะมีการผลิตเม็ดดินเผาเป็นรูปทรงอื่น ๆ บ้าง เช่น รูปดาว เดือน พระจันทร์เสี้ยว ดอกไม้ ใบไม้ รูปปลา เป็นต้น หรืออาจมีการออกแบบรูปทรงพิเศษในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ให้เกิดความน่าสนใจ เป็นสีสันของผลิตภัณฑ์ได้ เช่น การทำรูปทรงหัวใจ หรือดอกกุหลาบ เนื่องในวันวาเลนไทน์

ข้อเสียของเม็ดมะขมดินเผาที่โรยบนหน้าดิน จะทำปฏิกิริยากับน้ำ อาจมีตะไคร่น้ำเขียว ๆ ปรากฏบ้าง ซึ่งผู้เลี้ยงไม้ประดับบางคนอาจจะไม่ชอบ เพราะดูไม่สวยงาม น่าจะสามารถพัฒนาส่วนผสมในการป้องกันการเกิดตะไคร่น้ำ เช่น การเคลือบน้ำยาเคมีลงบนเม็ดดินเผา แต่ทั้งนี้ ต้องมีการทดลองคุณสมบัติในการป้องกันได้ด้วย

สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึง คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาใช้ในการผลิต โดยเฉพาะวัตถุดิบ อันได้แก่ “ดิน” หากความต้องการสินค้าเพิ่มมากขึ้น กำลังการผลิตย่อมต้องสูงขึ้นตามไปด้วย จะทำอย่างไรในการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ให้มีพอใช้ไปได้ในระยะยาว ซึ่งต้องใช้การวางแผนในการนำดินมาใช้ พร้อม ๆ กับการรักษาดินในชุมชน หรืออาจต้องวางแผนในการจัดซื้อดินเพิ่มจากแหล่งท้องถิ่น เพื่อมิให้มีการขุดดินในชุมชนมากเกินไปจนอาจมีผลกระทบต่อระบบนิเวศน์วิทยา เป็นการรักษาสมดุลย์ทางธรรมชาติไปด้วย

สรุป

จากความคิด “พลิกดินให้เป็นเงิน” นำพาภูมิปัญญาของคนไทยให้แพร่หลายจากระดับท้องถิ่นไปสู่ระดับสากลได้ เพราะคุณประโยชน์มากมายที่เกิดขึ้นจากผลผลิต และกระแสสังคมทั่วโลกที่ต้องการการดูแลรักษาต้นไม้ คนหันมานิยมปลูกต้นไม้เป็นงานอดิเรกเพิ่มมากขึ้น และเป็นอุตสาหกรรมที่ช่วยลดภาวะโลกร้อนได้อย่างดี ด้วยคุณค่าของเมล็ดดินเผาี่นำมาซึ่งความสะดวกในการดูแลต้นไม้ทุกประเภท ทำให้การปลูกต้นไม้ให้สวยงาม ไม่ใช่เรื่องวุ่นวาย ที่ต้องมีขั้นตอนซับซ้อนอีกต่อไป ที่สำคัญคือ เป็นการสร้างรายได้สู่ท้องถิ่น ขยายผลถึงการส่งออกต่างประเทศ ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจทั้งครัวเรือนและในระดับประเทศ และสร้างชื่อเสียงของภูมิปัญญาไทยที่สามารถคิดค้นนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยสิ่งแวดล้อมของโลก ให้แพร่หลายไปสู่สากลผลิตและจัดจำหน่าย มะขมเมล็ดดินเผา

77 หมู่4 ต.พระแท่น อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี 71130

ที่มาของบทความ

<http://amorna.blogspot.com>

แบบประเมินความรู้เบื้องต้นด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการอนุรักษ์

ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ณ อบต.คอนช้าง จ.ขอนแก่น แบบประเมิน 30 ข้อ ใช้เวลา 20 นาที

ให้ผู้อบรมเขียนชื่อ-นามสกุลด้านบน และทำเครื่องหมายกากบาท (X) หน้าข้อที่ถูกต้อง

#####

1. การดำเนินธุรกิจของกลุ่มอาชีพ คืออะไร
  - ก. การทำกิจกรรมด้านการผลิต
  - ข. การจัดจำหน่าย และบริการ
  - ค. การสร้างกำไรจากการดำเนินงาน
  - ง. ถูกทุกข้อ

2. จะทำให้ธุรกิจกลุ่มอาชีพมั่นคงและยั่งยืนก้าวหน้าได้อย่างไร
  - ก. ต้องรู้หลักการ และวิธีการจัดการคน
  - ข. การจัดการงานด้านต่าง ๆ ตามขั้นตอนของการทำธุรกิจกลุ่มอาชีพ
  - ค. ไม่มีข้อใดถูก
  - ง. ถูกทั้ง ก. และ ข.

3. ปัจจัยใดบ้างมีผลต่อความสำเร็จ และล้มเหลวของธุรกิจ
  - ก. ปัจจัยแวดล้อมภายใน เช่น วัตถุดิบ การบริหารจัดการ
  - ข. ปัจจัยแวดล้อมภายนอก เช่น ภาวะเศรษฐกิจ
  - ค. ไม่มีข้อใดถูก
  - ง. ถูกทั้ง ก. และ ข.

4. เป้าหมายที่สำคัญของการดำเนินธุรกิจของกลุ่มอาชีพ คืออะไร
  - ก. การแสวงหากำไร และมีรายได้เพิ่มขึ้น
  - ข. สร้างมูลค่าเพิ่มให้วัตถุดิบในชุมชน
  - ค. แก้เหงา
  - ง. ถูกทั้ง ก. และ ข.

5. ประเภทของหัตถกรรมท้องถิ่น
  - ก. การทำเครื่องปั้นดินเผา
  - ข. การทอผ้าของชาวอีสาน
  - ค. การแกะสลัก, การจักสาน
  - ง. ถูกทุกข้อ

6. สถาปัตยกรรมอะไรที่โดดเด่นของคอนซัง

- ก. โบราณสถานกู่แก้ว
- ข. บ้านโบราณทรงลาวชาวอีสาน
- ค. บ้านโบราณทรงไทย
- ง. ถูกทุกข้อ

7. อะไรคือจุดเด่นของคอนซัง

- ก. วิธีการเลี้ยงวัว/ควายที่ใหญ่ที่สุด
- ข. วิธีการดำเนินชีวิตแบบธรรมชาติดั้งเดิม
- ค. มีการทำประมงน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุด
- ง. ถูกทุกข้อ

8. จุดเด่นหรือเอกลักษณ์ของคอนซังคือ

- ก. คอนที่มีช้างมาพักอยู่มากเป็นประวัติศาสตร์
- ข. การทอผ้าของชาวอีสาน
- ค. การแกะสลัก, การจักรสาน, เครื่องปั้นดินเผา
- ง. ถูกทุกข้อ

9. เครื่องปั้นดินเผาคืออะไร

- ก. การนำดิน แร่ หิน มาปั้นเป็นรูปทรงต่างๆ
- ข. สิ่งที่เกิดจากการนำดิน แร่ หิน ไปเผา
- ค. สิ่งที่เกิดจากการนำดิน แร่ หิน มาปั้นเป็นรูปทรงต่างๆ แล้วนำไปเผาเพื่อให้เนื้อดินมีความแข็งแรง
- ง. ถูกทุกข้อ

10. ข้อใดไม่ใช่วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา

- ก. ดินขาว ททราย
- ข. ปูน ปูนซีเมนต์
- ค. ดินทนไฟ ดินเชื้อ
- ง. หินฟันม้า หินปูน

11. ข้อใดคือความหมายของ “การออกแบบ”

- ก. การออกแบบ เป็นการสร้างสรรค์ผลงานขึ้น โดยไม่ลอกเลียนของเดิมหรือความคิดเดิมที่เคยมีมาก่อน เพื่อตอบสนองความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอย หรือความต้องการด้านอื่นๆ
- ข. การออกแบบ คือการแก้ปัญหา และรู้หลักการในศิลปะ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยและเกิดความงาม

ค. การออกแบบ คือการสร้างผลงานในรูป 2 มิติ และ 3 มิติ ให้เกิดความสวยงาม และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความเหมาะสมกับสภาพต่างๆ

ง. ถูกทุกข้อ

12. การออกแบบที่ดีควรคำนึงถึงอะไร

ก. ทำลายธรรมชาติ

ข. เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ดี

ค. ใช้วัสดุราคาแพง

ง. ใช้งานไม่ได้

13. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) หมายความว่าอย่างไร

ก. การท่องเที่ยวสถานที่ทางธรรมชาติ โดยสีเขียวเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ

ข. การท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ

ค. การท่องเที่ยวที่เน้นในด้านเกษตรกรรม

ง. การท่องเที่ยวที่เน้นในด้าน สิ่งแวดล้อมอันเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ทั้งพืช สัตว์ และมนุษย์

14. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน หมายความว่า

ก. การเดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติ

ข. การเดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ และมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม

ค. การเดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ และมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมีการควบคุมผลกระทบพร้อมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม

ง. การเดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ และมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมีการควบคุมผลกระทบจากหน่วยงานของภาครัฐ

15. ข้อใดจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน

ก. ที่นาเกษตรทฤษฎีใหม่ของลุงบุญมี

ข. ถ้ำผาน้ำตก ที่มีอยู่ในชุมชน

ค. อุทยานแห่งชาติ

ง. ตลาดขายของป่า

16. ข้อใดไม่ใช่องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- ก. องค์ประกอบด้านสุขภาพของชาวบ้าน
- ข. องค์ประกอบด้านการจัดการ
- ค. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ
- ง. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม

17. สิ่งแวดล้อมได้แก่

- ก. พืช สัตว์ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ
- ข. ภูเขา ลำธาร แม่น้ำ พืชพันธุ์ และทะเลทราย
- ค. โรงเรียน บ้าน วัด ถนน และรถยนต์
- ง. ถูกทุกข้อ

18. ข้อใดเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

- ก. ตัดต้นไม้เพื่อใช้สร้างบ้านและผลิตเฟอร์นิเจอร์
- ข. ฝังป่าไม้เพื่อสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน
- ค. ทำกับข้าวใส่ปิ่นโตแล้วปั่นจักรยานไปถวายเพลที่วัด
- ง. เร่งผลผลิตพืชไร่โดยใช้ปุ๋ยเคมี

19. การจัดการขยะที่ถูกต้องทำได้โดยวิธีใด

- ก. ทิ้งขยะลงในหนองน้ำของหมู่บ้าน
- ข. นำขยะจากบ้านตนเองไปทิ้งในป่าชุมชน
- ค. เผาขยะทุกชนิดรวมทั้งขยะอันตรายเช่นกระป๋องสเปรย์ ถ่านไฟฉาย
- ง. แยกประเภทขยะเปียก และขยะแห้ง เพื่อแยกกำจัด

20. ข้อใดต่อไปนี้แสดงความทนทานและเปราะบางของสิ่งแวดล้อมต่อผลกระทบ

- ก. ระบายสิ่งปฏิกูลจากส้วมของบ้านทุกบ้านในชุมชนรอบแก่งน้ำต้อนลงในแก่ง
- ข. ฉีดยาฆ่าแมลงในสวนผักหลังบ้าน 1 ครั้ง ตลอดการปลูก
- ค. นำควาย 5 ตัว ไปอาบน้ำในแก่งน้ำต้อนทุกๆเย็น
- ง. วีรบุรุษนักบิด (มอเตอร์ไซด์) ขับขี่แข่งกัน 3 วัน ทุกๆคืน

21. ท่านคิดว่าอะไรคือเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของของคอนซัง

- ก. โบราณสถานกู่แก้ว
- ข. การทอผ้า
- ค. การเกษตร
- ง. ถูกทุกข้อ

22. ของที่ระลึกควรมีลักษณะอย่างไร
- ก. มีขนาดใหญ่
  - ข. มีราคาสูง
  - ค. นำไปขายในสถานที่ต่างๆได้
  - ง. มีเรื่องราวของสถานที่นั้นๆ
23. วัสดุที่ใช้ในการออกแบบควรรประกอบไปด้วย
- ก. หิน ดิน ทราช ไม้
  - ข. หิน ดิน โลหะ ไม้
  - ค. ดิน ทราช กรวด ไม้
  - ง. ดิน หิน ปูน โลหะ
24. การประยุกต์ใช้วัสดุในการออกแบบผลิตภัณฑ์
- ก. การนำเอาวัสดุหลายอย่างมารวมกันให้สวยงาม
  - ข. การนำเอา 2 อย่างขึ้นไปขึ้นรวมกัน
  - ค. การนำเอา 4 อย่างขึ้นไปขึ้นรวมกัน
  - ง. การนำเอา 5 อย่างขึ้นไปมารวมกัน
25. วัสดุธรรมชาติที่ใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ สามารถแยกออกเป็นประเภท ดังนี้
- ก. ดินเหนียว หินอ่อน ทอง ดันสน
  - ข. แก้ว หิน ทราช
  - ค. ยางพารา เหล็ก ไม้อัด
  - ง. ทองคำ ทองแดง
26. สิ่งสำคัญที่สุดในการออกแบบผลิตภัณฑ์
- ก. การนำเอาวัสดุหลายอย่างมารวมกัน ทำให้เกิดความสวยงาม
  - ข. การนำเอาวัสดุมาสร้างรวมกันทำให้เกิดประโยชน์ในการใช้งาน
  - ค. การนำเอาวัสดุมาสร้างคุณค่า สวยงาม มีเอกลักษณ์
  - ง. การออกแบบวัสดุให้เกิดความสวยงาม มีเอกลักษณ์ ใช้งานได้หลากหลาย

27. อโรคยาศาลสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใด

- ก. เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ
- ข. เพื่อเป็นที่พักของภคินี
- ค. ใช้เป็นสถานที่รักษาโรคภัยไข้เจ็บ
- ง. เพื่อการท่องเที่ยว

28. อโรคยาศาลพบในจังหวัดขอนแก่น กี่แห่ง

- ก. 1 แห่ง
- ข. 2 แห่ง
- ค. 3 แห่ง
- ง. 4 แห่ง

29. เหตุผลและความสำคัญในการอนุรักษ์อโรคยาศาล

- ก. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ลูกหลาน
- ข. เพราะเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าสร้างมาตั้งแต่สมัยบรรพกาล
- ค. เพราะถือเป็นมรดกอันทรงคุณค่าของชุมชน
- ง. ถูกทุกข้อ

30. แนวทางการอนุรักษ์อโรคยาศาลควรเป็นแบบใด

- ก. แบบร่วมมือกันเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ข. แบบร่วมมือกันของเฉพาะผู้นำชุมชนเท่านั้น
- ค. แบบร่วมมือกันของทั้งผู้นำชุมชน คนในชุมชนทุกคน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ง. แบบต่างคนต่างทำไม่ต้องร่วมมือกันก็ได้

